

Faculteit Rechtsgeleerdheid

Universiteit Gent

Academiejaar 2011-2012

**HET INSTITUUT VAN DE KLACHT MET BURGERLIJKE
PARTIJSTELLING**

Masterproef van de opleiding
'Master in de rechten'

Ingediend door

Lutters Evelyne

(studentenr. 00907163)

Promoter: Prof. dr. Traest
Commissaris: Tessa Gombeer

Woord vooraf

Met deze masterproef sluit ik mijn opleiding master in de rechten af. Graag wens ik Prof. Dr. Traest te bedanken om mij de mogelijkheid te geven, mij te verdiepen in dit interessante onderwerp. Dankzij deze masterproef en mijn opleiding, is mijn interesse in het strafrecht alleen maar toegenomen.

Daarnaast wens ik mijn ouders, mijn zussen, mijn schoonouders en mijn vriend te bedanken om mij doorheen mijn hele opleiding te steunen. Bovendien ben ik mijn ouders uiterst dankbaar, gezien zij mij de kans hebben gegeven verder te studeren.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	1
2. Historisch overzicht	3
3. Het slachtoffer.....	6
3.1. Algemeen	6
3.2. De verschillende juridische hoedanigheden van het slachtoffer	7
A. Het slachtoffer in de algemene zin.....	7
B. Het slachtoffer als benadeelde	8
C. Het slachtoffer als burgerlijke partij.....	9
4. Het instellen van de burgerlijke vordering voor de strafrechter	11
4.1. Keuze tussen de burgerlijke rechter en de strafrechter	11
4.2. De strafvordering is nog niet ingesteld.....	12
4.2.1. De klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter	12
4.2.1.1. De gevolgen van de burgerlijke partijstelling	13
A. De strafvordering wordt ingesteld.....	13
B. De saisine van de onderzoeksrechter	14
C. Procespartij	17
4.2.2. De rechtstreekse dagvaarding voor het vonnisgerecht	17
4.2.2.1. De gevolgen van de rechtstreekse dagvaarding	17
4.2.2.2. Ontvankelijkheid dagvaarding	18
4.3. De strafvordering is reeds ingesteld.....	18
4.3.1. De burgerlijke partijstelling door voeging.....	18
4.3.2. De verschillende vormen van voeging	19
5. Wie kan zich burgerlijke partij stellen?.....	22
5.1. De benadeelde in eigen naam.....	22
5.2. De erfgenamen.....	22
5.3. De niet-ontvoogde minderjarige.....	23
5.4. Rechtspersoon als slachtoffer	23
5.5. De gesubrogeerden	25
6. Tegen wie kan de benadeelde zich burgerlijke partij stellen?.....	26
6.1. Tegen de verdachte	26
6.2. Tegen de burgerlijk aansprakelijke.....	26
6.3. Tegen de rechtsopvolgers van de verdachte	27

7.	Gevallen waar de klacht met burgerlijke partijstelling niet mogelijk is	28
7.1.	Voorrecht van rechtsmacht	28
7.2.	Ministers en parlementairen	29
7.3.	Jeugdrechtbanken	30
7.4.	Militairen.....	31
7.5.	Internationaal humanitaire misdrijven.....	31
8.	De vereisten om zich burgerlijke partij te stellen	33
8.1.	Algemene voorwaarden	33
8.1.1.	Hoedanigheid	33
8.1.2.	Belang.....	33
8.2.	Grondvoorwaarden	34
8.2.1.	Misdaden of wanbedrijven.....	34
8.2.2.	Beweren benadeeld te zijn.....	34
8.2.2.1.	Schade die voortvloeit uit een misdrijf	36
8.2.2.2.	Reële schade	36
8.2.2.3.	Persoonlijke schade.....	36
8.2.2.4.	De strafrechter is bevoegd om schadevergoeding toe te kennen.....	37
8.2.2.5.	De benadeelde vraagt de vergoeding van de schade	37
8.2.3.	Doen blijken van een belang	38
8.2.4.	Ontvankelijkheid van de strafvordering.....	39
8.2.5.	Geen burgerlijke vordering aanhangig voor de burgerlijke rechter ?	41
8.2.6.	Beoordeling ontvankelijkheid.....	41
8.3.	Vormvoorwaarden	46
8.3.1.	De akte van burgerlijke partijstelling	46
8.3.2.	De consignatie door de burgerlijke partij.....	47
	A. Wanneer dient de burgerlijke partij een consignatie te betalen?	47
	B. Doelstelling	48
	C. Vrijstelling	48
	D. Rechtsgevolgen.....	49
	E. De hoogte van de consignatie	49
	F. Aanvullende consignatie	50
	G. Verzet en hoger beroep	50
8.3.3.	De keuze van de woonplaats door de burgerlijke partij	51
9.	Rechten die de burgerlijke partij kan doen gelden	53

9.1.	Aanloop.....	53
9.2.	Het recht inzage te vragen in het strafdossier	54
9.2.1.	Situatie voor de wet Franchimont	54
9.2.2.	De situatie na de wet Franchimont.....	55
9.3.	Het recht bijkomende onderzoekshandelingen te vragen	58
9.4.	Langdurige onderzoeken aanhangig maken bij de Kamer van inbeschuldigingstelling	60
9.5.	Samenvattend besluit.....	61
10.	De rechtsmiddelen	62
10.1.	Verzet.....	62
10.2.	Hoger beroep	63
10.3.	Voorziening in cassatie	66
11.	Ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen.....	67
11.1.	De burgerlijke partijstelling vóór het sluiten van de debatten	68
11.2.	De potentiële derde-benadeelden	68
11.3.	De strafrechter laat na de burgerlijke belangen aan te houden	69
11.4.	Het verzoek	70
12.	Verval van de burgerlijke vordering	71
12.1.	De afstand van de rechtsvordering en dading	71
12.2.	Verjaring van de burgerlijke vordering	72
12.3.	Het rechterlijk gewijsde	73
13.	Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling	74
13.1.	De consignatie	74
13.2.	Veroordeling tot de gerechtskosten	74
14.	Het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht.....	77
15.	Het instituut van de burgerlijke partijstelling afschaffen, behouden of beperken?.....	81
16.	Besluit	84
	Bibliografie.....	86
	Bijlagen	93

1. Inleiding

Door het overtreden van de strafwet¹ wordt, in de eerste plaats, de maatschappelijke orde verstoord². Zij wordt ervaren als maatschappelijk laakbaar en ordeverstorend voor de leefgemeenschap³. Het plegen van een misdrijf zal daarom in de eerste plaats aanleiding geven tot het ontstaan van de strafvordering. Het doel van de strafvordering is het bestraffen van de verstoring of de inbreuk op de maatschappelijke orde⁴. De gemeenschap verlangt overigens dat zij die strafbare inbreuken hebben gepleegd ook effectief gesanctioneerd worden. Artikel 1 V.T.Sv.⁵ bepaalt dienaangaande, dat de rechtsvordering tot toepassing van de straffen (= de strafvordering) niet kan worden uitgeoefend dan door de ambtenaren die de wet daarmee belast. Het recht tot het instellen van deze strafvordering komt in principe toe aan het openbaar ministerie.

Een misdrijf kan naast het ontstaan van een strafvordering ook aanleiding geven tot een burgerlijke vordering, want naast de verstoring van de maatschappelijke orde kan de overtreding van de strafwet in zeer veel gevallen ook de aanleiding zijn van individuele, particuliere schade.

Art. 3 V.T.Sv. bepaalt dat de rechtsvordering tot herstel van de schade, door een misdrijf veroorzaakt, behoort aan hen die de schade hebben geleden. Deze bepaling geeft aan het slachtoffer, dat persoonlijk door het misdrijf werd benadeeld, een vorderingsrecht dat beperkt is tot een vordering tot herstel van de schade die voortkomt uit het misdrijf⁶. Art. 3 V.T.Sv. geeft de benadeelde dus een burgerlijke vordering.

Opmerkelijk in ons rechtssysteem is dat luidens art. 4, 1ste lid V.T.Sv. de burgerlijke vordering terzelfdertijd en voor dezelfde rechters als de strafvordering kan worden vervolgd. De burgerlijke vordering kan met andere woorden niet enkel voor de burgerlijke rechter maar ook voor de strafrechter worden gebracht. De benadeelde heeft een keuzerecht. Indien de benadeelde ervoor opteert zijn burgerlijke vordering voor de strafrechter aanhangig te maken, preciseert artikel 4, 1ste lid V.T.Sv. dat de procedure voor de burgerlijke rechtbank geschorst is zolang niet definitief beslist is over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke vordering is ingesteld. Naar deze regel van openbare orde⁷ wordt ook wel verwezen met het adagium “le criminel tient le civil en état”.

Het slachtoffer van een misdrijf kan in België dus twee wegen bewandelen om zijn vordering tot herstel van de schade te bewerkstelligen. Hoewel de rechtspreuk “Electa una via non datur recursus ad alteram⁸” al lang geen deel meer uitmaakt van ons positief recht⁹, werd omtrent artikel 4 V.T.Sv.

¹ Het Strafwetboek van 8 juni 1867, BS 9 juni 1867.

² F. DERUYCK, *De burgerlijke vordering voor de strafrechter*, onuitg. Studieavonden 2010 – 2011 i.s.m. CBR UGent, 2010-11, 1.

³ Y. DELBROUCK, “De Wet Franchimont tussen hamer en aambeeld, tussen oogmerk en realiteit”, *De orde van de dag* 1999, 55-62.

⁴ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 21.

⁵ Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, BS 25 april 1878.

⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 842.

⁷ Bv. Cass. 19 maart 2001, AR S.00.0129.N/1 en Cass. 16 mei 2003, AR C.01.0473.N/1.

⁸ Vroeger werd aangenomen dat de door de benadeelde gemaakte keuze voor de burgerlijke rechter of strafrechter definitief was.

⁹ Cass. 27 mei 1943, *Pas.* 1943, I, 207.

tot eind 2003 nog steeds geen klare wijn geschonken. In een arrest van 10 oktober 2003¹⁰ hervormde het Hof van Cassatie het arrest van het Luikse Hof van Beroep. Volgens het Luikse hof geeft artikel 4 V.T.Sv. de benadeelde van een misdrijf weliswaar de keuze om zich als burgerlijke partij bij de strafzaak te voegen of zich tot de burgerlijke rechtbank te wenden, maar dezelfde vordering mocht volgens het Luikse hof niet tegelijk voor beide instanties worden ingesteld. Dit standpunt werd niet bijgetreden door het Hof van Cassatie. Artikel 4 V.T.Sv. geeft het slachtoffer het recht een vordering in te stellen tot vergoeding van de schade die uit het misdrijf voortvloeit, ook nadat het zich al burgerlijke partij heeft gesteld voor de strafrechter. Eerder bevestigde het Hof van Cassatie deze regel in de omgekeerde situatie¹¹. Niets belet de benadeelde dus zijn burgerlijke vordering zowel bij de strafrechter als bij de burgerlijke rechter aanhangig te maken. Uiteraard betekent deze rechtspraak niet dat de benadeelde voor dezelfde schade twee keer kan vergoed worden¹².

Hoewel het slachtoffer van een misdrijf in België een vorderingsrecht wordt toegekend dient benadrukt te worden dat deze geen recht wordt toegekend de strafvordering zelf uit te oefenen, zij kan ze enkel op gang brengen. De strafvordering wordt door het openbaar ministerie uitgeoefend. Het vorderingsrecht van het slachtoffer is immers beperkt tot de rechtsvordering tot herstel van de schade die voortvloeit uit de het strafbaar feit (artikel 3 V.T.Sv.)¹³.

Omdat de burgerlijke vordering een privé belang betreft en de strafvordering een openbaar belang betreft blijft de natuurlijke rechter voor de berechting van de burgerlijke vordering de burgerlijke rechter. De burgerlijke vordering voor de strafrechter heeft daarom een uitzonderlijk karakter. De strafrechter beoordeelt in principe of de verdachte een strafbaar feit heeft gepleegd en al dan niet gestraft moet worden. De strafrechter kan enkel kennis nemen van burgerlijke vordering indien er een regelmatige strafvordering aanhangig werd gemaakt¹⁴. De burgerlijke vordering moet dan ook beschouwd worden als een accessorium van de strafvordering¹⁵.

Deze verhandeling zal zich enkel toespitsen op de burgerlijke vordering voor de strafrechter, de burgerlijke vordering voor de burgerlijke rechter valt niet binnen het bestek van deze verhandeling. Wel zal kort bekeken worden wat de voor- en nadelen zijn, die verbonden zijn aan de keuze tussen de burgerlijke vordering uitgeoefend voor de strafrechter (samen met de strafvordering), dan wel voor de burgerlijke rechter.

In wat volgt zal worden nagegaan in hoeverre een slachtoffer in België een zeg heeft in de strafprocedure, deze beleidskwestie wordt immers in verschillende landen op een andere manier ingevuld.

¹⁰ Cass. 10 oktober 2003, AR C020186F.

¹¹ Cass. 18 mei 1993, Arr.Cass. 1993, nr.241.

¹² S. VANDROMME, " Slachtoffer kan tegelijk bij strafrechter en burgerlijke rechter aankloppen", *Juristenkrant*, afl. 79, 3 december 2003, 3.

¹³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 842.

¹⁴ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 1.

¹⁵ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 22.

2. Historisch overzicht

Het strafrecht zoals wij deze vandaag kennen vindt haar grondslag in lang vervlogen tijden. Het strafrecht onderging in de loop der eeuwen verschillende gedaanteverwisselingen, om zo opgenomen te worden in het recht van de 21e eeuw.

Één van de oudste beginselen van het strafrecht is het talio-recht. Dit talio-recht is gebaseerd op het principe “oog om oog, tand om tand” en wordt beschouwd als de voorloper van het strafrecht in zijn huidige vorm. Het talio-principe doorbrak de vicieuze cirkel van de bloedwraak, waarbij een conflict tussen dader en slachtoffer vaak pas was opgelost wanneer één van de families volledig werd uitgemoord¹⁶. Het talio-principe is de zuiverst denkbare vorm van wraak, en beoogd uitdrukking te geven aan het beginsel van gelijke vergelding. Een strafbaar feit werd namelijk bij de dader vergolden door deze een straf op te leggen die vergelijkbaar is met de daad. In hoofdorde was de finaliteit van dit systeem dus de vergelding van het aangerichte kwaad. Niettemin streefde dit systeem in ondergeschikte orde de verzoening tussen (de families van) de dader en het slachtoffer¹⁷. Hoewel het principe van privé-wraakneming en eigenrichting door de overheid werd geïntroduceerd, was er tot en met de 13e eeuw geen tussenkomst door de overheid¹⁸.

Het initiatief tot herstel van de geleden schade komt in deze primitieve maatschappij exclusief toe aan de benadeelde en/of diens familie.

Desondanks de introductie van het talio-recht, waardoor de feodale vorsten een einde wisten te maken aan de eindeloze familievetes, bleven er situaties van escalerend geweld¹⁹. Daarom trachtte de overheid vanaf de 13e eeuw haar greep op het gemeenschapsleven te vergroten door het verbod van privé-wraakacties op te leggen en het beginsel te introduceren dat enkel de dader van het strafbare feit aansprakelijk mag worden gesteld. De inmenging van de overheid had tot doel de vrede tussen (de familie van) het slachtoffer en de dader te herstellen. De eigenrichting werd geleidelijk aan verlaten, en maakte plaats voor afkoping van de wraak. De overheid trachtte bemiddelend op te treden om zo een overeenkomst (een vredesverdrag) tot stand te brengen tussen de dader en het slachtoffer omtrent het bedrag dat aan het slachtoffer zou betaald worden: de compositio (het bloedgeld). Naast het geld dat moest betaald worden aan het slachtoffer of diens verwanten om het uitoefenen van de wraak af te kopen, diende een bedrag, fredus (vredegeld) genoemd, te worden betaald aan de Koning²⁰. Deze boete zou de vrede (bewaakt door de koning) die werd verstoort door het strafbare feit herstellen²¹.

¹⁶ L. VANDAM, “ De strafrechtsbedeling: een historisch samenspel tussen dader, slachtoffer en maatschappij?”, *Antenne*, 2008, (8) 8- 13.

¹⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 6.

¹⁸ L. VANDAM, “ De strafrechtsbedeling: een historisch samenspel tussen dader, slachtoffer en maatschappij?”, *Antenne*, 2008, (8) 8- 13.

¹⁹ L. VANDAM, “ De strafrechtsbedeling: een historisch samenspel tussen dader, slachtoffer en maatschappij?”, *Antenne*, 2008, (8) 8- 13.

²⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 7.

²¹ J. DE MONTÉ VER LOREN EN J. SPRUIT, *Hoofddlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, Hilversum, Kluwer, 2000, 76.

De gewelddadige tweestrijd tussen dader en slachtoffer verdwijnt geleidelijk en wordt vervangen door het systeem waarbij men zijn aanklacht voor de gezagsdrager kon brengen. Deze scheidsrechter vervulde een louter passieve rol. De overdrijving door de benadeelde (aanklager) ten nadele van de beklagde en het exclusief initiatiefrecht van de benadeelde om ernstige misdrijven te vervolgen werden al snel als onwenselijk ervaren. Het exclusief initiatiefrecht kwam daarom niet meer enkel toe aan de benadeelde, het werd mogelijk een strafbaar feit te vervolgen na aangifte ervan door om het even welke persoon. In een later stadium kregen ook rechters de bevoegdheid om ambtshalve vervolging in te stellen²².

De toename van de macht van de Franse Koningen zorgde ervoor dat het strafproces een inquisitoriale procedure werd. Deze evolutie resulteerde ondermeer in het inperken van de invloed van de privé-vordering en het vervangen van de eigenlijke inbeschuldigingstelling door de aangifte en de klacht. In de 14e – 15e eeuw wordt ook de benaming “burgerlijke partij” geïntroduceerd. Gaandeweg werd de herstellvordering van de benadeelde beperkt tot een geldelijke schadevergoeding.

Hoewel het openbaar ministerie zich ontwikkelde in de 14e – 15e eeuw behield de benadeelde een centrale plaats met betrekking tot het instellen van de strafvordering, doch het uitoefen van het strafproces zelf kwam hem niet meer toe. Onder het Ancien Règime werd de regel gehuldigd dat om een strafvordering in te stellen, een rechtstreeks en persoonlijk belang vereist is. Dit had tot gevolg dat het optreden van het openbaar ministerie bijzonder beperkt was. Hoewel in de eerste plaats de echte aanklagster de burgerlijke partij was, kon het openbaar ministerie voor een aantal misdrijven ambtshalve optreden zonder een klacht van de burgerlijke partij af te wachten. Dit recht werd het openbaar ministerie toegekend door Koninklijke ordonnantiën, bijvoorbeeld de Criminele ordonnantie van 1670²³. In diezelfde ordonnantie van 1670 wordt het voor de benadeelde mogelijk zich burgerlijke partij te stellen bij de ‘lieutenant criminel’ (de voorloper van de huidige onderzoeksrechter)²⁴.

Na de Franse Revolutie wordt een onderscheid gemaakt tussen de publieke en de burgerlijke vordering. De publieke vordering beoogt de bestraffing van de dader, deze vordering komt toe aan de gemeenschap en wordt uitgeoefend door daartoe aangeduide ambtenaren. De burgerlijke vordering beoogt het herstel van de geleden schade door de benadeelde, en heeft enkel pecuniaire doeleinden. De benadeelde heeft nog steeds het recht de strafvordering in te stellen en dit door een klacht of zelfs door een loutere aangifte²⁵. Het onderscheid tussen publieke en private vordering werd gehandhaafd door het Wetboek Strafvordering van 1808.

Hoewel sinds de tweede wereldoorlog de aandacht voor slachtoffer als wetenschappelijk onderzoeksthema in Europa groeit, blijft de aandacht beperkt tot die wetenschappelijke aandacht en neemt de overheid beslissingen zonder dat het slachtoffer enige inspraak krijgt.

Wanneer we de evolutie van de rol van het slachtoffer bekijken vanuit historisch oogpunt kan geconcludeerd worden dat er een afnemend belang is. Van de feodale klachtenprocedure, waar het slachtoffer de strafvordering niet enkel in gang kon brengen maar ook zelf als aanklager optrad, blijft

²² R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 26.

²³ J. MATTHIJS, *Openbaar ministerie*, Deurne, Kluwer, 1992, 36.

²⁴ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 28.

²⁵ Ibid.

niet veel meer over. Binnen de strafprocedure vervulde het slachtoffer een passieve rol. Enkele door zich burgerlijke partij te stellen kon het slachtoffer een materiële genoegdoening krijgen.

3. Het slachtoffer

3.1. Algemeen

Bij de onafhankelijkheid van België in 1830 werden de Napoleontische strafcodes overgenomen. Zowel de Code pénal uit 1810 als de Code d'instruction criminelle uit 1808 dienden op basis van artikel 139 van de Grondwet van 1831 binnen de korst mogelijke tijd te worden herzien. Een strafwetboek kwam er in 1867, en nadien volgde talrijke wijzigingen en aanvullingen. Het Wetboek van Strafvordering van 1808, dat het resultaat is van enerzijds de oude inquisitoire procedure van 1670 en de accusatoire procedure van 1791, is nog steeds de basis van onze huidige strafprocedure²⁶.

Terecht werd gesteld dat het Wetboek van Strafvordering, dat dateert van 1808 en nog steeds de basis vormt van onze strafprocedure, na twee eeuwwisselingen niet aangepast was aan de noden en opvattingen van deze tijd²⁷. Gedurende de twee laatste decennia groeide, zowel op internationaal als op nationaal niveau, de bekommernis voor de positie van het slachtoffer van een misdrijf in de strafprocedure. Steeds luider klonk de roep om het slachtoffer van een misdrijf een actieve rol toe te kennen. Hoewel het slachtoffer in België de strafvervolgning op gang kan brengen, via een klacht met burgerlijke partijstelling (art. 63 Sv.) of de zaak bij wijze van rechtstreekse dagvaarding voor het vonnisgerecht aanhangig kan maken (art. 182 Sv.), is deze enige waarborg ontoereikend om de belangen van het slachtoffer te beschermen. In het processysteem van 1808 was een persoon die zich burgerlijke partij had gesteld een buitenstaander eerder dan een volwaardige procespartij. De burgerlijke partij was afhankelijk van de koers van de procureur des Konings en de onderzoeksrechter, zij werd niet geïnformeerd over de stand van het onderzoek en kon geen beroep instellen tegen een afwijzing van de onderzoeksrechter om bepaalde onderzoeksmaatregelen te nemen. Doordat de burgerlijke partij niet mede kon toezien op de wijze waarop het onderzoek werd gevoerd, konden misstappen of slordigheden van de onderzoeksrechter niet tijdig gesignaleerd worden en kon dit voor het slachtoffer rampzalige gevolgen met zich meebrengen, een vrijspraak door de strafrechter heeft immers tot gevolg dat de burgerlijke vordering in vele gevallen zal worden afgewezen, gezien de burgerlijke vordering in België gekoppeld is aan de strafrechtelijke vordering²⁸.

De zogenaamde Wet Franchimont (genaamd naar Prof. Michel Franchimont), dat in werking trad op 2 oktober 1998²⁹, is een onmiskenbaar belangrijke vooruitgang voor de rechtspositie van het slachtoffer in de strafprocedure. De wetgever heeft een aantal wettelijke initiatieven genomen die een antwoord bieden op een aantal grieven die werden geformuleerd ten aanzien van de positie van het slachtoffer. Zo krijgt de burgerlijke partij onder andere het recht op inzage in het strafdossier tijdens het vooronderzoek (art. 61ter Sv.), het recht bijkomende onderzoeksdaten te vorderen (art.

²⁶ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 3.

²⁷ R. VERSTRAETEN, "Enige bedenkingen omtrent de burgerlijke partij en de hervorming van het strafprocesrecht", *Panopticon*, 1996, 269.

²⁸ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 388-389 ; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 863.

²⁹ Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998.

61 quinquies Sv.) en de mogelijkheid om gerechtelijke onderzoeken die te lang blijven aanslepen aan de controle van de kamer van inbeschuldigingstelling te onderwerpen (art. 61 quinquies). De proceswaarborgen die door deze wet worden toegekend aan het slachtoffer worden in de volgende hoofdstukken uitgebreid besproken. Tot voor de inwerkingtreding van de Wet Franchimont kende het Wetboek Strafvordering slechts één slachtofferstatuut, nl. dat van de burgerlijke partij. Ten gevolge van de Wet Franchimont werden verschillende slachtofferstatuten in het leven geroepen: het slachtoffer in de algemene zin, de benadeelde en de burgerlijke partij. Deze worden hierna kort besproken.

3.2 De verschillende juridische hoedanigheden van het slachtoffer

A. Het slachtoffer in de algemene zin

In het Wetboek van Strafvordering zelf vinden we geen definitie terug van het slachtoffer. Een goede omschrijving van het begrip slachtoffer vinden we in artikel 1, 1° van het samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg³⁰. Het slachtoffer wordt er als volgt omschreven: “de persoon, evenals zijn verwanten, aan wie materiële, fysische en/of morele schade is toegebracht als gevolg van een handeling of een verzuim dat strafbaar is gesteld door het Strafwetboek of bijzondere strafwetten”.

Naast de grieven omtrent de procespositie van het slachtoffer werd ook de noodzaak opgeworpen het slachtoffer gedurende de strafrechtelijke afhandeling op een behoorlijke manier te bejegenen. De hernieuwde aandacht voor de positie van het slachtoffer heeft daarom niet enkel tot gevolg dat de formele procespositie van het slachtoffer in de strafprocedure wordt verstevigd, er wordt ook meer aandacht besteed aan de manier waarop de politionele en gerechtelijke overheden met het slachtoffer dienen om te gaan. In art. 3bis, 1ste lid V.T.Sv., ingevoerd door de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, werd een algemene principiële verklaring opgenomen: “Slachtoffers van misdrijven en hun verwanten dienen zorgvuldig en correct te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het bewerkstelligen van contact met de gespecialiseerde diensten en met name met justitieassistenten”³¹.

Deze algemene verklaring bouwt voort op de gedachte die reeds terug te vinden is in artikel 46 van de Wet op het politieambt³², waarin politiediensten de opdracht wordt gegeven personen die hulp en bijstand vragen in contact te brengen met gespecialiseerde diensten. De hulpverleningstaak wordt thans uitgebreid tot al het justitiepersoneel³³. De invoering van art. 3bis V.T.Sv. heeft tot gevolg dat een recht wordt toegekend aan het slachtoffer, ook wanneer zij zich (nog) geen burgerlijke partij heeft gesteld.

³⁰ Samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, *B.S.* 13 juli 1999.

³¹ F. HUTSEBAUT, “De Wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtpositie van slachtoffers van misdrijven”, *Orde dag* 1999, afl. 5, 74.

³² Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *B.S.* 22 december 1992 ingrijpend gewijzigd door de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op 2 niveaus, *B.S.* 5 januari 1999, reeds talrijke malen gewijzigd, laatst bij Wet van 2 december 2011 (*B.S.* 17 februari 2012).

³³ R. VERSTRAETEN, “Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf”, in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 370.

Tijdens de bespreking in de Kamercommissie werd door de heer Giet de vraag opgeworpen of het opnemen van dergelijke bepaling wel enig nut heeft gezien er geen sanctie aan verbonden is. De heer Landuyt wees erop dat het opnemen van dergelijke bepaling opportuun is, gezien het eenieder op zijn verantwoordelijkheid wijst³⁴.

B. Het slachtoffer als benadeelde

Een nieuw wettelijk statuut werd gecreëerd door de wet van 12 maart 1998³⁵ om tegemoet te komen aan het feit dat het Wetboek van Strafvordering geen specifieke rechten toekende aan slachtoffers die zich (nog) geen burgerlijke partij hebben gesteld. Een persoon die het slachtoffer was van een misdrijf doch zich geen burgerlijke partij had gesteld, bleef vaak in het ongewisse omdat hem geen wettelijk recht werd toegekend om geïnformeerd te worden over het verloop van de rechtspleging³⁶.

Het bekomen van de hoedanigheid van benadeelde gebeurt niet automatisch. Deze hoedanigheid kan gevraagd worden door de persoon die verklaart schade te hebben geleden veroorzaakt door een misdrijf, en deze verklaring uitdrukkelijk aflegt op het secretariaat van de procureur des Konings (art. 5bis V.T.Sv). In een wetsvoorstel van 8 juli 2008³⁷ wordt gesteld dat het zich begeven naar het gerechtsgebouw of zich laten vertegenwoordigen door een advocaat om de hoedanigheid van benadeelde te kunnen verkrijgen, voor sommige rechtzoekenden ingewikkeld of afschrikwekkend kan zijn. Daarom werd voorgesteld dat de klager zich niet langer naar de zetel van de rechtbank van eerste aanleg hoeft te verplaatsen en dat hij zijn verklaring van benadeelde persoon kan afleggen aan de hand van een standaardformulier dat automatisch zou worden overhandigd op het politiecommissariaat, wanneer de klacht geformuleerd wordt. Gezien het politiecommissariaat de klacht naar het parket zendt, kan de verklaring van benadeelde persoon daar terzelfdertijd aan toegevoegd worden. Het wetsvoorstel verviel door de ontbinding van de wetgevende kamers op 7 mei 2010. Het slachtoffer die de hoedanigheid van benadeelde wenst, zal zich dus nog steeds naar het secretariaat van het openbaar ministerie dienen te wenden (art.5bis, §2, 3de lid V.T.Sv.).

Het slachtoffer dat een verklaring van “benadeelde persoon” heeft afgelegd krijgt daardoor een aantal, relatief minimale, rechten. Ten eerste heeft de benadeelde het recht bijgestaan of vertegenwoordigd te worden door een advocaat (art. 5bis, §3 V.T.Sv.). Dit heeft geenszins tot gevolg dat de advocaat voortaan wordt toegelaten bij het verhoor van het slachtoffer door de politiediensten en/of de onderzoeksrechter. De benadeelde zal zich uiteraard wel kunnen laten bijstaan door zijn advocaat voor de gewone contacten tussen politie en justitie tijdens de rechtspleging. Zo dient het slachtoffer bijvoorbeeld niet zelf een verklaring van benadeelde af te leggen op het secretariaat van het openbaar ministerie, maar kan de advocaat dit in naam van zijn cliënt doen³⁸.

³⁴ Bespreking in de Kamercommissie, *Parl. St.* Kamer 1996-97, 857/17, 151-154.

³⁵ Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998.

³⁶ F. HUTSEBAUT, “De Wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtpositie van slachtoffers van misdrijven”, *Orde dag* 1999, afl. 5, 74.

³⁷ Wetsvoorstel (C. DEFRAIGNE) tot wijziging van artikel 5bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, betreffende de verklaring van de benadeelde persoon, *Parl. St.* kamer 2007-08, nr. 4-567/4.

³⁸ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 171.

Ten tweede mag de benadeelde persoon ieder document dat hij nuttig acht doen toevoegen aan het dossier. Artikel 5bis, §3, tweede lid V.T.Sv. sluit aan bij artikel 47bis Sv. dat bepaalt dat eenieder die ondervraagd wordt tijdens de ondervraging of later mag eisen dat documenten bij het proces-verbaal van het verhoor worden gevoegd of ter griffie worden neergelegd. Deze documenten kunnen zowel tijdens het opsporingsonderzoek, het gerechtelijk onderzoek als tijdens de zitting ten gronde (voor zover in dat geval de rechten van verdediging worden gerespecteerd) worden neergelegd³⁹.

Tenslotte dient de benadeelde persoon door het openbaar ministerie op de hoogte te worden gebracht van de seponering en de reden daarvan, het instellen van een gerechtelijk onderzoek en de bepaling van een rechtsdag voor het onderzoek- en vonnisgerecht.

Deze drie rechten zullen het slachtoffer beter in staat stellen de opportuniteit van eventuele volgende stappen te overwegen. Er dient opgemerkt te worden dat eenieder die de verklaart schade te hebben geleden, de hoedanigheid van benadeelde automatisch verkrijgt. De wet voorziet geen enkele toetsingsmogelijkheid door het parket. Daarom werd voorgesteld dat artikel 5bis V.T.Sv. zou worden aangevuld met §4, deze zou als volgt luiden: Het openbaar ministerie kan weigeren gevolg te geven aan de verklaring van benadeelde persoon indien het van oordeel is dat de persoon die deze verklaring aflegt, geen persoonlijk belang kan doen gelden of indien deze verklaring kennelijk niet op gegronde redenen berust⁴⁰. Gezien de ontbinding van de wetgevende kamers op 7 mei 2010 kwam ook dit wetsontwerp te vervallen.

C. Het slachtoffer als burgerlijke partij

Voor een beter begrip dient een onderscheid gemaakt te worden tussen de aangifte, de klacht en de burgerlijke partijstelling. De aangifte kan omschreven worden als de handeling waardoor een persoon een misdrijf ter kennis brengt van de overheid (meestal de politie). Deze persoon kan eender wie zijn, hij dient niet noodzakelijk getuige van het misdrijf te zijn geweest, noch slachtoffer te zijn geweest. Wanneer aangifte wordt gedaan door de persoon die zich slachtoffer acht, dan wordt dit een klacht genoemd. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat de aangever duidelijk laat blijken dat hij de strafrechtelijke vervolging wenst van de dader⁴¹. Wanneer het slachtoffer zich zou beperken tot een klacht, zal zij vreemd blijven aan de strafprocedure omdat een klacht op zichzelf de strafvordering niet op gang brengt, enkel de zgn. klacht met burgerlijke partijstelling zal de strafvordering op gang brengen (art. 63 Sv.). Het slachtoffer van een misdrijf heeft vervolgens drie opties: Ten eerste kan zij zich beperken tot de klacht (zie punt A.), ten tweede kan zij een verklaring afleggen op het secretariaat van het openbaar ministerie en krijgt zij hierdoor de hoedanigheid van benadeelde (zie punt B.) en ten derde kan het slachtoffer ervoor opteren zich burgerlijke partij te stellen (zie punt C).

De burgerlijke partijstelling wordt door VERSTRAETEN als volgt omschreven “ het is de rechtshandeling waardoor een door een misdrijf benadeelde persoon voor de strafrechtsmachten een vordering instelt tot vergoeding van dit nadeel”⁴². De burgerlijke partijstelling heeft dus een zuiver patrimoniaal doel en heeft geen ander doel dan het herstel van de geleden schade. Hoewel het zuiver

³⁹ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 171-172.

⁴⁰ Wetsontwerp tot wijziging van artikel 5bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, betreffende de verklaring van de benadeelde persoon, *Parl. St.* 2007-08, nr. 1410/001.

⁴¹ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 88.

⁴² *Ibid.*

patrimoniale doel is het niet verwonderlijk dat deze instelling ook soms gebruikt wordt als dekmantel om de strafrechtelijke veroordeling van de dader na te streven⁴³.

⁴³ R. VERSTRAETEN, "Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf", in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 343.

4. Het instellen van de burgerlijke vordering voor de strafrechter

4.1. Keuze tussen de burgerlijke rechter en de strafrechter

Zoals reeds hierboven aangegeven kan de burgerlijke vordering worden uitgeoefend hetzij voor de strafgerechten, hetzij voor de burgerlijke rechtbanken. Artikel 4 V.T.Sv. bepaalt namelijk dat de burgerlijke rechtsvordering terzelfdertijd en voor dezelfde rechters kan vervolgd worden als de strafvordering. Zij kan ook afzonderlijk vervolgd worden, in dat geval is zij geschorst, zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke vordering is ingesteld. Een persoon die het slachtoffer wordt van een misdrijf kan dus twee wegen bewandelen om een vergoeding te bekomen voor zijn geleden schade. Het slachtoffer maakt best geen snelle, ondoordachte keuze maar laat zich leiden door de voor- en nadelen verbonden aan dergelijke keuze.

Aan de benadeelde dat zich burgerlijke partij heeft gesteld (en dus procespartij *stricto sensu* is geworden⁴⁴), worden een aantal rechten toegekend waardoor hij toezicht kan uitoefenen op het verloop van het gerechtelijk onderzoek en deze eventueel mee kan sturen. Zo kan de burgerlijke partij inzage vragen van het strafdossier (art. 61ter Sv.) en bijkomende onderzoeksmaatregelen vragen (art. 61quinquies Sv.). Daarenboven kan de burgerlijke partij de zaak bij de kamer van inbeschuldigingstelling brengen wanneer het gerechtelijk onderzoek na één jaar nog niet is afgesloten (art. 136, tweede alinea Sv.).

Een en ander heeft ook tot voordeel dat de burgerlijke partij de procedure ten gronde voor de strafrechter mee kan bepalen. Hoewel het de vervolgende partij (het O.M.) is die het bewijs moet leveren van de feiten die ten laste worden gelegd aan de verdachte, mag ook de burgerlijke partij bewijsmateriaal aanvoeren. Zo ook kan burgerlijke partij hoger beroep instellen tegen alle beschikkingen van de raadkamer (art 135, §1 Sv.), de burgerlijke partij kan bijvoorbeeld hoger beroep instellen tegen de buitenvervolginstelling van de verdachte om zo alsnog een verwijzing te bekomen.

In tegenstelling tot de burgerlijke vordering voor de burgerlijke rechtbank waar iedere partij het bewijs dient te leveren van de feiten die zij aanvoert (art. 870 Ger. W.), dient het slachtoffer die ervoor opteert zijn burgerlijke vordering voor de strafgerechten uit te oefenen niet zelf het bewijs te leveren. De bewijsvoering dient immers geleverd te worden door de vervolgende partij (het O.M.)⁴⁵. Dit voordeel wordt overschaduwd doordat de bewijslast voor de strafgerechten zwaarder is. Het verschil in bewijslast kan geïllustreerd worden aan de hand van het volgende voorbeeld: voor de burgerlijke rechter zal de verwerende partij die zich beroept op een schulduitsluitingsgrond, opdat de schuld zou worden opgeheven, moeten aantonen dat haar verweer gegrond is en overtuigender dan de middelen van de eisende partij. In strafzaken geldt het vermoeden van onschuld, dit heeft tot gevolg dat de verwerende partij die voor de strafrechter een geloofwaardige schulduitsluitingsgrond opwerpt zelf niet zijn onschuld dient te bewijzen, het is aan het openbaar ministerie of de burgerlijke

⁴⁴ F. HUTSEBAUT, "De Wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtpositie van slachtoffers van misdrijven", *Orde dag* 1999, afl. 5, 75.

⁴⁵ Hoewel het de vervolgende partij is die het bewijs dient te leveren, doet de burgerlijke partij er goed aan ook mee te werken aan de bewijsvoering, gezien de strafrechter geen schadevergoeding kan toekennen indien hij het misdrijf (die de schade heeft veroorzaakt) niet bewezen acht.

partij om het tegenbewijs te leveren. De verdachte zal vrijuit gaan indien het openbaar ministerie of de burgerlijke partij dit bewijs niet kan leveren, of indien het tegenbewijs niet zwaarwichtig is waardoor de rechter de verwerende partij zal moeten vrijspreken op basis van twijfel (in dubio pro reo)⁴⁶.

Met betrekking tot het bewijs kan nog opgemerkt worden dat het slachtoffer die haar vordering voor de burgerlijke rechtbank brengt geen dwangmaatregelen kan toepassen om het nodige bewijs te verzamelen. Ook de tijd die er moet uitgetrokken worden om zelf deze bewijzen te leveren is vaak een reden waarom slachtoffers ervoor opteren de onderzoeksrechter in te schakelen.

Indien het slachtoffer van een misdrijf ervoor opteert de burgerlijke vordering, los van de strafvordering voor de burgerlijke rechtbanken te brengen, is zij geen partij tijdens de strafprocedure en kan zij de afloop niet beïnvloeden. Gezien de burgerlijke rechter zich moet schikken naar de beslissing van de strafrechter (le criminel tient le civil en état), kan een eventuele vrijspraak van de verdachte op strafrechtelijk gebied ongunstig zijn voor het slachtoffer. De vrijspraak zal een burgerlijke veroordeling op basis van art. 1382 ev. B.W. in veel gevallen uitsluiten⁴⁷.

Het slachtoffer van een misdrijf zal dus de voor- en nadelen dienen af te wegen alvorens een keuze te maken.

4.2. De strafvordering is nog niet ingesteld

Het slachtoffer die ervoor opteert haar burgerlijke vordering voor de strafrechter in te stellen, zal zich burgerlijke partij moeten stellen. De strafrechter zal in dat geval niet enkel uitspraak doen over de strafvordering, maar ook over de burgerlijke vordering. Er dient een onderscheid te worden gemaakt naargelang het tijdstip waarop het slachtoffer haar eis tot herstel laat gelden. Zij kan haar eis laten gelden in een fase waar de strafvordering reeds is ingesteld (zie 4.3.) of in een fase waar de strafvordering nog niet is ingesteld (zie 4.2.).

In de hypothese dat de strafvordering nog niet is ingesteld, kan de benadeelde de strafvordering zelf op gang brengen. Zij dient dus niet te wachten tot het parket een beslissing heeft genomen over de zaak door deze aanhangig te maken bij de strafrechter dan wel heeft besloten dit niet te doen en de zaak te seponeren (art. 28quater Sv.). De benadeelde kan de strafvordering op twee manieren op gang brengen: door zich burgerlijke partij te stellen bij de onderzoeksrechter (art. 63 Sv.) of door de beweerde dader van het misdrijf rechtstreeks te dagvaarden voor het vonnisgerecht (art. 145 Sv. en art. 182 Sv.).

4.2.1. De klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter

Zoals hierboven reeds aangehaald volstaan de aangifte of de klacht met betrekking tot een misdrijf niet om de strafvordering aanhangig te maken. De aangever of klager beperken zich tot het melden van een misdrijf aan de overheid en blijven voorts vreemd aan de strafprocedure, in tegenstelling tot de burgerlijke partij die door de aanname van deze hoedanigheid procespartij⁴⁸ wordt en het belang

⁴⁶ B. DE SMET, *Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter*, Brussel, Larcier, 2004, 32.

⁴⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 850.

⁴⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 595.

veruitwendigt van een pecuniair herstel van de geleden schade. Het openbaar ministerie zal bij een klacht of een aangifte de zaak onderzoeken en vervolgens beslissen over de opportuniteit van de vervolging.

Overeenkomstig art. 63 Sv. kan hij die beweert door een misdaad of een wanbedrijf te zijn benadeeld, daarover klacht doen bij de bevoegde onderzoeksrechter en zich burgerlijke partij stellen. Deze stelling is aan geen vormvereiste verbonden, ze kan door de benadeelde of zijn lasthebber zowel mondeling als schriftelijk gebeuren. Van deze verklaring wordt een proces-verbaal opgesteld dat zowel door de onderzoeksrechter als zijn griffier wordt ondertekend, eventueel kan zij ook bewezen worden door andere processtukken⁴⁹.

4.2.1.1. De gevolgen van de burgerlijke partijstelling

A. De strafvordering wordt ingesteld

Door de klacht met burgerlijke partijstelling wordt de onderzoeksrechter geadieerd en wordt de strafvordering, die door het parket (nog) niet was gevorderd, ingesteld. Dit heeft meteen ook tot gevolg dat het parket de zaak niet meer kan seponeren (art. 216bis Sv.) (rangschikken zonder gevolg) of buitengerechtelijke kan afhandelen (art. 216ter Sv.), art. 216bis, §2 en art. 216ter, §5 Sv. bepalen immers dat de procureur des Konings deze bevoegdheid niet meer kan uitoefenen wanneer van de onderzoeksrechter het instellen van een onderzoek is gevorderd.

Uit de lezing van artikel 63 Sv. kunnen de gevolgen van de burgerlijke partijstelling niet worden afgeleid. Het artikel bepaald nergens expliciet dat door de klacht met burgerlijke partijstelling de strafvordering op gang word gebracht. Een belangrijk arrest in dit verband is het arrest "Thirion" van 8 december 1906 van het Franse Hof van Cassatie, beter bekend als het arrest Laurent-Atthalin (genoemd naar de verslaggever van het arrest). In het boek *Oeuvre de justice et victimes*⁵⁰ wordt het arrest als volgt samengevat : " Sous cet angle, l'arrêt Laurent-Atthalin de 1906 marque véritablement une rupture en autorisant pour la première fois la victime à mettre en mouvement l'action publique devant le juge d'instruction, même dans le silence du parquet." Het Franse Hof van Cassatie bevestigt voor de eerste keer dat de onderzoeksrechter verplicht is een onderzoek in te stellen wanneer een benadeelde zich regelmatig burgerlijke partij heeft gesteld, ongeacht de houding van het openbaar ministerie. In voorliggende zaak had een benadeelde zich burgerlijke partij gesteld maar had de procureur geweigerd een onderzoek te vorderen en had ook de onderzoeksrechter geweigerd het onderzoek in te stellen omdat er volgens hem geen aanleiding zou zijn tot vervolging⁵¹. Gezien in het Wetboek van Strafvordering nog steeds het Franse partie civile systeem van kracht is, is het arrest van het Franse Hof van Cassatie ook van belang in België. Het Belgische Hof van Cassatie nam enkele jaren later, in een arrest van 10 februari 1913, hetzelfde standpunt in. Tot op heden is het vaststaande rechtspraak dat door een klacht met burgerlijke partijstelling naast de burgerlijke vordering ook de strafvordering op gang wordt gebracht, ongeacht de vorderingen van het openbaar ministerie⁵².

⁴⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 236-237.

⁵⁰ R. CARIO en D. SALAS, *Oeuvre de justice et victimes*, volume 1, Parijs, L'Harmattan, 2001, 27.

⁵¹ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 121.

⁵² R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 120-126.

De bevoegde onderzoeksrechter die kennis neemt van de klacht, dient de procureur des Konings hierover in te lichten (art. 70 Sv.). Dit betekent geenszins dat er moet gewacht worden op het optreden van de procureur des Konings om het onderzoek aan te vatten. Uit de bewoordingen van het arrest van het Hof van Cassatie van 25 mei 1988 zou men nochtans kunnen afleiden dat de benadeelde die zich burgerlijke partij heeft gesteld en hierdoor de strafvordering aanhangig maakt, moet wachten op een vordering van het openbaar ministerie. Het arrest bepaalde namelijk dat “vermits de strafvordering door het openbaar ministerie moet worden ingesteld zal de met het onderzoek belaste magistraat, voordat hij met het onderzoek begint, overeenkomstig art. 70 van hetzelfde wetboek, de klacht mededelen aan de procureur des Konings, die zal vorderen zoals het behoort”⁵³. De verwarring werd rechtgezet door het Hof van Cassatie in een arrest van 1 maart 1989. Het arrest bepaalde duidelijk dat “Uit de verplichting van de tot kennisneming van een klacht bevoegde onderzoeksrechter om de mededeling ervan aan de procureur des Konings te bevelen, niet volgt dat, bij ontstentenis van een vordering van het O.M. of zelfs in geval van andersluidende vorderingen, de strafvordering niet op gang zou worden gebracht en evenmin dat de rechter, bij wie een regelmatige klacht met burgerlijke partijstelling is gedaan, zich van zijn plicht tot het instellen van een onderzoek zou kunnen onthouden tot hij door de raadkamer daarvan zou worden ontslagen.”⁵⁴.

De procureur des Konings die kennis neemt van de klacht met burgerlijke partijstelling heeft twee mogelijkheden. Ten eerste kan de procureur des Konings zelf ook een gerechtelijk onderzoek vorderen (art. 47 Sv.). Ten tweede is het ook mogelijk dat de procureur des Konings zelf geen initiatieven neemt. Men zou zich op het eerste zicht misschien kunnen afvragen wat het nut is van het feit dat de procureur des Konings zelf de onderzoeksrechter adieert, gezien deze reeds werd geadieerd door de klacht met burgerlijke partijstelling. Een vordering tot onderzoek vanwege de procureur des Konings heeft tot voordeel dat het lot van de strafvordering niet afhankelijk is van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling. In een later stadium kan een eventueel onregelmatige burgerlijke partijstelling niet meer tot gevolg hebben dat de strafvordering wordt betwist. Indien de burgerlijke partijstelling het enige fundament is voor het instellen van de strafvordering, kan slechts een ontvankelijke burgerlijke partijstelling de strafvordering rechtsgeldig op gang brengen (zie infra)⁵⁵. Een tweede reden waarom een vordering tot onderzoek vanwege de procureur des Konings nuttig kan zijn, is dat hij niet enkel een onderzoek moet vorderen voor dezelfde feiten, maar het onderzoek kan uitbreiden naar andere feiten of de ten laste gelegde feiten kan uitbreiden tot andere verdachten of nog behoudt de procureur des Konings het recht bepaalde onderzoeksmaatregelen te vorderen⁵⁶ van de onderzoeksrechter en bij weigering hiervan hoger beroep aan te tekenen (hoger beroep tegen een strijdig bevel, art 135 Sv.)⁵⁷.

B. De saisine van de onderzoeksrechter

In tegenstelling tot de procureur des Konings, kan de onderzoeksrechter het gerechtelijk onderzoek in principe⁵⁸ niet starten door de eenvoudige kennisname van een misdrijf, hij dient hiervoor te

⁵³ Cass. 25 mei 1988, AR 6564, *Arr.Cass.* 1987-88, nr. 588.

⁵⁴ Cass. 1 maart 1989, AR 7098, *Arr.Cass.* 1988-1989, nr. 370; R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 238.

⁵⁵ Gent 30 oktober 1998, *T.Strafr* 2001, 143-147.

⁵⁶ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 126.

⁵⁷ B. DE SMET, *Deskundigenonderzoek in strafzaken*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 55.

⁵⁸ In het uitzonderlijke geval van betrapting op heterdaad kan de onderzoeksrechter zichzelf adieëren.

worden geadieerd. Dit betekent dat de onderzoeksrechter niet ambtshalve een onderzoek kan starten, maar hij ingeschakeld moet worden door het openbaar ministerie of door de burgerlijke partij.

a. saisine m.b.t. de feiten

De onderzoeksrechter is gebonden door de saisine m.b.t. de feiten. Saisine m.b.t. de feiten betekent dat de onderzoeksrechter enkel de feiten mag onderzoeken die omschreven zijn in de akte van aanhangigmaking (vordering van het openbaar ministerie of de akte van burgerlijke partijstelling)⁵⁹. Hij mag met andere woorden zelf geen initiatief nemen om het onderzoek uit te breiden tot andere feiten dan die opgeheven door de burgerlijke partij, zelfs indien hij van oordeel is dat het voortgezette of collectieve misdrijven betreft⁶⁰. Wat gebeurt er indien de onderzoeksrechter nieuwe feiten ontdekt in de loop van het gerechtelijk onderzoek? Ook in dat geval kan de onderzoeksrechter niet autonoom de feiten uitbreiden, maar dient hij op basis van artikel 56, §1, vijfde lid Sv. de procureur des Konings hiervan onmiddellijk in kennis te stellen⁶¹. Deze kan dan op haar beurt een uitbreiding van de feiten vorderen. De uitoefening van de strafvervolging is immers een uitsluitend prerogatief van het openbaar ministerie⁶², hij kiest voor welke feiten hij een onderzoek vordert. Ook de burgerlijke partij kan de feiten die zij oorspronkelijk heeft aangebracht uitbreiden door een aanvullende burgerlijke partijstelling⁶³. Een brief/klacht richten tot de onderzoeksrechter om het onderzoek uit te breiden wegens een onderscheiden misdrijf zal niet volstaan om voor deze feiten een strafvordering in te stellen omdat daartoe geen burgerlijke partij is gesteld, enkel een aanvullende burgerlijke partijstelling kan de onderzoeksrechter deze bevoegdheid geven⁶⁴.

Zowel het openbaar ministerie als de burgerlijke partij kunnen hun initiële vordering uitbreiden. Kunnen zij ook elkaars initiële vordering uitbreiden? Kan het openbaar ministerie met andere woorden de initiële vordering van de burgerlijke partij uitbreiden tot andere feiten, waardoor de saisine van de onderzoeksrechter wordt uitgebreid, en omgekeerd? Zowel het openbaar ministerie kan een uitbreiding van de feiten vorderen na een burgerlijke partijstelling, als de burgerlijke partij een uitbreiding van de kan feiten vorderen nadat het openbaar ministerie een gerechtelijk onderzoek heeft gevorderd⁶⁵.

Het gegeven dat de onderzoeksrechter enkel die feiten kan onderzoeken die zijn omschreven in de (aanvullende) akte van burgerlijke partijstelling heeft tot gevolg dat de onderzoeksrechter niet kan verweten worden bepaalde feiten niet te hebben onderzocht. Uiteindelijk komt het de feitenrechter toe te oordelen of de onderzoeksrechter binnen de perken van zijn rechtsmacht is gebleven⁶⁶.

In de akte van burgerlijke partijstelling omschrijft de burgerlijke partij de feiten en koppelt zij daar vaak reeds een strafrechtelijke kwalificatie aan. Deze kwalificatie is slechts indicatief, de

⁵⁹ Cass. 11 december 2002, AR P.02.1587.F

⁶⁰ R. DECLERCQ, *Beginnelsen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 244.

⁶¹ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 182.

⁶² R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 120-127.

⁶³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 933.

⁶⁴ Cass. 18 juni 1973, *Arr. Cass.* 1973, 1020

⁶⁵ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 182.

⁶⁶ Cass. 27 juni 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 333

onderzoeksrechter is niet gebonden door deze kwalificatie en kan/moet het voorwerp van de vordering in al zijn facetten onderzoeken en de mogelijke kwalificaties nagaan⁶⁷. Uiteindelijk zal het de strafrechter zijn die een definitieve kwalificatie zal geven aan de omschreven feiten. In bepaalde gevallen kan het gebeuren dat de feiten uiterst beperkt worden omschreven dan wel enkel een kwalificatie wordt gegeven. De onderzoeksrechter zal in dat geval de draagwijdte van de feiten dienen na te gaan om zo zijn onderzoeksoopdracht te kunnen begrenzen⁶⁸.

b. saisine m.b.t. de personen

Zoals verwoord door VANDERMEERSCH⁶⁹ wordt algemeen aangenomen dat “ Le juge d’instruction est saisi in rem et non in personam”. Dit betekent dat de saisine van de onderzoeksrechter gelimiteerd is wat betreft de feiten, maar niet wat betreft de personen. De onderzoeksrechter kan het onderzoek uitbreiden tot alle eventuele daders en medeplichtigen van het feit ook al werden zij niet expliciet vernoemd door de burgerlijke partij of het openbaar ministerie.

Wat betreft de saisine van de onderzoeksrechter m.b.t. de personen kunnen twee situaties onderscheiden worden. Ten eerste kan de burgerlijke partij een gerechtelijk onderzoek vorderen tegen onbekenden. Ten tweede kan de burgerlijke partij een klacht neerleggen tegen één of meer welbepaalde personen.

In de eerste situatie legt de burgerlijke partij klacht neer tegen onbekenden (in incertam personam) omdat de identiteit van de dader niet voorhanden is, omdat hij de identiteit van de dader niet zeker weet of omdat de benadeelde schrik heeft om de dader zelf met de vinger te wijzen. In dat geval zal de onderzoeksrechter zijn onderzoek voeren “in rem”. Dit betekent dat de onderzoeksrechter zal onderzoeken door wie de aanhangig gemaakte feiten werden gepleegd. Alle eventuele daders en medeplichtigen zullen hier geïdentificeerd worden, en indien ernstige aanwijzingen van schuld bestaan zal de onderzoeksrechter overgaan tot inverdenkingstelling (art. 61bis Sv.).

In de tweede situatie legt de burgerlijke partij een klacht neer en wijst zij één of meerdere personen nominatief aan (burgerlijke partijstelling in personam). Ook in de loop van het gerechtelijk onderzoek kan de burgerlijke partij haar vordering uitbreiden tot andere personen door een aanvullende burgerlijke partijstelling. Wanneer het gerechtelijk onderzoek gevorderd wordt op naam, dan heeft dit grote repercussies voor deze persoon, hij wordt namelijk automatisch in verdenking gesteld⁷⁰. De vraag die in dat verband rijst is of de onderzoeksrechter zijn onderzoek dient te beperken tot de nominatief aangegeven personen? De onderzoeksrechter is niet beperkt tot de personen aangevoerd door de burgerlijke partij (of het openbaar ministerie) maar dient ook hier het onderzoek “in rem” te voeren⁷¹. Het onderzoek zal zich met andere woorden niet enkel toespitsen op de personen beschreven in de akte van burgerlijke partijstelling maar zal plaatsgrijpen tegen alle eventuele daders en medeplichtigen. Het gevolg van zo’n nominatieve vordering is dat de onderzoeksrechter hoe dan ook geadieerd is ten aanzien van deze welbepaalde perso(o)n(en) en in een later stadium zullen de

⁶⁷ Cass. 17 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, nr. 321.

⁶⁸ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 181.

⁶⁹ D. VANDERMEERSCH, “Le mandat d’arrêt”, in B. Dejemeppe, *La détention préventive*, Brussel, Larcier, 1992, 100.

⁷⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 587.

⁷¹ Cass. 3 maart 1952, *Pas.* 1952, I, 397.

raadkamer en/of de kamer van inbeschuldigingstelling zich moeten uitspreken over deze perso(o)n(en)⁷².

Tenslotte kan opgemerkt worden dat de burgerlijke partij een stevige uitgangspositie heeft. Deze bijzondere machtspositie zet de deur ook open voor lichtzinnige en roekeloze inverdenkingstellingen. Zich burgerlijke partij stellen is echter niet zonder risico, in geval van vrijspraak wordt de burgerlijke partij op grond van artikel 162 Sv. veroordeeld tot betaling van alle of een deel van de gerechtskosten (zie infra). Bovendien kan de burgerlijke partij veroordeeld worden tot een schadevergoeding (art. 191 Sv.). Deze bepalingen zullen een rem vormen voor deze lichtzinnige en roekeloze inverdenkingstellingen. Daarnaast dient opgemerkt te worden dat deze bijzondere machtspositie niet enkel toekomt aan de benadeelde die zich burgerlijke partij heeft gesteld voor de onderzoeksrechter, maar aan iedere rechtstreeks benadeelde van een overtreding of een wanbedrijf (art. 145 Sv. en art. 182 Sv.) die de verdachte rechtstreeks kan dagvaarden voor respectievelijk de politierechtbank en de correctionele rechtbank⁷³, waardoor de persoon onmiddellijk als beklaagde voor deze rechtbanken wordt gebracht.

C. Procespartij

Het slachtoffer die zich burgerlijke partij stelt brengt niet enkel de strafvordering op gang, zij wordt ook een volwaardige procespartij die kan participeren gedurende de rechtspleging. Het slachtoffer die procespartij is in het strafproces wordt aangeduid met de term burgerlijke partij⁷⁴. De belangrijkste implicatie is dat het slachtoffer die optreedt als eisende partij een vergoeding kan vragen voor de geleden schade. Daarnaast hebben een aantal zeer positieve innovaties in het Wetboek van Strafvordering geleid tot een reeks nieuwe rechten die de burgerlijke partij kan doen gelden (zie infra). Zoals later zal blijken kan de hoedanigheid van burgerlijke partij ook financiële gevolgen hebben. Tenslotte heeft deze hoedanigheid ook tot gevolg dat men in principe niet meer als getuige kan worden verhoord.

4.2.2. De rechtstreekse dagvaarding voor het vonnisgerecht

In België heeft het parket geen monopoliepositie omtrent het initiatief tot strafvervolging. De benadeelde van een misdrijf kan naast het zich burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter (art. 63 Sv.) ook optreden bij wijze van rechtstreekse dagvaarding (art. 145 Sv. en art. 182 Sv.). Deze rechtstreekse dagvaarding vindt haar grondslag in de feodale klachtenprocedure waar het slachtoffer de strafvordering niet enkel in gang kon brengen maar ook zelf als aanklager optrad. De rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter impliceert dat de benadeelde van een misdrijf, één of meerdere personen, via de betekening van een gerechtsdeurwaardersexploot (art. 32 Ger.W.), onmiddellijk als beklaagde voor hetzij de politierechter, hetzij voor de correctionele rechter brengt.

4.2.2.1. De gevolgen van de rechtstreekse dagvaarding

Deze officiële akte heeft tot gevolg dat de strafvervolging wordt opgestart en onmiddellijk aanhangig is bij de strafrechter. De rechtstreekse dagvaarding is enkel mogelijk voor overtredingen en

⁷² F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 183.

⁷³ B. DE SMET, "Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling", *R.W.* 2007-08, nr. 15, 624.

⁷⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Kennismaking met het strafprocesrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2010, 40.

wanbedrijven, niet voor misdaden⁷⁵. Een benadeelde van een misdaad kan de dader dus niet rechtstreeks dagvaarden voor het hof van assisen. Zij kan evenmin geschieden indien een gerechtelijk onderzoek werd geopend, deze kan niet afgesloten worden door een rechtstreekse dagvaarding maar enkel door een bijzondere procedure, de regeling der rechtspleging. Zolang de strafrechter zich niet heeft uitgesproken over de feiten die het openbaar ministerie heeft aangebracht door een rechtstreekse dagvaarding, kan de benadeelde steeds een aanvullende dagvaarding met andere strafbare feiten uitbrengen⁷⁶. Net zoals bij de burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter is de rechtstreekse vordering beperkt tot een pecuniair herstel van de geleden schade en kan zij geen straf vorderen.

4.2.2.2. Ontvankelijkheid dagvaarding

Slechts een ontvankelijke dagvaarding kan de strafvervolgning aanhangig maken. Op het eerste zicht lijkt de rechtstreekse dagvaarding voor het slachtoffer een laagdrempelig instituut om een dader voor het vonnisgerecht te brengen. Niettemin zal de strafrechter slechts uitspraak doen indien het slachtoffer een rechtmatig belang kan doen gelden bij de veroordeling. Zich profileren als slachtoffer is niet voldoende om een uitspraak van de strafrechter uit te lokken. Bovendien bepaald artikel 3 V.T.Sv. dat de rechtstreekse vordering tot herstel van de schade, behoort aan hen die de schade hebben geleden. Om de hoedanigheid van burgerlijke partij te verwerven moet het slachtoffer aantonen dat zij rechtstreeks schade heeft geleden door het strafbaar feit dat werd gepleegd door de verdachte, zo niet wordt de strafvordering niet aanhangig gemaakt en zal de vonnisrechter bijgevolg geen veroordeling uitspreken⁷⁷.

Net als bij de klacht met burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter, houdt de rechtstreekse dagvaarding een financieel risico in. Artikelen 162 en 162bis Sv. bepalen immers dat de burgerlijke partij die in het ongelijk wordt gesteld, kan worden veroordeeld in de kosten jegens de Staat en jegens de beklagde of in een gedeelte ervan. Zij wordt veroordeeld in alle kosten door de Staat en door de beklagde gemaakt, wanneer zij het initiatief tot de rechtstreekse dagvaarding heeft genomen. De kosten worden door het vonnis bepaald.

4.3. De strafvordering is reeds ingesteld

4.3.1. De burgerlijke partijstelling door voeging

Een slachtoffer die haar burgerlijke vordering voor de strafgerechten wenst te brengen kan constateren dat de strafvordering reeds werd ingesteld. Het is denkbaar dat het slachtoffer van een misdrijf reeds klacht heeft ingediend, maar in een eerste fase geen verdere stappen onderneemt en het onderzoek overlaat in de handen van het openbaar ministerie. Rekening houdend met de richtlijnen van de minister van Justitie zal de procureur des Konings discretionair oordelen of er in de concrete zaak al dan niet zal worden vervolgd (artikel 28quater Sv.). Indien onvoldoende bezwaren

⁷⁵ Arbitragehof nr. 51/2002, 13 maart 2002, BS 25 mei 2002. Het toenmalige Arbitragehof (nu Grondwettelijk hof) oordeelde dat de artikelen 64, tweede lid Sv., 184 Sv. en 2, tweede lid van de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet schenden doordat zij de benadeelde persoon niet toestaan de zaak door middel van rechtstreekse dagvaarding bij de correctionele rechtbank aanhangig te maken in de gevallen opgesomd in artikel 2, derde lid van de wet van 4 oktober 1867.

⁷⁶ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 291-292.

⁷⁷ B. DE SMET, *Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter*, Brussel, Larcier, 2004, 31-34.

worden gevonden, indien vervolging onmogelijk of onwenselijk is kan de procureur des Konings beslissen de zaak te seponeren. Het slachtoffer van het misdrijf die het niet eens is met de sepotbeslissing kan de strafvordering op gang brengen door zich burgerlijke partij te stellen (zie 4.2.). Anderzijds kan de procureur des Konings oordelen dat vervolging wenselijk is. Hij zal de strafvervolging aanhangig maken hetzij door rechtstreeks te dagvaarden (art. 145 en 182 Sv.), hetzij door een gerechtelijk onderzoek te vorderen (art. 47 Sv.)⁷⁸.

In deze hypothese kan het slachtoffer zich burgerlijke partij stellen in elke stand van het geding, tot de sluiting van de debatten (art. 67 Sv.). Tot de sluiting van de debatten betekent concreet dat het slachtoffer zich slechts burgerlijke partij kan stellen bij het vonnisgerecht, die in eerste aanleg zitting houdt, zich voor de eerste maal burgerlijke partij stellen in hoger beroep is met andere woorden uitgesloten⁷⁹. De reden is logisch, indien zou toegestaan worden dat het slachtoffer zich voor de eerste maal burgerlijke partij mag stellen in hoger beroep dan verliest de beklagde één aanleg met betrekking tot de burgerlijke vordering⁸⁰. Indien de beklagde verzet heeft aangetekend tegen een verstekvonnis, zal het slachtoffer die zich in deze procedure voor het eerst wenst burgerlijke partij te stellen wel worden aangenomen⁸¹.

De hamvraag is natuurlijk hoe het slachtoffer, die zich tijdens het vooronderzoek niet heeft laten registreren op het secretariaat van het openbaar ministerie om de hoedanigheid van benadeelde te verwerven (art. 5bis V.T.Sv.), kennis krijgt van die rechtsdag om zich zo tijdig (voor het sluiten van de debatten) burgerlijke partij te stellen? De procureur des Konings moet naast de geregistreerde benadeelde(n), met alle passende middelen alle gekende slachtoffers de plaats, de dag en het uur van de zitting voor het vonnisgerecht meedelen (art. 182, tweede lid Sv en art. 216quater, vijfde lid Sv.). De procureur des Konings zal aan de hand van het strafdossier bepalen wie als slachtoffer kan gekwalificeerd worden.

Gezien de strafvordering reeds werd aanhangig gemaakt, kan het slachtoffer zich burgerlijke partij stellen door zich te “voegen” bij de procedure. Anders gezegd is het gevolg van deze burgerlijke partijstelling dat het slachtoffer procespartij wordt en haar burgerlijke vordering gevoegd wordt bij de reeds bestaande strafvordering. Dit gebeurt middels een eenvoudige verklaring van de benadeelde of zijn advocaat (art. 66 Sv.)⁸². Er dient benadrukt te worden dat, om zich te voegen als burgerlijke partij, het niet vereist dat het slachtoffer voorafgaandelijk klacht heeft neergelegd⁸³, noch tijdens het vooronderzoek officieel de hoedanigheid van benadeelde verwierf door zich te laten registreren.

4.3.2. De verschillende vormen van voeging

De voeging van de burgerlijke partij kan gebeuren hetzij voor de onderzoeksrechter indien het gerechtelijke onderzoek nog niet werd afgerond, hetzij voor de onderzoeksgerechten tijdens de regeling der rechtspleging, hetzij voor het vonnisgerecht.

⁷⁸ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 120-169.

⁷⁹ Het slachtoffer kan zich in beroep burgerlijke partijstellen wanneer het hof van beroep in eerste en laatste aanleg uitspraak doet, dit is bijvoorbeeld het geval bij vervolging van ministers (zie infra).

⁸⁰ Cass. 21 oktober 1929, *Pas.* 1929, I, 333.

⁸¹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 20.

⁸² Ibid.

⁸³ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 170.

a. voeging voor de onderzoeksrechter

In de eerste hypothese kan het slachtoffer zich als procespartij manifesteren door zich burgerlijke partij te stellen door voeging zodra de procureur des Konings de zaak aanhangig heeft gemaakt bij de onderzoeksrechter. Indien de burgerlijke partij andere feiten voor ogen heeft, dan de feiten die het voorwerp uitmaken van de vordering van het openbaar ministerie dan kan er geen sprake zijn van voeging, gezien het niet gaat om dezelfde feiten. In dat geval wordt de saisine van de onderzoeksrechter uitgebreid tot deze onderscheiden feiten.

Wanneer de onderzoeksrechter van oordeel is dat zijn dossier voltooid is, zendt hij het dossier over aan de procureur des Konings (art. 127, § 1, eerste lid Sv.). Indien de procureur des Konings geen andere onderzoekshandelingen vordert, vordert hij de regeling van de rechtspleging door de raadkamer (art. 127, § 1, tweede lid Sv.).

b. voeging voor de raadkamer

Van zodra er een uitspraak werd gedaan over de regeling van de procedure door het onderzoeksgerecht kan het slachtoffer zich geen burgerlijke partij meer stellen voor de onderzoeksrechter⁸⁴. Het slachtoffer die zich geen burgerlijke partij heeft gesteld tijdens het gerechtelijk onderzoek, kan zich nog steeds tijdens het vooronderzoek burgerlijke partij stellen, dit door zich te voegen voor de raadkamer.

Het slachtoffer dient voor ogen te houden dat zij zich enkel burgerlijke partij kan stellen wat betreft de feiten en personen die tot de rechtsmacht van de raadkamer behoren. Zoals DECLERCQ stelt kan de benadeelde geen strafvordering op gang brengen door zich voor de raadkamer burgerlijke partij te stellen⁸⁵. Een burgerlijke partijstelling door voeging voor de raadkamer is dus niet mogelijk voor andere personen en andere feiten. Zolang de zaak in behandeling is bij de raadkamer, blijft de onderzoeksrechter gevat, en kan het slachtoffer zich burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter om bijvoorbeeld andere personen als verdachten in de zaak te betrekken⁸⁶.

c. voeging voor de kamer van inbeschuldigingstelling

De kamer van inbeschuldigingstelling neemt kennis van het hoger beroep tegen beschikkingen van de raadkamer. Men kan zich afvragen of het slachtoffer die zich nog geen burgerlijke partij heeft gesteld in de voorbereidende fase, dit alsnog kan doen voor de kamer van inbeschuldigingstelling, gezien een burgerlijke partijstelling voor het eerst in hoger beroep is uitgesloten. Deze vraag moet ontkennend beantwoord worden. Door zich burgerlijke partij te stellen voor de kamer van inbeschuldigingstelling wordt het beginsel van de dubbele aanleg niet miskent. De kamer van inbeschuldigingstelling doet immers geen uitspraak over de burgerlijke vordering⁸⁷. De benadeelde kan zich enkel burgerlijke partij stellen voor de kamer van inbeschuldigingstelling indien zij rechtsmacht heeft. De zaak moet met andere woorden rechtsgeldig aanhangig zijn gemaakt, waardoor dit onderzoeksgerecht een uitspraak dient te doen over de regeling der rechtspleging.

⁸⁴ Cass. 9 oktober 1990, AR 2562.

⁸⁵ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1157.

⁸⁶ R. VERSTRAETEN, "Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf", in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 354-355.

⁸⁷ R. DECLERCQ, *Onderzoeksgerechten in APR*, Gent, Story-Scientia, 1993, 200.

d. voeging voor het vonnisgerecht

Het slachtoffer die zich burgerlijke partij wenst te stellen om zo haar burgerlijke vordering voor de strafrechter te brengen, dient dit ondubbelzinnig en uitdrukkelijk te verklaren. De aanstelling van de burgerlijke partij wordt immers niet vermoed. Het slachtoffer die zich reeds in de voorbereidende fase, hetzij voor de onderzoeksrechter, hetzij voor de onderzoeksgerechten burgerlijke partij heeft gesteld dient zich niet opnieuw burgerlijke partij te stellen voor de strafrechter. Eens men de hoedanigheid van burgerlijke partij heeft verworven dient men ze niet opnieuw te verwerven in een volgende fase van de strafprocedure⁸⁸. Zo ook verliest de burgerlijke partij haar hoedanigheid niet en hoeft ze zich niet andermaal burgerlijke partij te stellen, als naderhand het geding hernomen wordt voor een anders samengestelde rechtbank⁸⁹.

Het slachtoffer die zich gedurende de voorbereidende fase nog geen burgerlijke partij heeft gesteld, kan zich burgerlijke partij stellen voor de strafgerechten in eerste aanleg. Dit kan zowel mondeling als schriftelijk gebeuren ter terechtzitting. Wanneer zij mondeling geschied dient de benadeelde zich persoonlijk of vertegenwoordigd door zijn advocaat ter terechtzitting te melden en daartoe een eenvoudige verklaring af te leggen (art. 66 Sv.). De strafrechter zal in dat geval akte verlenen van de burgerlijke partij. De rechter zal de griffier bevelen melding te maken van de burgerlijke partijstelling in het proces-verbaal van de terechtzitting. Een schriftelijke burgerlijke partijstelling kan gebeuren door het regelmatig indienen van een conclusie waarin een schadevergoeding wordt gevorderd en waardoor ondubbelzinnig kan worden afgeleid dat de benadeelde het statuut van burgerlijke partij wenst. De benadeelde of zijn advocaat dient in dat geval de rechtbank niet meer te vragen om "akte te verlenen"⁹⁰.

⁸⁸ Cass. 29 oktober 1928, *Pas.* 1929, I, 7.

⁸⁹ Cass. 9 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, nr. 281

⁹⁰ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 20-22.

5. Wie kan zich burgerlijke partij stellen?

5.1. De benadeelde in eigen naam

Art. 3 V.T.Sv. bepaalt dat de rechtsvordering tot herstel van de schade, door een misdrijf veroorzaakt, behoort aan hen die de schade hebben geleden. Enkel de persoon die rechtstreeks slachtoffer is van een misdrijf en effectief persoonlijk schade heeft geleden kan de burgerlijke vordering voor de strafrechter uitoefenen. Dit impliceert ook meteen dat een *actio popularis* niet toegelaten is in België, tenzij deze mogelijkheid bij wet werd voorzien. Een belangstellende die wenst op te treden in naam van de bevolking of personen die slechts onrechtstreeks schade leden door het misdrijf kunnen niet poneren benadeeld te zijn en de strafvordering dus niet op gang brengen. Enkel het openbaar ministerie kan het algemeen belang behartigen.

Doorgaans zal het, het slachtoffer in de enge zin zijn die zich burgerlijke partij zal stellen. Het slachtoffer vordert dan een schadevergoeding voor de schade die zij zelf heeft geleden ten gevolge van het misdrijf. Indien de dader aan verschillende personen schade heeft berokkend, dan zal ieder voor zich een burgerlijke vordering moeten instellen en zich burgerlijke partij moeten stellen in eigen naam. De zogenaamde *class action* zoals wordt toegepast in de Verenigde Staten, waarbij één slachtoffer een burgerlijke vordering kan instellen als vertegenwoordiger van een groep van slachtoffers, om zo een collectieve schadevergoeding te bekomen is vooralsnog niet mogelijk in België⁹¹. Het slachtoffer kan zich ook conventioneel laten vertegenwoordigen, namelijk door een lasthebber. De lasthebber zal in naam en voor rekening van de schadelijder (lastgever) de burgerlijke vordering uitoefenen voor de strafrechter⁹².

5.2. De erfgenamen

Het is ook mogelijk dat de burgerlijke partij niet het slachtoffer in de enge zin is⁹³. Het slachtoffer kan bijvoorbeeld het leven hebben gelaten ten gevolge van het misdrijf. In dat geval komt de burgerlijke vordering toe aan de erfgenamen van het rechtstreekse slachtoffer. Twee vorderingen dienen in dit verband te worden onderscheiden. De erfgenamen zijn gerechtigd om in de plaats van het slachtoffer te treden om vergoeding te vragen van de schade geleden door het overleden slachtoffer. Deze schadevergoeding zal toekomen aan de nalatenschap van de decuius. De erfgenamen treden in naam en in plaats van de decuius. Daarnaast is het ook mogelijk dat de erfgenamen een schadevergoeding vorderen voor hun eigen schade, in plaats van de schade die werd geleden door hun rechtsvoorganger. Zij stellen zich dan burgerlijke partij voor schade die zij zelf geleden hebben ten gevolge van het overlijden, dit is de zogenaamde schade door weerkaatsing⁹⁴. De twee vorderingen kunnen eventueel gecumuleerd worden.

⁹¹ B. DE SMET, *Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter*, Brussel, Larcier, 2004, 33-34.

⁹² F. SWENNEN, "Burgerlijke partijstelling door een lasthebber" (noot onder Cass. 26 maart 2002), *R.W.* 2002-2003, nr.10, 380; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 177.

⁹³ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, nr. 15, 483.

⁹⁴ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 7-8; F. SWENNEN, "Burgerlijke partijstelling door een lasthebber" (noot onder Cass. 26 maart 2002), *R.W.* 2002-2003, nr.10, 380.

5.3. De niet-ontvoogde minderjarige

Om een geldige rechtsvordering in te stellen dient men rechtsbekwaam en handelingsbekwaam te zijn. Gezien de niet-ontvoogde minderjarige drager is van rechten en plichten, maar omwille van de algemene handelingsonbekwaamheid, ze niet zelfstandig kan uitoefenen, zal de wettelijke vertegenwoordiger in rechte optreden. In de regel zullen het de ouders zijn die zullen optreden als vertegenwoordiger van de titularis van het subjectief recht (= de niet-ontvoogde minderjarige). In de rechtsleer worden zij de formele procespartij genoemd, terwijl de niet-ontvoogde minderjarige de materiële procespartij is⁹⁵. Indien bijvoorbeeld een vader van twee minderjarige kinderen wordt vermoord, kan de weduwe zich burgerlijke partij stellen in eigen naam en zich burgerlijke partij stellen als wettelijke vertegenwoordiger van de twee minderjarige kinderen. Tot vóór de wetwijziging van 13 februari 2003 dienden de ouders van de niet-ontvoogde minderjarige machtiging van de vrederechter te bekomen om zich burgerlijke partij te stellen in naam en voor rekening van de niet-ontvoogde minderjarige, tenzij voor de burgerlijke partijstelling voor de feitenrechter voor wie de zaak werd vastgesteld op verzoek van het openbaar ministerie of ingevolge een beschikking tot verwijzing⁹⁶. Nu is de burgerlijke partijstelling vrij van voorafgaandelijke machtiging door vrederechter, tenzij men tot de vaststelling komt dat er een belangentegenstelling bestaat tussen de ouders en de minderjarige (vb. incest). In dat geval stelt de rechter bij wie de zaak aanhangig is ambtshalve of op verzoek van enige belangstellende een voogd ad hoc aan die de belangen van de minderjarige zal behartigen⁹⁷. Indien door de strafrechter een schadevergoeding wordt toegekend aan een niet-ontvoogde minderjarige, zal het vonnis van de rechter bepalen dat deze vergoeding tot en met de meerderjarigheid, op een banrekening moet worden gestort op naam van de minderjarige.

5.4. Rechtspersoon als slachtoffer

Op basis van artikel 3 V.T.Sv. behoort de burgerlijke vordering tot herstel van de schade door een misdrijf veroorzaakt enkel aan hen toe die de schade hebben geleden. Uit de traditionele rechtspraak van het Hof van Cassatie volgt hieruit dat enkel de natuurlijke persoon of rechtspersoon die een rechtstreeks slachtoffer was van de onrechtmatige daad en persoonlijke, eigen schade heeft geleden zich kunnen beroepen op artikel 3 V.T.Sv.. Anders gezegd, zal de burgerlijke vordering voor de strafrechter onontvankelijk worden verklaard wanneer men herstel vraagt voor de schade toegebracht aan andermans belang of aan het algemeen belang⁹⁸.

In België wordt het niet betwist dat ook rechtspersonen zich burgerlijke partij kunnen stellen. Zij kunnen opkomen om hun eigen belang te verdedigen. Het begrip eigen belang wordt door het Hof van Cassatie omschreven als “ de schade die de burgerlijke partij door het misdrijf persoonlijk heeft

⁹⁵ M. CASTERMANS, *Gerechtelijk privaatrecht. algemene beginselen, bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Gent, Academia Press, 2004, 28.

⁹⁶ M.A. MASSCHELEIN, “Geen machtiging meer vereist voor de burgerlijke partijstelling door een voogd”, *N.N.K.* 2011, nr. 1, 11-12.

⁹⁷ Wet van 13 februari 2003 tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de bescherming van de goederen van de minderjarigen, *BS* 25 maart 2003; Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 378 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot de handelingen verricht in het kader van het ouderlijk gezag waarvoor de machtiging van de vrederechter vereist is, *Parl. St.* 2001-02, nr 2-1058/1.

⁹⁸ S. VAN DIJCK, “Over de onontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door een beroepsfederatie: de vereiste van eigen schade”, *T. Strafr.* 2001, 94-97.

ondergaan wegens de aantasting in haar bestaan of haar materiële of morele goederen, inzonderheid haar vermogen, eer en goede naam”⁹⁹.

De meerderheid van de rechtsleer en rechtspraak neemt aan dat de eigen schade van de rechtspersoon niet kan gelijk gesteld worden met de schade toegebracht aan haar leden¹⁰⁰. Een beroepsvereniging die de bescherming van de beroepsbelangen van haar leden tot doel heeft kan zich geen burgerlijke partij stellen voor de schade toegebracht aan haar leden, als zijnde eigen schade. Zo vat VAN DIJCK¹⁰¹ als volgt samen: “eigen schade van een rechtspersoon kan principieel niet bestaan in de belangen van de leden, ook al heeft de beroepsvereniging de verdediging van deze belangen tot doel.”. Echter, een beroepsvereniging die opgericht is volgens voorwaarden vervat in de wet van 31 maart 1898¹⁰² kan zij zich toch burgerlijke partij stellen voor de schade geleden door haar leden.

In een laatste hypothese kan de rechtspersoon ook een algemeen belang of collectief belang benaarstigen. Anders dan de vorige hypothese gaat het hier niet om de totaliteit van de individuele ledenbelangen, maar om een algemeen belang waarvoor ter verdediging ervan een rechtspersoon wordt opgericht, bijvoorbeeld: bosbehoud, dierenwelzijn, cultuurbehoud¹⁰³. Ook hier neemt het Hof van Cassatie niet aan dat de aantasting van dat collectief belang, een eigen belang van de rechtspersoon is. Het enkele feit dat een rechtspersoon een doel, ook al is deze statutair, nastreeft doet geen eigen belang ontstaan¹⁰⁴. Zo bepaalde het Hof in een arrest van 16 oktober 1991: “Overwegende dat de verenigingen zonder winstoogmerk als rechtspersonen het recht hebben zich burgerlijke partij te stellen ten einde vergoeding te krijgen voor de materiële en morele schade die zij hebben geleden ten gevolge van een aantasting van hun subjectieve rechten of van hun vermogensrechtelijke of moreel wettig belang; dat zij echter, anders dan de beroepsverenigingen die onder toepassing vallen van de wet van 31 maart 1898 en afgezien van sommige bij de wet bepaalde aangelegenheden, daarom nog niet het recht hebben om, door zich burgerlijke partij te stellen voor de rechter, in persoon vergoeding te eisen voor de aantasting van de belangen die zij tot doel hebben te vrijwaren of te bevorderen.”¹⁰⁵ Desondanks de herhaalde rechtspraak van het Hof van Cassatie wordt deze niet door alle feitenrechters toegepast¹⁰⁶.

Verscheidene wetten voorzien echter in een uitzondering op deze cassatierechtspraak, zodat verenigen die hiervoor een bijzondere machtiging hebben, zich burgerlijke partij kunnen stellen ter bescherming van een algemeen belang. De twee meest bekende uitzonderingen zijn, artikel 5 Wet Racisme en Xenofobie¹⁰⁷ en artikel 11, § 5 Wet bestrijding mensenhandel en kinderpornografie¹⁰⁸. Op

⁹⁹ Cass. 7 mei 1996, *Arr. Cass.* 1996-97, nr. 152, 407.

¹⁰⁰ R. DILLEMANS, *Beginselen van het Belgisch privaatrecht. Buitencontractuele aansprakelijkheid, Volume 11*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1999, 38-39.

¹⁰¹ S. VAN DIJCK, “Over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door een beroepsfederatie: de vereiste van eigen schade”, *T. Strafr.* 2001, 94-97.

¹⁰² Wet van 31 maart 1898, *BS* 8 april 1898.

¹⁰³ R. DILLEMANS, *Beginselen van het Belgisch privaatrecht. Buitencontractuele aansprakelijkheid, Volume 11*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1999, 39.

¹⁰⁴ Cass. 19 september 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr. 319; Cass. 4 februari 2008, AR C.05.0309.F, autonoom syndicaat van treinbestuurders/NMBS-holding.

¹⁰⁵ Cass. 16 oktober 1991, *Arr. Cass.* 1991-92, nr. 93.

¹⁰⁶ P. LEFRANC, “Is het collectief belang een persoonlijk of eigen belang in het strafprocesrecht” (noot onder Cass. 14 september 2004), *T.M.R.* 2005, 105-107.

¹⁰⁷ Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981.

grond van dit laatste artikel heeft het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding de bevoegdheid om in rechte op te treden in alle rechtsgeschillen waartoe de toepassing van de wet houdende bepalingen tot bestrijding van mensenhandel en kinderpornografie aanleiding kan geven. In artikel 11, § 5 van de wet wordt niet uitdrukkelijk vermeld of het Centrum zonder de instemming van het slachtoffer in rechte mag optreden. In tegenstelling tot artikel 33 van de wet racisme en xenofobie, waar wel expliciet vermeld is wordt dat een vordering van het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding alleen ontvankelijk is als zij aantoonbaar is dat zij de instemming van het slachtoffer heeft gekregen. Aangenomen wordt dat indien het Centrum zich in eigen naam burgerlijke partij stelt er geen toestemming vereist is van het slachtoffer¹⁰⁹. Hoewel er geen absolute eensgezindheid heerst in de rechtspraak, wat betreft de burgerlijke partijstelling in naam van het slachtoffer, is er inzake mensenhandel geen voorafgaande machtiging van het slachtoffer vereist¹¹⁰.

5.5. De gesubrogeerden

Naast het slachtoffer in de enge zin, kunnen ook de personen die wettelijk of contractueel in de rechten van het slachtoffer zijn gesubrogeerd de burgerlijke vordering voor de strafrechter uitoefenen, door zich burgerlijke partij te stellen (artikel 1249-1251 B.W.)¹¹¹. De burgerlijke vordering voor de strafrechter van de indeplaatsgestelde wordt geacht deze van de benadeelde zelf te zijn¹¹². Op grond van art. 41 WLVO¹¹³ treedt de verzekeraar die de schadevergoeding heeft betaald, ten belope van het bedrag van die vergoedingen in de rechten en rechtsvorderingen van de verzekerde of begunstigde tegen de aansprakelijke derde. Zo zal de WAM-verzekeraar na uitbetaling aan de verzekerde, slachtoffer van een misdrijf, zich burgerlijke partij kunnen stellen tegen de aansprakelijke derde.

¹⁰⁸ Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van mensenhandel en van kinderpornografie, *BS* 25 april 1995.

¹⁰⁹ G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjaring*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2001, 207.

¹¹⁰ K. VAN IMPE, "De burgerlijke rechtsvordering door het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding in naam van het slachtoffer van mensenhandel: van parlementaire wens tot gerechtelijke werkelijkheid", *T. Strafr.* 2000, 128-134 ; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 192; F. SWENNEN, " Burgerlijke partijstelling door een lasthebber" (noot onder Cass. 26 maart 2002), *R.W.* 2002-2003, nr.10, 382.

¹¹¹ Cass. 25 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 42.

¹¹² R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 9.

¹¹³ Wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, *BS* 20 augustus 1992.

6. Tegen wie kan de benadeelde zich burgerlijke partij stellen?

In tegenstelling tot het principe dat straffen een persoonlijk karakter hebben, en in die zin niet kunnen worden opgelegd aan een andere persoon dan de dader, kunnen de burgerlijke gevolgen van een misdrijf zich wel uitstrekken tot andere personen¹¹⁴. Zoals hierna zal blijken kan de burgerlijke vordering voor de strafrechter ook worden ingesteld tegen de burgerlijke aansprakelijke op grond van artikel 1384 B.W. en tegen de rechtsopvolgers in geval van overlijden van de dader.

6.1. Tegen de verdachte

In de eerste plaats kan het slachtoffer zich burgerlijke partij stellen tegen de verdachte van het misdrijf. De burgerlijke vordering voor de strafrechter kan enkel tegen deze persoon gericht zijn indien de vordering van de burgerlijke partij betrekking heeft op de feiten die de verdachte ten laste wordt gelegd. Indien zij het slachtoffer is geworden van gewelddaden gepleegd door meerdere daders, dan belet niets dat het slachtoffer zich burgerlijke partij kan stellen tegen allen afzonderlijk¹¹⁵. De strafrechter die de feiten bewezen acht, kan deze beklagden hoofdelijk veroordelen op burgerlijk vlak (art. 50 Sw.).

Kan een slachtoffer zich ook burgerlijke partij stellen tegen een onbekwame, bijvoorbeeld een minderjarige beklagde? Het hoogste gerechtshof oordeelde dat een onbekwame persoon, geen beletsel vormt voor de burgerlijke partijstelling, zelfs zonder dat het verplicht is zijn wettelijke vertegenwoordiger in de zaak te betrekken¹¹⁶.

Er dient opgemerkt te worden dat de burgerlijke partijstelling zowel kan worden ingesteld tegen een natuurlijke- als een rechtspersoon.

6.2. Tegen de burgerlijk aansprakelijke

Tevens kan de burgerlijke vordering worden uitgeoefend tegen de personen die op grond van het burgerlijk recht burgerrechtelijk aansprakelijk zijn voor de beklagde. Deze rechtsvordering kan gecumuleerd worden met de vordering tegen de beklagde zelf.

Op grond van artikel 1384, tweede lid B.W. worden ouders vermoed aansprakelijk te zijn voor hun minderjarige kinderen, gebaseerd op hetzij een fout in de opvoeding, hetzij een fout in het toezicht. Het slachtoffer van een misdrijf zal op basis van dit weerlegbaar vermoeden zijn rechtsvordering tot herstel zowel tegen het minderjarige kind als tegen de ouders kunnen uitoefenen.

Op grond van artikel 1384, derde lid B.W. is de aansteller burgerrechtelijk aansprakelijk voor zijn aangestelde. De aansteller zal als burgerrechtelijk aansprakelijke kunnen gedagvaard worden indien de onrechtmatige daad in het raam van de bediening van de aangestelde werd verricht. Het volstaat dat deze daad gepleegd werd tijdens de bediening en, zij het onrechtstreeks en occasioneel, daarop betrekking heeft. De aansteller zal niet aansprakelijk worden gesteld, indien de aangestelde

¹¹⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 846.

¹¹⁵ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 15.

¹¹⁶ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 199.

gehandeld heeft buiten de bediening waartoe hij gebezigd werd, zonder toestemming en voor een doel dat vreemd was aan zijn opdracht¹¹⁷. Ten gevolge van de immuniteit vervat in artikel 18 Wet Arbeidsovereenkomsten¹¹⁸, zal de werknemer die een misdrijf begaat bij de uitvoering van zijn overeenkomst enkel aansprakelijk kunnen worden gesteld op burgerrechtelijk gebied voor zijn bedrog, zware schuld en veel voorkomende lichte schuld. Een misdrijf heeft immers niet automatisch tot gevolg dat zij een zware fout in hoofde van de werknemer uitmaakt. De eventueel burgerrechtelijke immuniteit laat de strafrechtelijke aansprakelijkheid ongemoeid. De burgerlijke partij zorgt er in dat geval dus best voor dat zij zich ook burgerlijke partij stelt tegen de burgerlijke aansprakelijke, namelijk de werkgever¹¹⁹.

Indien de strafrechter zowel de beklaagde als de burgerlijk aansprakelijke partij aansprakelijk acht, zullen zij in solidum worden veroordeeld. Opmerkelijk is dat de beklaagde, anders dan het openbaar ministerie en de burgerlijke partij, de burgerlijk aansprakelijke partij niet zelf in het geding kan betrekken¹²⁰.

6.3. Tegen de rechtsopvolgers van de verdachte

In principe belet het overlijden van de verdachte niet dat het slachtoffer van een misdrijf een burgerlijke vordering instelt. Deze zal zich nu richten tegen de rechtsopvolgers van de verdachte. Gezien het overlijden van de verdachte het verval van de strafvordering tot gevolg heeft, zal het slachtoffer zich in principe niet meer burgerlijke partij kunnen stellen voor de strafrechter. De civielrechtelijke rechtsvordering kan enkel samen met de strafvordering aanhangig worden gemaakt bij de strafrechter. Enkel de burgerlijke rechtbank zal in dat geval bevoegd zijn. Indien echter, de burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter werd ingesteld vóór het overlijden van de verdachte, dan kan de burgerlijke vordering worden verder gezet tegen de rechtsopvolgers van de dader (art. 20 V.T.Sv.)¹²¹.

¹¹⁷ Cass. 11 december 2001, *R.W.* 2003-04, 343.

¹¹⁸ Wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978.

¹¹⁹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 16.

¹²⁰ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 199.

¹²¹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 15; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 847-848.

7. Gevallen waar de klacht met burgerlijke partijstelling niet mogelijk is

In bepaalde gevallen is een klacht met burgerlijke partijstelling niet mogelijk op grond van artikel 63 Sv. Deze uitzonderingen zijn gebaseerd op de hoedanigheid van de verdachte of de aard van het misdrijf. In de meeste gevallen zal het het openbaar ministerie zijn die het monopolie heeft om de strafvordering in deze gevallen op gang te brengen.

7.1. Voorrecht van rechtsmacht

Een eerste beperking op de mogelijkheid voor de burgerlijke partij het gerechtelijk onderzoek te openen vinden we terug in artikel 479 e.v. Sv. De persoon die het slachtoffer is geworden van een misdrijf gepleegd door een persoon die geniet van voorrecht van rechtsmacht kan de strafvordering niet op gang brengen¹²². In dergelijk geval zal de procureur-generaal de beschermde persoon laten dagvaarden voor het Hof van Beroep.

Voorrecht van rechtsmacht impliceert dat de bevoorrechte persoon in eerste aanleg en meteen ook in laatste aanleg wordt berecht voor de burgerlijke kamer van het Hof van Beroep. De gewone regels inzake bevoegdheid en rechtspleging zijn bijgevolg niet van toepassing op deze bevoorrechte personen. Zo bepaalde het Hof van Cassatie in een arrest van 28 juni 2008 dat de toepassing van deze bijzondere bevoegdheids- en procedureregels het slachtoffer het recht niet ontnemen om correct en gewetensvol te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie, noch het recht om de burgerlijke rechtsvordering tezelfdertijd en voor dezelfde rechter te vervolgen, noch het recht om de hoedanigheid van benadeelde persoon te verkrijgen, noch het recht om de bevoegde onderzoeksmagistraat om inzage van het dossier te verzoeken, noch het recht om die magistraat te verzoeken een bijkomende onderzoekshandeling te verrichten, noch ten slotte het recht om zich bij hem burgerlijke partij te stellen. Enkel de strafvordering zelf op gang brengen is niet mogelijk¹²³. Artikel 479 Sv. is van toepassing wanneer de verdachte een in het artikel opgesomde hoedanigheid bezit, hetzij op het ogenblik van de feiten, hetzij op het ogenblik de strafvordering aanhangig wordt gemaakt¹²⁴.

Eerder besliste het Arbitragehof (nu: Grondwettelijk Hof) dat deze beperking geen schending is van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel (artikelen 10 en 11 G.W.)¹²⁵.

Het voorrecht geldt t.a.v. vrederechters, rechters in de politierechtbank, in de rechtbank van eerste aanleg, in de arbeidsrechtbank of in de rechtbank van koophandel, raadsheren in het hof van beroep of in het arbeidshof, in het Hof van Cassatie, magistraten van het parket bij een rechtbank of een hof, referendarissen bij het Hof van Cassatie, leden van het Rekenhof, van de Raad van State, van de Raad

¹²² Cass. 8 september 2004, AR P.04.0916.F : in het cassatiearrest werd bevestigd dat de benadeelde de strafvordering niet op gang kan brengen t.a.v. personen die genieten van een voorrecht van rechtsmacht. Bovendien werd gepreciseerd dat de omstandigheid dat hun naam niet in de akte van burgerlijke partijstelling voorkomt en zelfs indien de betrokkenheid van de bevoorrechte personen nog niet bewezen is, dit geen afbreuk doet aan hun beschermd statuut.

¹²³ Cass. 28 juni 2006, P.06.0427.F

¹²⁴ Cass. 19 februari 1962, *Pas.* 1962, I, 697.

¹²⁵ Arbitragehof 4 november 1998, *B.S.* 27 januari 1999.

voor Vreemdelingenbetwistingen, van het auditoraat of van het coördinatiebureau bij de Raad van State, van het Grondwettelijk Hof, referendarissen bij dat Hof en provinciegouverneurs¹²⁶. Personen die niet op deze lijst voorkomen, genieten geen voorrecht van rechtsmacht.

De mededaders van en de medeplichtigen aan het misdrijf waarvoor de ambtenaar van de hoedanigheid als vermeld in artikel 479 wordt vervolgd en de daders van samenhangende misdrijven worden samen met de ambtenaar vervolgd en berecht. Zij zullen met andere woorden ook niet volgens de gewone regels inzake rechtspleging worden berecht (artikel 482bis, eerste lid Sv.). Gaat het om politieke misdrijven en persmisdrijven die samenhangen met het misdrijf waarvoor de ambtenaar wordt vervolgd dan is de speciale procedure niet van toepassing (artikel 482bis, tweede lid Sv.).

7.2. Ministers en parlementairen

Voor ministers en parlementairen voorziet de wetgever eveneens in een aparte regeling. Voor wat parlementsleden betreft, kan de benadeelde de strafvordering niet op gang brengen. Behalve bij ontdekking op heterdaad kan geen parlements lid, tijdens de zitting en in strafzaken, worden verwezen naar of rechtstreeks gedagvaard voor een hof of een rechtbank, of worden aangehouden dan met verlof van de Kamer waarvan de parlements lid deel uitmaakt (artikel 59, eerste lid G.W.). Deze parlementaire onschendbaarheid werd door de grondwetgever ingevoerd vanuit de bekommernis een goede en ongestoorde werking van het parlement te vrijwaren¹²⁷. De vervolging in strafzaken van een parlements lid kan, tijdens de zitting, enkel worden ingesteld door de ambtenaren van het openbaar ministerie en de bevoegde ambtenaren (artikel 59, vierde lid G.W.) Het betreft hier een zogenaamde machtigingsimmunititeit, slechts indien machtiging werd verleend aan het openbaar ministerie kan een parlements lid voor de strafrechter worden gedagvaard. Het verlof van de Kamer is niet vereist in het geval van ontdekking op heterdaad¹²⁸. Behalve in geval van betrapting op heterdaad¹²⁹, belet deze parlementaire onschendbaarheid dat de benadeelde de strafvordering op gang brengt door zich burgerlijke partij te stellen voor de onderzoeksrechter¹³⁰. Voor de grondwetwijziging in 1997¹³¹ was het voor de benadeelde wel mogelijk om zich burgerlijk partij te stellen indien zij verlof kreeg van de Kamer waarvan het parlements lid deel van uitmaakte¹³². De machtiging van de Kamer kon door de kandidaat-burgerlijke partij zelf worden gevraagd¹³³. Nu kan enkel nog het openbaar ministerie, na toelating van de Kamer, het initiatief tot strafvervolging nemen¹³⁴. Voor misdrijven die werden gepleegd buiten de zittijd, zijn de mogelijkheden van de

¹²⁶ Artikel 479 (misdrijven gepleegd buiten zijn ambt) en 483 Sv. (misdrijven gepleegd tijdens zijn ambt) aangevuld door artikel 205 van de wet van 15 september 2006, B.S. 6 oktober 2006.

¹²⁷ *Parl. St.* 1996-97, nr 1-363/5, 2.

¹²⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 776-777.

¹²⁹ P. LAMBERT, "diplomatieke en parlementaire onschendbaarheid", *Postal Memorialis* 2002, D 85/18-D 85/19; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 90.

¹³⁰ Cass. 23 november 2005, *Arr. Cass.* 2005, 623 ; Cass. 24 maart 2010, *Nullum Crimen* 2010, 234.

¹³¹ Wijziging aan de grondwet (art. 59) 28 februari 1997, B.S. 1 maart 1997.

¹³² *Parl. St.* Kamer 1995-96, 492/1.

¹³³ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 63.

¹³⁴ Zie nochtans het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 16 november 2006 waarin zij besliste dat de weigering van het Griekse parlement de onschendbaarheid op te heffen in een zaak van een klager tegen de Griekse Staat, een ongerechtvaardigde beperking is op het recht van toegang tot de rechter omdat dit tot gevolg heeft dat het onmogelijk wordt een strafvordering op gang te brengen tegen een parlements lid. Voorzover de

burgerlijke partij niet beperkt, het parlementslid wordt immers vervolgd net als iedere burger. Het parlementslid kan evenwel in elke stand van het onderzoek aan de betrokken Kamer de schorsing van de vervolging vragen (artikel 59, vijfde lid G.W.)¹³⁵.

De benadeelde kan evenmin een gerechtelijk onderzoek openen ten aanzien van ministers. De artikelen 103, vierde lid en 125, vierde lid van de Grondwet bepalen dat de vervolging in strafzaken van een minister enkel kan worden ingesteld en geleid door het openbaar ministerie (procureur-generaal) bij het bevoegde hof van beroep. Indien de benadeelde toelating heeft gekregen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, kan zij evenwel een minister rechtstreeks dagvaarden voor het hof van beroep (artikel 125, vijfde lid G.W.)¹³⁶.

7.3. Jeugdrechtbanken

Een klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter is niet mogelijk ten aanzien van minderjarigen¹³⁷. Evenmin is het voor de benadeelde mogelijk om de zaak aanhangig te maken bij de jeugdrechter door rechtstreekse dagvaarding (artikel 47, eerste lid JBW¹³⁸). In strafzaken met minderjarigen kan enkel het openbaar ministerie de strafvervolging op gang brengen. Indien het openbaar ministerie nog geen onderzoek heeft gevorderd ten aanzien van de minderjarige zal de burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter bijgevolg niet toelaatbaar zijn. Het criterium dat in aanmerking moet genomen worden is de leeftijd van de persoon op het ogenblik van de feiten¹³⁹.

Deze bepaling betekent niet dat de benadeelde zich in het geheel geen burgerlijke partij kan stellen, zodra de strafvordering aanhangig is gemaakt door het openbaar ministerie (via een vordering tot onderzoek¹⁴⁰ of via rechtstreekse dagvaarding¹⁴¹) belet niets de benadeelde haar burgerlijke vordering te voegen bij de reeds bestaande strafvordering door zich burgerlijke partij te stellen voor de onderzoeksrechter, hetzij voor de vonnisrechter (artikel 67 Sv.). Hoewel artikel 67 Sv. het algemeen beginsel vooropstelt dat de benadeelde zich burgerlijke partij kan stellen "tot de sluiting van de debatten", kan de benadeelde die zich nog geen burgerlijke partij heeft gesteld, haar burgerlijke vordering alsnog bij verzoekschrift instellen bij de jeugdrechtbank die uitspraak heeft gedaan over de strafvordering (artikel 4 V.T.Sv.). De benadeelde kan er ook voor opteren om haar schadevergoeding via de burgerlijke rechtbank te bekomen¹⁴².

feiten verband houden met de uitoefening het mandaat preciseert het Hof dat de parlementaire onschendbaarheid geen ongerechtvaardigde beperking inhoudt. Zie EHRM 16 oktober 2006, Tsalkitzis/Griekenland, *www.echr.coe.int*.

¹³⁵ *Parl. St.* 1996-97, nr. 1-363/11.

¹³⁶ *Cass.* 9 januari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 12.

¹³⁷ A. VANDEPLAS, "De burgerlijke partijstelling tegen minderjarigen" (noot onder Jeugdrechtbank Dendermonde 2 juni 1981), *R.W.* 1981-82, 1279.

¹³⁸ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *B.S.* 15 april 1965.

¹³⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 848.

¹⁴⁰ Artikel 47 Sv.

¹⁴¹ Artikel 145 en 182 Sv.

¹⁴² B. DE SMET, *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 243.

7.4. Militairen

Het slachtoffer van een misdrijf van een militair heeft t.a.v. deze persoon geen initiatiefrecht om de strafvordering op gang te brengen (artikel 5 van de wet van 10 april 2003¹⁴³), noch kan zij de strafvordering instellen voor de militaire rechtbanken door rechtstreekse dagvaarding. Zulks belet de benadeelde niet om zich overeenkomstig het gemeen procesrecht voor de militaire gerechten als burgerlijke partij te voegen (artikel 4 van de wet van 10 april 2003)¹⁴⁴. De strafvordering zal bij de militaire rechtbank aanhangig worden gemaakt door het openbaar ministerie, dat hier wordt waargenomen door de militaire auditeur die bijgestaan wordt door substituten of door reservedoctoraten of –licentiaten in de rechten. Er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen oorlogs- en vreedetijd. Militaire rechtbanken bestaan enkel nog in oorlogstijd¹⁴⁵, in vreedetijd zijn de gewone regels inzake bevoegdheid en rechtspleging van toepassing op de militair. Een rechtstreekse actie van de benadeelde is bijgevolg niet uitgesloten.

7.5. Internationaal humanitaire misdrijven

De wet van 5 augustus 2003¹⁴⁶ vervangt de wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht (de zogenaamde genocidewet)¹⁴⁷. Deze laatste wet voorzag in een universaliteitsbeginsel. Krachtens dit beginsel kende de Belgische wetgever universele jurisdictie toe aan de hoven en rechtbanken. Dit betekent dat België het recht had, deze internationale misdrijven te bestraffen, ongeacht de plaats van de feiten en ongeacht de nationaliteit van de dader of het slachtoffer. In combinatie met het Belgische systeem van de klacht met burgerlijke partijstelling, had dit tot gevolg dat zowel Belgische als buitenlandse slachtoffers zich burgerlijke partij konden stellen. Het systeem werd als het ware gegijzeld, want vele slachtoffers stelden zich in België burgerlijke partij tegen onder meer buitenlandse dictators, presidenten en ministers in functie. De wet van 5 augustus 2003 huldigt daarom niet meer het universaliteitsbeginsel maar is gebaseerd op actief en passief personaliteitsbeginsel.

Iedere Belg of persoon met hoofdverblijfplaats in België kan in België vervolgd worden wanneer hij zich buiten het grondgebied van het Rijk schuldig maakt aan genocide, misdaden tegen de mensheid of oorlogsmisdaden (artikel 6, 1°bis en 12 V.T.Sv.). Burgerlijke partijstelling is in dit geval mogelijk. Om de toevloed van klachten tegen buitenlandse staatshoofden en regeringsleiders in functie te voorkomen werd de mogelijkheid tot klacht met burgerlijke partijstelling opgeheven. Artikel 10, 1°bis bepaalt voortaan dat een vreemdeling in België kan vervolgd worden wanneer hij zich buiten het grondgebied van het Rijk schuldig maakt aan genocide, misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. Echter de vervolging, met inbegrip van het onderzoek, kan slechts plaatsgrijpen op vordering van de federale procureur, die eventuele klachten zal onderzoeken (artikel 10, 1°bis,

¹⁴³ Wet van 10 april 2003 tot regeling van de rechtspleging voor de militaire rechtscolleges en tot aanpassing van verscheidene wettelijke bepalingen naar aanleiding van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedetijd, *B.S.* 7 mei 2003.

¹⁴⁴ Cass. 1 juni 1966, *Pas.* 1966, I, 1243, concl. Adv. Gen. MAHAUX.

¹⁴⁵ Wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedetijd alsmede van het behoud ervan in oorlogstijd, *B.S.* 7 mei 2003.

¹⁴⁶ Wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het Internationaal humanitair recht, *B.S.* 7 augustus 2003.

¹⁴⁷ Wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht, *B.S.* 5 augustus 1993.

tweede lid V.T.Sv.). Gezien de vervolging exclusief is opgedragen aan het openbaar ministerie, is een burgerlijke partijstelling onmogelijk¹⁴⁸.

¹⁴⁸ A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 5-6.

8. De vereisten om zich burgerlijke partij te stellen

8.1. Algemene voorwaarden

Gezien de burgerlijke partijstelling tot gevolg heeft dat een rechtsvordering wordt ingesteld dient zij eerst en vooral te beantwoorden aan de algemene voorwaarden van een rechtsvordering. Krachtens artikel 17 Ger. W.¹⁴⁹ kan een rechtsvordering niet worden toegelaten indien de eiser geen hoedanigheid en geen belang heeft om ze in te dienen.

8.1.1. Hoedanigheid

Ten eerste dient nagegaan te worden of de eiser de vereiste hoedanigheid heeft om een ontvankelijke rechtsvordering in te stellen. Hoedanigheid kan omschreven worden als de bevoegdheid om in rechte op te treden of anders gezegd de rechtsband die moet bestaan tussen de persoon die in rechte wenst op te treden en het voorwerp van de eis, het subjectief recht waarvan de materiële procespartij beweert houder te zijn¹⁵⁰. Op grond van artikel 3 V.T.Sv. kan de burgerlijke vordering tot herstel van de schade veroorzaakt door een misdrijf enkel worden uitgeoefend door hen die de schade hebben geleden. Gezien wordt aangenomen dat het patrimoniaal recht dat voortvloeit uit de burgerlijke rechtsvordering kan worden overgedragen, zijn ook erfgenamen, conventionele/wettelijk gesubrogeerde, cessionaris gerechtigd om zich burgerlijke partij te stellen. Deze vordering wordt geacht deze van de benadeelde zelf te zijn, en geen eigen rechtsvordering van de indeplaatsgestelde (zie supra)¹⁵¹.

8.1.2. Belang

Naast de vereiste hoedanigheid dient de eiser ook belang te hebben om een ontvankelijke rechtsvordering in te stellen. Het belang kan omschreven worden als ieder materieel of moreel voordeel dat door een persoon die een vordering instelt mag worden verwacht, en waardoor zijn huidige rechtstoestand gewijzigd of verbeterd zou kunnen worden¹⁵².

Een goed voorbeeld die in de rechtsleer gehanteerd wordt om het begrip belang te verduidelijken is de burgerlijke partijstelling met betrekking tot het misdrijf familieverlating (art. 391bis Sw.). Een onderhoudsgerechtigde die wegens het verzuim van onderhoudsplichtige verschillende maanden geen onderhoudsgeld meer ontvangt kan zich geen burgerlijke partij stellen om betaling te eisen van de achterstallige onderhoudsgelden. Er wordt aangenomen dat de strafrechter niet bevoegd is omdat er geen causaal verband is tussen het misdrijf familieverlating en het ontstaan van de onderhoudsschuld. Bovendien beschikt de klager reeds over een uitvoerbare titel, nl. het vonnis waarbij de burgerlijke rechter de onderhoudsplichtige veroordeeld tot het betalen van onderhoudsgeld. De burgerlijke partijstelling zal bijgevolg onontvankelijk zijn door het gebrek aan belang, de betrokkene zal echter geen nieuw voordeel bekomen. De onderhoudsgerechtigde kan zich

¹⁴⁹ Gerechtelijke wetboek van 10 oktober 1967, B.S. 31 oktober 1967.

¹⁵⁰ M. CASTERMANS, *Gerechtelijk privaatrecht. algemene beginselen, bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Gent, Academia Press, 2004, 27.

¹⁵¹ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 43.

¹⁵² R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 185; R. DILLEMANS, *Beginselen van het Belgisch privaatrecht. Buitencontractuele aansprakelijkheid, Volume 11*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1999, 21.

echter wel burgerlijke partij stellen voor de andere schade die zij hierdoor heeft geleden, bijvoorbeeld kosten die de onderhoudsgerechtigde noodzakelijkerwijs heeft moeten maken net omdat zij het onderhoudsgeld niet meer ontving¹⁵³.

Wat betreft de rechtmatigheid van het belang heeft het Hof van Cassatie haar rechtspraak reeds herhaalde malen gewijzigd en verder verfijnd. Oorspronkelijk werd vereist dat de burgerlijke partij enkel vergoeding kon vragen voor de schending van een wettig belang. Zo besliste het Hof van Cassatie in een arrest van 19 december 1978 dat een gehuwde vrouw zich geen burgerlijke partij kon stellen om schadevergoeding te eisen van de aansprakelijke voor het overlijden van haar minnaar in het verkeersongeval, gezien zij geen rechtmatig voordeel heeft verloren¹⁵⁴. Eind jaren 80 oordeelde het Hof van Cassatie dat een burgerlijke rechtsvordering ook betrekking kon hebben op een krenking van een onwettig belang. De aansprakelijke was een schadevergoeding verschuldigd ongeacht of het een wettig dan wel onwettig belang betrof. Nadien kwam het Hof terug op haar rechtspraak en oordeelde dat een rechtsvordering tot vergoeding enkel kon worden ingesteld indien zij gebaseerd was op een wettig belang. De rechtspraak werd in die zin genuanceerd dat enkel het behoud van een toestand in strijd met de openbare orde of van een onrechtmatig voordeel nastreeft tot gevolg heeft dat geen rechtmatig belang kan worden opgeworpen¹⁵⁵.

8.2. Grondvoorwaarden

8.2.1. Misdaden of wanbedrijven

De mogelijkheid om zich burgerlijke partij te stellen hangt onder meer af van de ernst van het misdrijf. Zo bepaalt artikel 63 Sv. dat een burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter enkel mogelijk is voor een misdaad of een wanbedrijf. Deze mogelijkheid staat niet open voor overtredingen, althans in deze fase van de rechtspleging, tenzij zij samenhangend zijn met een wanbedrijf of een misdaad¹⁵⁶.

8.2.2. Beweren benadeeld te zijn

a. Loutere bewering of bewijs van schade?

De benadeelde kan zich krachtens artikel 63 Sv. slechts burgerlijke partij stellen indien zij *beweert* door een misdrijf te zijn benadeeld. In het alledaagse taalgebruik betekent ‘beweren’, staande houden, zeggen dat iets zo is, desnoods zonder enige bewijsgrond¹⁵⁷. Volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie mag de notie ‘beweert’ niet letterlijk worden begrepen. Noch een te strikte, noch een te ruime interpretatie van deze notie is aanvaardbaar. Daarom dient een evenwicht te worden gevonden tussen het bewijs leveren van de schade en de louter bewering. Een te laagdrempelige invulling van de notie ‘beweert’ zou de deur openzetten voor lichtzinnige en roekeloze burgerlijke

¹⁵³ A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 163; R. DECLERCO, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1109; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 185.

¹⁵⁴ Cass. 19 december 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 466.

¹⁵⁵ Cass. 16 oktober 1991, AR 9048 *R.W.* 1991-92, 919.; Cass. 2 april 1998, *Arr. Cass.* 1997-98, nr. 188, concl. M. DE SWAEF; Cass. 5 juni 2001, *Arr. Cass.* 2001, nr. 333; Cass. 7 oktober 2003, AR P030422N; Cass. 2 maart 2006, *Arr. Cass.* 2006, nr. 120; Cass. 20 februari 2009, AR C.07.0127.N.

¹⁵⁶ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 47.

¹⁵⁷ Van Dale woordenboek.

partijstellingen. Er moet vermeden worden dat een te lichtzinnige invulling het naderhand mogelijk zou maken te constateren dat de burgerlijke partijstelling manifest ongerechtvaardigd was¹⁵⁸.

Zo besliste het Hof van Cassatie in een arrest van 21 december 1993 dat degene die beweert door een misdaad of een wanbedrijf te zijn benadeeld zich burgerlijke partij kan stellen voor de onderzoeksrechter of voor het onderzoeksgerecht. In dit stadium van de rechtspleging dient degene die beweert benadeeld te zijn nog niet het bewijs te leveren van de schade, van de omvang ervan, noch van het oorzakelijk verband ervan met het aan de verdachte ten laste gelegde misdrijf, maar minstens zijn bewering omtrent de schade welke hij door het misdrijf zou hebben geleden aannemelijk moet maken. Een ontvankelijke burgerlijke partijstelling vereist met ander woorden dat de benadeelde zijn bewering dat hij door het misdrijf schade heeft geleden aannemelijk maakt¹⁵⁹.

b. Indicaties

In dit stadium van het onderzoek dient de kandidaat-burgerlijke partij indicaties te geven die toelaten het bestaan van persoonlijke schade in oorzakelijk verband tot het misdrijf aannemelijk te maken. Wanneer de onderzoeksgerechten zich dienen uit te spreken over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling zullen zij een burgerlijke partijstelling niet onontvankelijk kunnen verklaren wegens gebrek aan bewijs van het bestaan van enige schade en van het oorzakelijk verband tussen deze beweerde schade en de aan verdachte ten laste gelegde feiten, doch enkel omdat de bewering van de burgerlijke partij omtrent het bestaan van schade in zijnen hoofde veroorzaakt door de misdrijf die ten laste wordt gelegd van de verdachte niet plausibel is.

Deze vereiste geldt zowel voor een burgerlijke partijstelling die de strafvordering op gang brengt, als voor de burgerlijke partijstelling nadat de strafvordering reeds is ingesteld of bij wijze van voeging bij een andere burgerlijke partijstelling¹⁶⁰.

Over de vraag of de burgerlijke partij de nodige indicaties heeft gegeven om het bestaan van een persoonlijke schade in oorzakelijk verband met het misdrijf te vermoeden, alsook de aard en de omvang ervan, oordeelt de rechter in strafzaken onaantastbaar¹⁶¹.

Tenslotte dient nog te worden opgemerkt dat de benadeling als voorwaarde voor een ontvankelijke burgerlijke vordering, niet verward mag worden met die van de gegrondheid. Opdat de burgerlijke partijstelling ontvankelijk is volstaat het de bewering benadeeld te zijn door een misdrijf, aannemelijk te maken. Doch opdat een burgerlijke partijstelling gegrond kan worden verklaard, dient de burgerlijke partij te bewijzen dat zij schade heeft geleden ten gevolge van het misdrijf dat wordt vervolgd¹⁶².

¹⁵⁸ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 75.

¹⁵⁹ R. VERSTRAETEN, "De ontvankelijkheid van de burgerlijke-partijstelling en de beoordeling ervan in de onderzoeksfase", (noot onder Cass. 21 december 1993), *R.W.* 1994-95, 777-781.

¹⁶⁰ Cass. 8 oktober 2002, *R.W.* 2003-04, 297-298.

¹⁶¹ Cass. 7 mei 2002, *Arr. Cass.* 2002, 12.

¹⁶² C. VERSCHUEREN, "Benadeling als voorwaarde voor de ontvankelijkheid van de burgerlijke-partijstelling", (noot onder Cass. 2 mei 1995), *R.W.* 1996-97, 121-124.

8.2.2.1. Schade die voortvloeit uit een misdrijf

Logischerwijze dient er in de eerste plaats sprake te zijn van een misdrijf. De schade die de benadeelde beweert te hebben geleden moet het gevolg zijn van een wanbedrijf of een misdaad dat wordt vervolgd. De burgerlijke partijstelling zal met andere woorden niet ontvankelijk worden verklaard wanneer de aangevoerde feiten niet strafrechtelijk kunnen worden omschreven. De kandidaat-burgerlijke partij hoeft daarom niet uitdrukkelijk te verwijzen naar een wetsartikel dat de feiten waarvoor klacht wordt gedaan, strafbaar stelt, noch deze feiten te omschrijven in de termen van de strafwet¹⁶³. Echter, volstaat het niet een willekeurig feit aldus te omschrijven opdat het een misdaad of een wanbedrijf zou uitmaken waardoor degene die beweert erdoor benadeeld te zijn het recht krijgt om zich burgerlijke partij te stellen. Zo besliste de kamer van inbeschuldigingstelling te Luik in een arrest van 24 september 2007, bevestigd door het Hof van Cassatie, dat de burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter niet ontvankelijk dient te worden verklaard, gezien de voorwaarden van nauwkeurigheid en openbaarheid die met de in de klacht bedoelde wanbedrijven samengaan, ontbraken opdat er sprake kon zijn van aanranding van de eer¹⁶⁴. Dit neemt niet weg dat deze feiten misschien een onrechtmatige daad uitmaken, waardoor de betrokkene zich tot de burgerlijke rechter kan wenden.

Indien de aangevoerde feiten in de akte van burgerlijke partijstelling niet voldoende nauwkeurig en kenmerkend zijn omschreven, mag hieruit niet onmiddellijk worden afgeleid dat de burgerlijke partijstelling onontvankelijk is. De onderzoeksrechter dient alle aanduidingen en bewijzen te verzamelen zodat uitgemaakt kan worden of de aangevoerde feiten beantwoorden aan een door de wet als misdaad of wanbedrijf gekwalificeerd misdrijf en indien er vervolgens voldoende aanwijzingen van schuld bestaan. De onderzoeksrechter kan de zaak niet naast zich neerleggen uit het enkele feit dat de feiten onvoldoende precies en kenmerkend zijn. In dit verband kan verwezen worden naar het eerder aangehaalde arrest Thirion van het Franse Hof van Cassatie¹⁶⁵.

Wil de benadeelde dus een ontvankelijke burgerlijke partijstelling, dan dient zij het aannemelijk te maken zij schade heeft geleden tengevolge van een misdrijf, ook al heeft zij de feiten niet voldoende nauwkeurig of kenmerkend beschreven¹⁶⁶.

8.2.2.2. Reële schade

De beweerde schade moet reëel zijn. Dit betekent dat op het ogenblik een klacht met burgerlijke partijstelling wordt ingediend de schade moet bestaan, een louter eventuele schade zal niet volstaan. Zo zal de burgerlijke partijstelling onontvankelijk zijn indien er geen reële schade (meer) is. Bijvoorbeeld doordat dader en slachtoffer een dading hebben afgesloten met betrekking tot de schade die het gevolg is van het misdrijf¹⁶⁷.

8.2.2.3. Persoonlijke schade

Naast reële schade vereist een ontvankelijke burgerlijke partijstelling dat de eiser de schade zelf persoonlijk heeft geleden. De voorwaarde van persoonlijke schade betekent niet dat het enkel het

¹⁶³ Cass. 13 april 2010, AR P.09.1778.N.

¹⁶⁴ Cass. 6 februari 2008, *Nullum Crimen* 2009, 258.

¹⁶⁵ Cass. 22 mei 2001, *Pas.* 2001, I, 954.

¹⁶⁶ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 237.

¹⁶⁷ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 78.

slachtoffer in de enge zin is die een burgerlijke vordering kan instellen, zo kunnen ook de nabestaanden, de lasthebber, de wettelijke of contractueel gesubrogeerden die de benadeelde hebben vergoed zich burgerlijke partij stellen (zie supra). Wel zal deze voorwaarde tot gevolg hebben dat een vordering in het algemeen belang onder het mom van de burgerlijke partijstelling of de zogenaamde *actio popularis* wordt uitgesloten¹⁶⁸. Zo oordeelde het Hof van Cassatie in een arrest van 12 januari 2010 dat de herstelvordering ingeleid door stedenbouwkundige inspecteur geen de vergoeding van schade aan particuliere belangen beoogt, maar het ongedaan maken van de gevolgen van het misdrijf in het algemeen belang¹⁶⁹. Voor wat betreft de problematiek van het al dan niet bestaan van persoonlijke schade bij een rechtspersoon wordt naar hierboven verwezen (zie 5.4.).

8.2.2.4. De strafrechter is bevoegd om schadevergoeding toe te kennen

Om een schadevergoeding te kunnen toekennen is vereist dat de strafrechter bevoegd is. In een aantal gevallen heeft de wetgever de burgerlijke partijstelling uitdrukkelijk of impliciet uitgesloten. Dit heeft tot gevolg dat de strafgerechten geen bevoegdheid kunnen opnemen, en de burgerlijke partijstelling zonder wettelijk voorwerp valt¹⁷⁰. Op grond van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971¹⁷¹ heeft de werknemer die het slachtoffer werd van een arbeidsongeval recht op een forfaitaire uitkering van de arbeidsongevallenverzekeraar. Voor het gedeelte dat niet vergoed wordt door de arbeidsongevallenverzekeraar dient het slachtoffer zich op basis van het gemeenrecht, te wenden tot de derde aansprakelijke. Echter wanneer een werknemer het slachtoffer werd van een arbeidsongeval door toedoen van zijn werkgever of een medewerker dan is een gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsvordering uitgesloten (artikel 46 Arbeidsongevallenwet)¹⁷². De wetgever creëerde met andere woorden een burgerrechtelijke immuniteit voor de werkgever, zijn lasthebber (bv. de zaakvoerder van een B.V.B.A en de bestuurder van een NV) en aangestelde(de andere werknemers). Behoudens een aantal uitzonderingen¹⁷³, zal het slachtoffer van het arbeidsongeval zich geen burgerlijke partij kunnen stellen. De reden voor deze immuniteit is tweeledig. Ten eerste worden de premies van de arbeidsongevallenverzekering volledig gedragen door de werkgever, ten tweede wenste de wetgever de rust in de onderneming te behouden, en de vrede tussen de werkgever en de werknemer en tussen de werknemers onderling te bewaren¹⁷⁴. Ook in artikel 51 van het K.B. van 3 juni 1970 op de beroepsziekten¹⁷⁵ voorzag de wetgever in een soortgelijke regeling waardoor de mogelijkheid tot burgerlijke partijstelling werd uitgesloten.

8.2.2.5. De benadeelde vraagt de vergoeding van de schade

De burgerlijke partijstelling door de benadeelde die er enkel toe strekt de veroordeling van de verdachte uit te lokken zal onontvankelijk zijn. De benadeelde die zich burgerlijke partij stelt en het aannemelijk maakt persoonlijk schade te hebben geleden ten gevolge van de aanhangig gemaakte feiten, zal naast deze bewering ook ondubbelzinnig moeten laten blijken dat zij vergoeding wenst van het geleden nadeel. De burgerlijke rechtsovereenkomst zal met ander woorden enkel voor de strafrechter

¹⁶⁸ Corr. Dendermonde 14 november 2005, *T.M.R.* 2006, afl. 2, 221.

¹⁶⁹ Cass. 12 januari 2010, AR P.09.1066.N.

¹⁷⁰ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 197.

¹⁷¹ Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, *BS* 24 april 1971.

¹⁷² X, *Gandais actueel VII*, Mechelen, Kluwer, 2002, 88.

¹⁷³ Zo is een gemeenrechtelijke vordering niet uitgesloten wanneer de werkgever het arbeidsongeval opzettelijk heeft veroorzaakt (artikel 46, §1, 1° Arbeidsongevallenwet).

¹⁷⁴ W. VAN EECKHOUTTE, *Handboek Belgisch Sociaizekerheidsrecht*, Mechelen, kluwer, 2009, 164-167.

¹⁷⁵ K.B. van 3 juni 1970 op de beroepsziekten, *BS* 27 augustus 1970.

kunnen worden gebracht indien zij strekt tot vergoeding van de schade veroorzaakt door de aanhangig gemaakte feiten, een louter belang bij de bestraffing van het misdrijf is niet toegelaten¹⁷⁶. Indien de burgerlijke partij afstand doet van de vraag tot vergoeding kan hij ook zijn hoedanigheid van burgerlijke partij niet handhaven.

Concluderend kan gesteld worden dat slechts nadat de hierboven besproken vijfvoudige controle aantoont dat de bewering van de benadeelde aannemelijk is, een burgerlijke partijstelling ontvankelijk zal worden verklaard. Deze vijfvoudige controle zal een belemmering vormen voor de derde die het instituut wens te misbruiken om zo de rechten te bekomen die de wetgever heeft weggelegd voor de slachtoffers van misdrijven.

8.2.3. Doen blijken van een belang

Zoals boven aangegeven dient de persoon die zich burgerlijke partij wenst te stellen naast de vereiste hoedanigheid ook een belang te hebben om een ontvankelijke rechtsvordering in te stellen. Het vereiste belang mag niet vereenzelvigd worden met de geleden schade. Hoewel een persoon wel degelijk schade kan geleden hebben door een misdrijf, kan het zijn dat deze persoon desondanks geen belang heeft. Deze onderscheiden voorwaarde werd boven geïllustreerd aan de hand van het misdrijf familieverlating.

Uit de rechtspraak van het Hof van Cassatie blijkt dat de burgerlijke partijstelling slechts ontvankelijk zal zijn indien zij een rechtmatig belang kan doen gelden. Doch na precisering van zijn rechtspraak zal een onrechtmatig belang enkel onontvankelijk worden verklaard indien de eiser met zijn vordering enkel het behoud van een toestand in strijd met de openbare orde of van een onrechtmatig voordeel nastreeft. De persoon die heeft ingebroken in een juwelierszaak en vervolgens door de juwelier wordt neergeschoten, zal net als een bankovervaller die werd neergestoken door een bankdirecteur, geen vergoeding kunnen vragen voor de gestolen goederen die hij daardoor niet heeft kunnen meenemen. Wel zal hij eventueel een schadevergoeding kunnen eisen voor de opgelopen letsels. De vordering zal niet tot gevolg hebben dat een wedderrechtelijke toestand in stand wordt gehouden of een vergoeding wordt gevorderd voor een behaald voordeel. Eventueel zal de aansprakelijkheid verdeeld worden tussen de dader en het slachtoffer die zichzelf in een onrechtmatige toestand heeft gebracht¹⁷⁷.

Ook in dit stadium van de rechtspleging dient de benadeelde die zich burgerlijke partij wenst te stellen voor de onderzoeksrechter of de onderzoeksgerechten, het bewijs niet te leveren van het rechtmatig belang, het volstaat dat die beweerd rechtmatigheid geloofwaardig is, of anders gezegd de benadeelde er op het eerste zicht een rechtmatig belang bij heeft zich burgerlijke partij te stellen¹⁷⁸. De al dan niet rechtmatigheid van een belang is een feitenkwestie die in concreto zal moeten worden beoordeeld¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Cass. 7 december 1994, *Arr. Cass.* 1994, nr. 540.

¹⁷⁷ R. VERSTRAETEN, " Een beweerd rechtmatig belang als ontvankelijkheidsvoorwaarde van de burgerlijke partijstelling", *T. Strafr.* 2005, 436.

¹⁷⁸ Cass. 11 februari 2003, AR P.02.0608.N ; Cass. 26 oktober 2011, AR P.11.1199.F.

¹⁷⁹ F. DERUYCK, De burgerlijke vordering voor de strafrechter, onuitg. Studieavonden 2010 – 2011 i.s.m. CBR UGent, 2010-11, 21.

8.2.4. Ontvankelijkheid van de strafvordering

Gezien de strafrechter niet de natuurlijke rechter is, bevoegd om uitspraak te doen over de burgerlijke rechtsvordering, is zijn bevoegdheid om te oordelen over de burgerlijke rechtsvordering beperkt. De taak van de strafrechter bestaat er in hoofdzaak uit na te gaan of de verdachte een strafbaar feit heeft gepleegd en hem daar eventueel voor te straffen, hij handelend in principe geen privaatrechtelijke aangelegenheden. De regels inzake de bevoegdheid van de strafrechter om kennis te nemen van de burgerlijke rechtsvordering raken de openbare orde, dit heeft tot gevolg dat een middel omtrent een schending van die regels, voor het eerst voor het Hof van Cassatie kan worden opgeworpen¹⁸⁰.

De burgerlijke vordering is een accessorium van de strafvordering. Dit heeft tot gevolg dat de strafrechter slechts kennis kan nemen van de burgerlijke vordering indien een strafvordering bij hem aanhangig werd gemaakt. Bovendien moet de strafvordering vóór of gelijktijdig met de rechtsvordering tot vergoeding van de schade voor de strafrechter worden gebracht. De burgerlijke vordering kan met andere woorden niet afzonderlijk voor de strafrechter worden gebracht, deze moet hetzij samen met de strafvordering gebeuren, hetzij nadat de strafvordering reeds aanhangig is gemaakt en nog aanhangig is (artikel 4 V.T.Sv.)¹⁸¹. Dit is het vereiste van gelijktijdigheid. Daarenboven moet gepreciseerd worden dat de burgerlijke rechtsvordering slechts voor de strafrechter aanhangig kan worden gemaakt indien er een ontvankelijke strafvordering is¹⁸². De ontvankelijke strafvordering is als het ware de drager van de burgerlijke vordering¹⁸³.

Om tal van redenen kan de strafvordering vervallen (vb. opheffing van de strafwet, amnestie, het overlijden van de verdachte, verjaring, enz.). Dit betekent niet automatisch dat de strafrechter geen bevoegdheid meer heeft om over de rechtsvordering tot vergoeding van de schade uitspraak te doen. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen twee verschillende situaties. In de eerste situatie treedt de oorzaak van het verval in *tijdens* de procedure voor de strafrechter. Gezien de strafvordering in deze situatie reeds aanhangig was voor de strafrechter, heeft het verval van de strafvordering geen gevolg voor de burgerlijke vordering, op voorwaarde dat zij tijdig werd ingesteld. Anders gezegd blijft de strafrechter bevoegd om te oordelen over de burgerlijke vordering indien deze vordering werd ingesteld vóór het verval van de strafvordering. In voorkomend geval zal de strafrechter zich niet meer uitspreken over de gegrondheid van de strafvordering, doch enkel over de vraag of de verdachte een onrechtmatige daad heeft gesteld die voldoet aan de constitutieve bestanddelen van het strafbaar feit dat hier ten laste werd gelegd¹⁸⁴.

Twee voorbeelden om deze situatie te illustreren:

1. De strafvordering werd samen met de burgerlijke vordering aanhangig gemaakt bij de strafrechter, echter de verdachte overlijdt gedurende de procedure. Op basis van artikel 20 V.T.Sv. vervalt de strafvordering door de dood van de verdachte. Niettemin zal de strafrechter uitspraak kunnen doen over de burgerlijke vordering. Want in tegenstelling tot de onmogelijkheid, de strafvordering verder te zetten tegen de rechtsopvolgers (wegens het persoonlijk karakter van de straffen), kan de burgerlijke vordering wel worden uitgeoefend tegen de rechtsopvolgers (artikel 20, derde lid V.T.Sv.).

¹⁸⁰ Cass. 17 juni 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, nr. 650 ; Cass. 7 december 1994, *Arr. Cass.* 1994, nr. 540.

¹⁸¹ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1147 ; Cass. 16 maart 1976, *Arr. Cass.* 1976, 825.

¹⁸² Cass. 6 mei 1993, AR 6416.

¹⁸³ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 187.

¹⁸⁴ Cass. 30 april 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, nr. 453 ; Cass. 30 mei 1997, AR P950896N, *Arr. Cass.* 1997, nr. 255.

2. Op basis van artikel 2 Sw. wordt de minst zware straf toegepast, indien de straf ten tijde van het vonnis bepaald, verschilt van die welke ten tijde van het misdrijf was bepaald. Indien de wetgever een strafbepaling opheft, heeft dit op procedureel vlak tot gevolg dat de strafvordering verval, gezien het misdrijf uit het strafwetboek werd verwijderd. Het verval van de hangende strafvordering, zal immers geen gevolg hebben voor de burgerlijke vordering, op voorwaarde dat deze tijdig werd ingesteld. De opheffing van het strafbaar karakter van de feiten betekent niet dat deze feiten eventueel geen onrechtmatige daad uitmaken in hoofde van de dader, noch dat de strafrechter door het verval zijn bevoegdheid verliest kennis te nemen van de burgerlijke vordering die bij hem werd ingesteld op het ogenblik dat de feiten nog strafbaar waren¹⁸⁵.

In de tweede situatie treedt de oorzaak van het verval vóór de zaak aanhangig werd gemaakt bij de strafrechter. In dit geval volgt uit het beginsel van gelijktijdigheid dat de strafrechter geen kennis kan nemen van de burgerlijke vordering gezien de strafvordering niet meer kan worden ingesteld. De strafrechter kan immers geen kennis nemen van de burgerlijke vordering afzonderlijk.

Een voorbeeld om deze situatie te illustreren:

Tijdens de regeling der rechtspleging stelt het onderzoeksgerecht vast dat de strafvordering reeds is verjaard. Zij zal de strafvordering niet meer kunnen verwijzen naar het vonnisgerecht. Dit impliceert tegelijkertijd dat het onderzoeksgerecht, gezien zij zich in principe niet uitspreekt over de grond van de zaak, niet bevoegd is om over de grond van de burgerlijke vordering te oordelen, noch om die vordering bij het vonnisgerecht aanhangig te maken. De burgerlijke partij die geconfronteerd wordt met zo'n situatie kan desgevallend een vordering instellen bij de burgerlijke rechter¹⁸⁶.

Op de regel dat de burgerlijke vordering moet worden ingesteld hetzij samen met, hetzij nadat de strafvordering aanhangig is gemaakt en nog aanhangig is bestaat een uitzondering. Deze uitzondering werd ingevoerd door artikel 14 van de wet van 11 juli 1994¹⁸⁷. Zo dient de vonnisrechter op basis van artikel 4, tweede lid V.T.Sv. de burgerlijke belangen ambtshalve te aanhouden wanneer de zaak nog niet in staat van wijzen is. Dit heeft tot gevolg dat het slachtoffer nadat een eindbeslissing werd genomen op strafrechtelijk gebied, de burgerlijke vordering alsnog aanhangig kan maken via een kosteloos verzoekschrift dat geldt als burgerlijke partijstelling (artikel 4, derde en vierde lid V.T.Sv.). Verder wordt dieper ingegaan op de problematiek van het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen (zie punt 11.). Tenslotte kan met betrekking tot het principe dat de burgerlijke vordering moet worden ingesteld voor dat een eindbeslissing werd genomen op strafrechtelijk gebied, worden opgemerkt dat de indeplaatsgestelden de burgerlijke vordering kunnen instellen nadat de strafrechter een uitspraak heeft gedaan over de strafvordering. Deze uitzondering geldt enkel indien het slachtoffer zelf zijn vordering had ingesteld vóór het verval van de strafvordering. De burgerlijke vordering voor de strafrechter van de indeplaatsgestelde wordt immers geacht deze van de benadeelde zelf te zijn¹⁸⁸.

¹⁸⁵ Cass. 20 januari 2004, AR P031189N.

¹⁸⁶ Cass. 6 november 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr.421 ; Cass. 1 maart 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 148

¹⁸⁷ Wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *B.S.* 21 juli 1994.

¹⁸⁸ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 187.

8.2.5. Geen burgerlijke vordering aanhangig voor de burgerlijke rechter ?

Krachtens artikel 4 V.T.Sv. kan het slachtoffer van een misdrijf zijn burgerlijke vordering terzelfdertijd en voor dezelfde rechters vervolgen als de strafvordering. Zij kan ook afzonderlijk vervolgd worden, in dat geval is zij geschorst, zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke rechtsvordering is ingesteld. De vraag die in dit verband rijst, is of het slachtoffer die reeds een burgerlijke vordering aanhangig heeft gemaakt voor de burgerlijke rechter, zich alsnog tot de strafrechter kan wenden door zich burgerlijke partij te stellen? Of dient geconcludeerd te worden dat de keuze voor de burgerlijke rechtbank definitief is waardoor het slachtoffer zich niet meer tot de strafrechter kan wenden?

Zoals hierboven aangehaald kan het slachtoffer van een misdrijf twee wegen bewandelen om haar vordering tot herstel van de schade te bewerkstelligen. Volgens de oorspronkelijke rechtspraak van het Hof van Cassatie kon het slachtoffer van een misdrijf zijn burgerlijke rechtsvordering niet tegelijk voor de burgerlijke rechter en de strafrechter brengen. Desalniettemin was de keuze voor de ene of de andere rechter niet definitief. Het slachtoffer kon de burgerlijke vordering alsnog aanhangig maken bij de strafrechter, dan wel bij de burgerlijke rechter indien zij afstand deed van de eerst ingestelde vordering¹⁸⁹. Uit het feit dat het slachtoffer zich burgerlijke partij stelde, nadat zij haar burgerlijke vordering voor de burgerlijke rechter had voorgelegd, kon niet met zekerheid worden afgeleid dat zij hierdoor afstand deed van haar vordering tot vergoeding van dezelfde schade ingeleid voor de burgerlijke rechtbank¹⁹⁰. In een arrest van 18 mei 1993 hervormde het Hof van Cassatie zijn vroegere rechtspraak. Zij stelde dat artikel 4 V.T.Sv. niet bepaalt dat de burgerlijke rechtsvordering slechts voor de strafrechter aanhangig kan worden gemaakt, indien afstand van geding is gedaan aangaande dezelfde vordering ingesteld voor de burgerlijke rechter¹⁹¹. Uiteraard betekent deze rechtspraak niet dat de benadeelde voor dezelfde schade twee keer kan vergoed worden¹⁹². De tegenpartij die dit wenst te vermijden kan zich beroepen op de exceptie het rechterlijk gewijsde in burgerlijke zaken (artikel 27 Ger. W.). In een arrest van 10 oktober 2003 bevestigde het Hof van Cassatie zijn rechtspraak ook in de omgekeerde richting¹⁹³.

Op basis van de huidige rechtspraak van het Hof van Cassatie kunnen de bovengestelde vragen ontkennend worden beantwoord. Een burgerlijke vordering die aanhangig is voor de burgerlijke rechtbank belet niet dat het slachtoffer van een misdrijf ook bij de strafrechter gaat aankloppen¹⁹⁴.

8.2.6. Beoordeling ontvankelijkheid

Zo de voorwaarden voor een ontvankelijke burgerlijke partijstelling hierboven werden overlopen, stelt zich de vraag door wie en wanneer deze ontvankelijkheidsvoorwaarden worden beoordeelt? Dient de onderzoeksrechter die de klacht in ontvangst neemt reeds na te gaan of aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden zijn voldaan of is het uitsluitend de vonnisrechter die de ontvankelijkheidsvoorwaarden kan toetsen, of nog kan de beoordeling gebeuren tijdens de

¹⁸⁹ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 188-189.

¹⁹⁰ Cass. 2 november 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1272.

¹⁹¹ Cass. 18 mei 1993, *Arr.Cass.* 1993, nr.241.

¹⁹² S. VANDROMME, "Slachtoffer kan tegelijk bij strafrechter en burgerlijke rechter aankloppen", *Juristenkrant*, afl. 79, 3 december 2003, 3.

¹⁹³ Cass. 10 oktober 2003, AR C020186F.

¹⁹⁴ Cass. 10 oktober 2003, AR C020186F.

gerechtelijke tussenfase namelijk tijdens de regeling der rechtspleging door de onderzoeksgerechten?

In de eerste plaats is het de vonnisrechter die zal oordelen over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling. De vonnisrechter zal nagaan indien voldaan is aan alle ontvankelijkheidsvoorwaarden, zo niet zal de burgerlijke partijstelling niet-ontvankelijk worden verklaard.

De persoon die beweert door een misdaad of wanbedrijf te zijn benadeeld kan zich op basis van artikel 63 Sv. burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter. De onderzoeksrechter heeft, net zomin hij over de opportuniteit van de vordering tot onderzoek heeft te oordelen¹⁹⁵, geen enkele beoordelingsvrijheid. Hij is verplicht om de klacht met burgerlijke partijstelling in ontvangst te nemen en hiervan vervolgens een proces-verbaal op te stellen. De onderzoeksrechter is met andere woorden niet bevoegd om te oordelen of er al dan niet voldaan is aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden¹⁹⁶. Boven werd er reeds gewezen op de plicht van de onderzoeksrechter om te onderzoeken, ook al neemt de procureur des Konings geen vordering of ook al neemt hij een strijdige vordering.

Het uitgangspunt is dat ook de onderzoeksgerechten zich in principe niet kunnen uitspreken over de al dan niet ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling. De onderzoeksgerechten dienen immers te beslissen over de publieke vordering. Zij worden hoofdzakelijk ingezet om te controleren of de bewijzen regelmatig zijn verworven en om na te gaan of er tegen de verdachte voldoende bezwaren zijn en in hoeverre zij op basis daarvan de zaak kunnen doorverwijzen naar de vonnisrechter. De raadkamer zal in eerste instantie dienen na gaan of zij bevoegd is, en of er geen gronden aanwezig zijn die de onontvankelijkheid van de strafvordering tot gevolg kunnen hebben, waardoor deze onregelmatig werd ingesteld of niet verder kan worden uitgeoefend¹⁹⁷. Deze chronologische volgorde is evident. Indien zij vaststelt dat er onontvankelijkheidsgronden voorhanden zijn is een verder onderzoek compleet nutteloos.

In welbepaalde gevallen zal de raadkamer bevoegd zijn om ook de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling te onderzoeken. De raadkamer zal enkel gerechtigd zijn om te oordelen over de ontvankelijkheid indien de strafvordering enkel afhangt van de burgerlijke partijstelling, of met andere woorden, de burgerlijke partijstelling de enige grondslag vormt voor het bestaan van de strafvordering¹⁹⁸. Indien de burgerlijke partijstelling het enige fundament is voor het instellen van de strafvordering, kan slechts een ontvankelijke burgerlijke partijstelling de strafvordering rechtsgeldig op gang brengen. Deze situatie doet zich voor indien het gerechtelijk onderzoek werd ingesteld door een klacht met burgerlijke partijstelling en de procureur des Konings, na mededeling van de klacht

¹⁹⁵ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 240 ;

Echter wanneer de onderzoeksrechter vaststelt dat hij niet de onderzoeksrechter van de plaats van de misdaad of het wanbedrijf, noch die van de verblijfplaats van de verdachte, noch die van de plaats waar deze kan worden gevonden, noch die van de maatschappelijke zetel van de rechtspersoon, noch die van de bedrijfszetel van de rechtspersoon kan hij zich ontdoen van het onderzoek en verwijst hij de klacht naar de onderzoeksrechter die bevoegd is om ervan kennis te nemen (artikel 69 Sv.).

¹⁹⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 856.

¹⁹⁷ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 583.

¹⁹⁸ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 583.

door de onderzoeksrechter¹⁹⁹, zelf geen regelmatig onderzoek heeft gevorderd. De raadkamer die oordeelt over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling, oordeelt niet over de burgerlijke vordering zelf maar enkel over het recht dat een partij beweert te hebben om via een burgerlijke partijstelling de strafvordering in te stellen²⁰⁰. Het onderzoek naar de ontvankelijkheid van de burgerlijke vordering is dan geen doel op zich, zij gebeurt teneinde de regelmatigheid van het op gang brengen van de strafvordering te beoordelen²⁰¹. De strafvordering zal niet op gang zijn gebracht indien de raadkamer vaststelt dat de burgerlijke partijstelling niet ontvankelijk is.

Evenwel dient gepreciseerd te worden dat de beoordeling van de ontvankelijkheid enkel slaat op de burgerlijke partijstelling zoals zij geschiedde voor de onderzoeksrechter. Dit heeft tot gevolg dat een regelmatige burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter de strafvordering rechtsgeldig heeft op gang gebracht, ondanks het feit dat naderhand een grond ontstaat waardoor de burgerlijke vordering vervalft. Zo zal de omstandigheid dat de benadeelde volledig werd vergoed door de dader nadat zij zich burgerlijke partij had gesteld, geen onontvankelijkheid van de strafvordering tot gevolg hebben. De grond van verval ontstaat immers nadat een regelmatige burgerlijke partijstelling geschiedde²⁰².

Indien echter de procureur des Konings, na de mededeling van de klacht door de onderzoeksrechter, zelf een regelmatige vordering tot gerechtelijk onderzoek bij de onderzoeksrechter vordert, dan hangt het lot van de publieke vordering niet meer af van een ontvankelijke burgerlijke partijstelling, en verliest de raadkamer haar bevoegdheid om de ontvankelijkheidsvoorwaarden te toetsen. Anders gezegd is het lot van de strafvordering niet meer afhankelijk van een ontvankelijke burgerlijke vordering, gezien de situatie op dit punt is geregulariseerd. De raadkamer zal zich evenmin uitspreken over de burgerlijke partijstelling indien een gerechtelijk onderzoek werd gevorderd door de procureur des Konings, en de benadeelde zich nadien burgerlijke partij stelt bij wijze van voeging. Ondanks de bewoording gebruikt in artikel 70 Sv. “die zal vorderen zoals behoort” rust er geen wettelijke verplichting op de procureur des Konings om zelf eveneens een gerechtelijk onderzoek te vorderen. Echter zoals in de praktijk vaak het geval is zal de procureur des Konings eveneens een regelmatig gerechtelijk onderzoek vorderen, waardoor in een later stadium de betwisting omtrent de burgerlijke vordering, geen betwisting omtrent de geldigheid van het gerechtelijk onderzoek tot gevolg zal hebben²⁰³. Hoewel het op het eerste zicht nutteloos lijkt een gerechtelijk onderzoek te vorderen die niet verder strekt dan de vordering van de burgerlijke partij, gezien de strafvordering door de burgerlijke partij reeds op gang werd gebracht, wordt het nut ervan aldus in een later stadium van het onderzoek duidelijk.

Tenslotte dient nog te worden opgemerkt dat de beslissing van de raadkamer de burgerlijke partijstelling ontvankelijk te verklaren, geen beletsel vormt voor de latere beslissingsmacht van de vonnisrechter. De omstandigheid dat de raadkamer oordeelt de zaak naar de vonnisrechter te verwijzen, houdt geen definitieve en bindende beslissing in, waardoor de vonnisrechter en in hoger

¹⁹⁹ Artikel 70 Sv.

²⁰⁰ Cass. 3 april 2007, AR P.07.0041.N.

²⁰¹ R. VERSTRAETEN, “Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf”, in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 358-359.

²⁰² Cass. 5 februari 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 746-749 ; R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 153.

²⁰³ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 238-239.

beroep het hof op zijn beurt zal onderzoeken of de burgerlijke partijstelling al dan niet ontvankelijk is, waardoor deze de strafvordering al dan niet rechtsgeldig op gang heeft kunnen brengen²⁰⁴.

Eenzelfde redenering kan worden doorgetrokken op niveau van de kamer van inbeschuldigingstelling. Krachtens artikel 135, §1 Sv. kan de burgerlijke partij hoger beroep instellen tegen alle beschikking van de raadkamer²⁰⁵. Het hoger beroep van de burgerlijke partij heeft tot gevolg dat zowel de burgerlijke vordering als de strafvordering aan de kamer van inbeschuldigingstelling wordt voorgelegd²⁰⁶. Net als de raadkamer zal de kamer van inbeschuldigingstelling de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling beoordelen wanneer de burgerlijke partijstelling de enige grondslag vormt voor het bestaan van de strafvordering. Het feit dat het openbaar ministerie het gerechtelijk onderzoek heeft geopend en de benadeelde zich nadien burgerlijke partij heeft gesteld bij wijze van voeging, of het feit dat het openbaar ministerie na in kennis te zijn gesteld van de klacht met burgerlijke partijstelling eveneens een regelmatig onderzoek heeft gevorderd waardoor de situatie werd geregulariseerd verhindert de raadkamer uitspraak te doen over de burgerlijke vordering. Het bestaan van een vordering van het openbaar ministerie zal de kamer van beschuldigingstelling evenwel niet verhinderen uitspraak te doen over de burgerlijke partijstelling, indien de burgerlijke partij hoger beroep heeft ingesteld tegen de beschikking van raadkamer waarin zij de buitenvervolginstelling beveelt (artikel 129 Sv.). Het is met andere woorden irrelevant of de strafvordering initieel werd ingesteld door het openbaar ministerie dan wel door de burgerlijke partij. Het onderzoek door de kamer van inbeschuldigingstelling is verantwoord, gezien in dergelijke situatie de voortzetting van de strafvordering geheel afhankelijk is van het optreden van de burgerlijke partij. Het optreden van de burgerlijke partij zorgt er met andere woorden voor dat de strafvordering op gang wordt gehouden. Dit recht kan zij enkel ontlenen aan een ontvankelijke burgerlijke partijstelling²⁰⁷.

Tenslotte rijzen in dit verband, zij het eerder betrekking hebbende op het bewijs, nog twee belangrijke vragen:

Ten eerste kan zich volgende situatie voordoen: een slachtoffer die beweert benadeeld te zijn door een misdaad of wanbedrijf stelt zich krachtens artikel 63 Sv. burgerlijke partij voor de onderzoeksrechter. Na mededeling van de klacht door de onderzoeksrechter, vordert het openbaar ministerie niet onmiddellijk een onderzoek, maar slechts na enige tijd. Indien de vonnisrechter, na verwijzing van de zaak door het onderzoeksgerecht, oordeelt dat de burgerlijke partijstelling niet ontvankelijk is, zal zij bij haar oordeelsvorming geen rekening mogen houden met de daden van onderzoek uitgevoerd tussen de periode van de burgerlijke partijstelling en de vordering tot onderzoek uitgaande van het openbaar ministerie, gezien deze daden van onderzoek (gesteund op een naderhand onontvankelijk bevonden burgerlijke partijstelling) nietig zijn. Sinds de kleine Franchimont²⁰⁸ kent het Wetboek strafvordering aan de onderzoeksgerechten de bevoegdheid het

²⁰⁴ Cass. 30 oktober 1998, *T. Strafr* 2001, 145.

²⁰⁵ De burgerlijke partij dient hoger beroep in te stellen binnen de 15dagen nadat de raadkamer uitspraak deed (artikel 135, § 3, eerste lid Sv.).

²⁰⁶ F. VERBRUGGEN EN R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 264-265.

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998.

strafdossier te zuiveren van nietigheden²⁰⁹. Oorspronkelijk ontstond de ongezonde situatie waarbij de rechter kennis diende te nemen van het volledige strafdossier, om vervolgens de regelmatigheid van de stukken te beoordelen. Indien de rechter tot de vaststelling kwam dat bepaalde stukken onregelmatig waren vergaard mocht hij met deze onregelmatige stukken geen rekening houden bij zijn oordeelsvorming. Het is realistisch dat een rechter die de stukken eerst heeft moeten lezen alvorens te kunnen oordelen dat zij onregelmatig zijn, toch beïnvloedt werd door deze stukken. Deze situatie werd opgevangen door de onderzoeksgerechten in hun rol van regelaar van de rechtspleging, reeds de bevoegdheid te geven de nietigheid van een handeling en van een deel of het geheel van de erop volgende rechtspleging uit te spreken, wanneer zij een onregelmatigheid, verzuim of nietigheid vaststelt die een invloed heeft op een handeling van het onderzoek of de bewijsverkrijging. De nietig verklaarde stukken zullen uit het dossier worden verwijderd en neergelegd ter griffie, waardoor de vonnisrechter geen kennis meer kan nemen van deze onregelmatige stukken. Deze lange aanloop brengt ons bij de vraag of de onderzoeksgerechten in het licht van de controle van de regelmatigheid van de onderzoeksverrichtingen de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling dienen te onderzoeken? Indien de strafvordering op gang werd gebracht door de burgerlijke partij, en het openbaar ministerie pas na enkele weken of maanden een onderzoek vordert, dan dient het onderzoeksgerecht de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling na te gaan, om uit te maken of de onderzoeksverrichtingen uitgevoerd vóór de vordering van het openbaar ministerie regelmatig zijn.

Ten tweede doet zich volgende situatie voor: een slachtoffer die beweert benadeeld te zijn door een misdaad of wanbedrijf stelt zich krachtens artikel 63 Sv. burgerlijke partij bij de onderzoeksrechter. Na mededeling van de klacht door de onderzoeksrechter aan het openbaar ministerie, volgt geen vordering tot onderzoek in hoofde van het openbaar ministerie. Gezien de burgerlijke partijstelling de enige grondslag vormt voor het bestaan van de strafvordering, bezit de raadkamer de bevoegdheid zich uit te spreken over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling. Na toetsing van de ontvankelijkheidsvoorwaarden oordeelt de raadkamer dat de burgerlijke partijstelling niet ontvankelijk is. Dit impliceert meteen dat de strafprocedure niet kan worden verder gezet. Niettemin kan het openbaar ministerie voor dezelfde feiten nog een gerechtelijk onderzoek vorderen. Kunnen de onderzoekshandelingen uitgevoerd in het kader van het eerste, onregelmatige gerechtelijk onderzoek en de daardoor vergaarde bewijzen, gebruikt worden in het tweede onderzoek gevorderd door het openbaar ministerie? Anders gezegd rijst de vraag wat het lot is van de bewijzen verzameld tijdens het gerechtelijk onderzoek dat aanhangig werd gemaakt door een onontvankelijke burgerlijke partijstelling waardoor zij op een onregelmatige wijze werd gevoerd.

Er wordt aangenomen dat de onderzoeksdaaden die door de onderzoeksrechter werden uitgevoerd als nietig moeten worden beschouwd²¹⁰. De onderzoeksrechter is immers maar gerechtigd een gerechtelijk onderzoek te voeren indien hij daartoe werd geadieerd. Gezien de onontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling ontbreekt ook een geldige saisine, waardoor de bewijzen verzameld in het eerste onregelmatige onderzoek niet kunnen aangewend worden in een tweede

²⁰⁹ Artikelen 131, 135 en 235bis Sv.

²¹⁰ Cass. 9 april 1996, *Arr. Cass.* 1996, 112.

strafprocedure, gevorderd door het openbaar ministerie. Dit is een fundamenteel principe van de strafrechtsbedeling, die dan ook als een substantieel voorschrift moet worden beschouwd²¹¹.

VAN OVERBEKE duidt op het onderscheid die moet gemaakt worden tussen de bewijselementen als zodanig en de feitelijke gegevens. Hij illustreert dit onderscheid aan de hand van een sprekend voorbeeld. Wanneer de politiediensten tijdens een huiszoeking over een lijk zouden struikelen, dienen zij dit lijk, wanneer uiteindelijk blijkt dat de huiszoeking onregelmatig is gelet op de onontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling, niet terug te leggen. Aan dit feitelijk gegeven mag zomaar niet worden voorbijgegaan, het openbaar ministerie kan met betrekking tot dit lijk een onderzoek openen²¹².

De antigoon-doctrine²¹³ komt hier niet om de hoek kijken, gelet op het feit dat de strafvordering onbestaand is, zodat de kwestie van het verkrijgen van de bewijzen als zodanig niet aan de orde is²¹⁴.

8.3. Vormvoorwaarden

8.3.1. De akte van burgerlijke partijstelling

Krachtens artikel 63 Sv. kan de benadeelde zich burgerlijke partij stellen bij de bevoegde onderzoeksrechter. Gezien een slachtoffer van een misdaad of wanbedrijf in ons huidig strafrechtssysteem door middel van een klacht met burgerlijke partijstelling²¹⁵ een gerechtelijk onderzoek kan eisen, en hieraan belangrijke gevolgen zijn gekoppeld, wordt de burgerlijke partijstelling niet vermoed. Het slachtoffer die zich burgerlijke partij wenst te stellen, om zo haar burgerlijke vordering voor de strafrechter te brengen, dient dit ondubbelzinnig en uitdrukkelijk te verklaren bij de onderzoeksrechter (artikel 66 Sv.)²¹⁶. Werd er nog geen gerechtelijk onderzoek ingesteld met betrekking tot de strafbare feiten dan heeft de burgerlijke partijstelling meteen tot gevolg dat de strafvordering op gang wordt gebracht. In de omgekeerde situatie sluit het slachtoffer zich aan bij een bestaand gerechtelijk onderzoek. Zij zal zich als procespartij manifesteren door zich burgerlijke partij te stellen bij wijze van voeging, waardoor haar burgerlijke vordering gevoegd wordt bij de reeds bestaande strafvordering.

De stelling is aan geen enkel vormvoorschrift gebonden, zij kan door de benadeelde of haar lasthebber, zowel mondeling als schriftelijke (door overhandiging van een ondertekend geschrift) gebeuren. In beide gevallen wordt een proces-verbaal opgemaakt door de onderzoeksrechter dat zowel door de onderzoeksrechter als zijn griffier wordt ondertekend, eventueel kan zij ook bewezen worden door andere processtukken²¹⁷. In een arrest van 18 mei 2004 besliste het Hof van Cassatie dat hoewel een burgerlijke partijstelling in principe blijkt uit een proces-verbaal ondertekend door de onderzoeksrechter en de griffier, zij eventueel ook kan blijken uit andere stukken van de rechtspleging, wanneer dat proces-verbaal onregelmatig is of zelfs onbestaande is. In de

²¹¹ S. VAN OVERBEKE, "Strafprocesrechtelijke gevolgen van een onontvankelijke burgerlijke-partijstelling bij de onderzoeksrechter. Bedenkingen n.a.v. een bijzonder cassatiearrest.", *R.W.* 2008-09, 1465.

²¹² *Ibid.*

²¹³ Cass. 14 oktober 2003, *R.W.* 2003-04, 814.

²¹⁴ S. VAN OVERBEKE, "Strafprocesrechtelijke gevolgen van een onontvankelijke burgerlijke-partijstelling bij de onderzoeksrechter. Bedenkingen n.a.v. een bijzonder cassatiearrest.", *R.W.* 2008-09, 1465.

²¹⁵ Artikel 63 Sv.

²¹⁶ Antwerpen 13 september 1990, *R.W.* 1990-91, 645.

²¹⁷ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 236-237.

voorliggende zaak werd het proces-verbaal van burgerlijke partijstelling niet getekend door de onderzoeksrechter. De eiser in cassatie voerde aan dat het onregelmatige proces-verbaal tot gevolg had dat geen rechtsgeldig gerechtelijk onderzoek werd ingesteld. Het hof oordeelde echter dat uit het kantschrift getekend door de onderzoeksrechter die het openbaar ministerie in kennis stelde van de klacht (conform artikel 70 Sv.) het bestaan van de burgerlijke partijstelling wettig kon worden afgeleid²¹⁸.

Een contradictie die wordt vastgesteld tussen het proces-verbaal en de schriftelijk neergelegde burgerlijke partijstelling, wordt steeds beslecht in het voordeel van deze laatste. Anders gezegd wordt de saisine van de onderzoeksrechter bij tegenstrijdigheid steeds bepaald door de akte opgesteld en afgegeven door de benadeelde²¹⁹.

Tenslotte dient nog te worden benadrukt dat een voorafgaande klacht van het slachtoffer niet vereist is opdat men zich burgerlijke partij kan stellen. De burgerlijke partijstelling impliceert meteen het indienen van een klacht²²⁰.

8.3.2. De consignatie door de burgerlijke partij

A. Wanneer dient de burgerlijke partij een consignatie te betalen?

De benadeelde die zich burgerlijke partij stelt voor de onderzoeksrechter en hierdoor de strafvordering op gang brengt dient op grond van de artikelen 108 tot 112 van het K.B. van 28 december 1950 houdende het algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken (verder: K.B. Tarief in Strafzaken) een borgsom te betalen²²¹. De grondslag van deze verplichting vinden we terug in de artikel 6 van titel I en 6 en 16 van titel XXV van de Ordonnance criminelle van 1670. Het Belgisch systeem van de borgsom of consignatie is evenwel geïnspireerd op artikel 160 van het Franse decreet van 18 juni 1811²²².

Krachtens artikel 108 van het K.B. Tarief in Strafzaken dient de burgerlijke partij die de strafvordering op gang brengt, de som die voor de kosten der rechtspleging vermoedelijk nodig is, ter griffie neerleggen²²³. Deze plicht tot consignatie geldt in principe enkel in correctionele zaken. Zij geldt niet in criminele zaken, tenzij het misdaden betreft omschreven in de artikelen 196, 197 en 489, derde alinea van het Strafwetboek (valsheid in geschriften, misdrijven die verband houden met de staat van faillissement²²⁴ en gebruik van valse stukken) en bij artikelen 207 en 208 van boek I, titel IX van het Wetboek van Koophandel (valsheid in de jaarrekening van de vennootschap en het gebruik van deze

²¹⁸ Cass. 18 mei 2004, *Arr. Cass.* 2004, 266.

²¹⁹ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 99-100.

²²⁰ Cass. 17 oktober 1949, *Arr. Cass.* 1950, 76.

²²¹ K.B. van 28 december 1950 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken, *BS* 30 december 1950, vervangen door K.B. 27 april 2007 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken, *BS* 25 mei 2007, doch vernietigd door de Raad van State op 17 december 2008 arrest nr. 188.928. Het koninklijk besluit wordt geacht nooit te hebben bestaan waardoor (voorlopig) opnieuw moet teruggevallen worden op het K.B. van 28 december 1950.

²²² A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 1.

²²³ Ook de benadeelde de verdachte rechtstreeks voor de strafrechter daagt is op basis van artikel 108 K.B. Tarief in Strafzaken onderworpen aan de plicht tot consignatie.

²²⁴ Deze term vervangt de vroegere term "bankbreuk".

valse stukken). Wanneer de burgerlijke partijstelling betrekking heeft op samenlopende misdrijven, meer bepaald bij samenloop van een wanbedrijf en een in het K.B. Tarief in Strafzaken vrijgestelde misdaad, of bij samenloop van een misdaad en niet vrijgestelde misdaad, dan is er geen plicht tot consignatie, gelet op de toepassing van artikel 61 respectievelijk 62, eerste zin Sw²²⁵. Indien de feiten betrekking hebben op een andere dan de in het K.B. Tarief in Strafzaken vermelde misdaad is er geen consignatie verplichting, zolang procureur des Konings of de onderzoeksgerechten beslissen de misdaad niet te correctionaliseren²²⁶. Zodra tot correctionalisering is beslist wordt de consignatie eisbaar. Gezien de meeste misdaden vatbaar zijn voor correctionalisering²²⁷ (ook de zeer zware misdaden) en deze techniek stelselmatig wordt toegepast zal de burgerlijke partij in de praktijk vaak gehouden zijn een consignatie ter griffie te deponeren.

B. Doelstelling

De finaliteit van deze verplichting is van tweeërlei aard. Enerzijds werd het systeem van de consignatie uitgewerkt om in een later stadium de gerechtskosten te dekken, anderzijds om te vermijden dat voor lichtzinnige, onbezonnen zaken een gerechtelijk onderzoek wordt geopend. Het systeem wijst op het een zeker wantrouwen die er bij de wetgever heerst wanneer de strafprocedure op initiatief van de burgerlijke partij wordt geopend²²⁸. De drempel mag echter niet te hoog zijn, in dergelijk geval bestaat het risico dat ook gerechtvaardigde of terechte klachten geen doorgang meer vinden. In de zaak Aït-Mouhoub oordeelde het Europees Hof te Straatsburg dat de borgsom die de burgerlijke partij diende te betalen disproportioneel was, waardoor het recht op toegang tot de rechter geschonden was. Het slachtoffer, met weinig financiële middelen, die een strafonderzoek wenste te openen tegen twee politieambtenaren wegens opzettelijke slagen diende een borgsom van 80 000 Franse frank te betalen²²⁹. Een te lage consignatie zou dan weer de verhoopde drempel uithollen, er dient bijgevolg een evenwicht te worden gevonden tussen een borgsom die de weg naar de rechter niet afsnijdt en tegelijk een rem vormt voor lichtzinnige klachten.

C. Vrijstelling

De burgerlijke partij kan op basis van artikel 672 Ger. W. rechtsbijstand aanvragen bij een, zelfs mondeling gedaan, verzoek aan de rechter voor wie de strafvervolgning aanhangig is. Wordt de burgerlijke partij gratis rechtsbijstand toegekend dan bepaalt artikel 112 van het K.B. Tarief in Strafzaken dat de burgerlijke partij vrijgesteld is van de plicht tot het betalen van een borgsom. De beslissing voor rechtsbijstand wordt doorgans door de onderzoeksrechter genomen. De onderzoeksgerechten en de vonnisrechter kunnen eveneens het verzoek tot rechtsbijstand en vrijstelling van consignatie inwilligen wanneer de vraag respectievelijk tijdens de regeling der rechtspleging²³⁰ of tijdens de terechtzitting ten gronde wordt gesteld²³¹.

²²⁵ Hier wordt gebruik gemaakt van de techniek van de opslorping ; A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 2.

²²⁶ De burgerlijke partij kan niet tot correctionalisering beslissen.

²²⁷ Artikel 2 van de Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, BS 5 oktober 1867.

²²⁸ B. DE SMET, "Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling", *R.W.* 2007-08, 625.

²²⁹ EHRM 28 oktober 1998, Aït-Mouhoub/Frankrijk, *Receuil* 1998-VIII, 3212.

²³⁰ Antwerpen 26 mei 2005, *R.W.* 2005-06, 790.

²³¹ A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 2.

In de zaken waarin de provincies, de gemeenten, de openbare besturen en instellingen optreden als burgerlijke partij dienen zij niet te voldoen aan de verplichting tot consignatie (artikel 111 K.B. Tarief in Strafzaken).

D. Rechtsgevolgen

De plicht tot consignatie is geen voorwaarde opdat het slachtoffer die zich burgerlijke partij stelt, de hoedanigheid van burgerlijke partij zou verkrijgen, zij is een formaliteit die niet is voorschreven op straffe van nietigheid²³². Het niet voldoen aan de plicht tot het betalen van de consignatie heeft niet tot gevolg dat de burgerlijke partijstelling nietig is, evenmin leidt het tot onontvankelijkheid van de strafvordering of de burgerlijke vordering, doch wanneer de burgerlijke partij in gebreke blijft de consignatie te betalen kan de onderzoeksrechter weigeren de zaak (verder) te onderzoeken²³³. Desondanks werd de strafvordering aanhangig gemaakt en is de verjaring gestuit. De onderzoeksverrichtingen die reeds werden uitgevoerd, alvorens de consignatie werd gestort, zijn niet aangetast door een nietigheid²³⁴. In de rechtsleer en rechtspraak wordt doorgaans aangenomen dat een en ander evenwel tot gevolg heeft dat iedere procespartij of de rechter ambtshalve, deze exceptie kan opwerpen²³⁵ waardoor de behandeling van de zaak wordt opgeschort. De exceptie kan voor het eerst in hoger beroep of op verzet worden opgeworpen maar niet voor het eerst in cassatie. De nalatigheid wordt rechtgezet door alsnog de vereiste borgsom te storten²³⁶. Anderzijds betekent het verzuim van de burgerlijke partij, niet dat het optreden van het openbaar ministerie hierdoor wordt geblokkeerd. Een onwillige burgerlijke partij belet het openbaar ministerie niet de strafvordering verder te zetten²³⁷.

Indien de beklaagde wordt veroordeeld door de strafrechter wordt de borgsom teruggestort aan de burgerlijke partij. Indien de burgerlijke partij aan het kortste eind trekt en de beklaagde wordt vrijgesproken komt de borgsom toe aan de staat die zal instaan voor de betaling van de gerechtskosten. Een eventueel positief saldo wordt teruggestort aan de burgerlijke partij.

E. De hoogte van de consignatie

Hoewel uit artikel 108 K.B. Tarief in Strafzaken kan worden afgeleid dat de burgerlijke partij zelf het te betalen bedrag dient te begroten, wordt het bedrag in principe vastgesteld door de onderzoeksrechter²³⁸. Afhankelijk van de aard van de feiten en de kosten van de deskundigen onderzoeken zal de onderzoeksrechter een bedrag bepalen aan de hand van een in de praktijk uitgewerkt tarievenplan. De onderzoeksgerechten en de vonnisgerechten (zelfs voor het eerste in

²³² A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 3.

²³³ Cass. 13 november 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 145.

²³⁴ A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 4.

²³⁵ Cass. 9 december 2009, AR P.09.1105.F

²³⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 1166.; A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 3

²³⁷ B. DE SMET, "Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling", *R.W.* 2007-08, 625.

²³⁸ In 2000 werd een wetsvoorstel ingediend tot afschaffing van de consignatieverplichting door de burgerlijke partij, mede omdat de indieners van het wetsvoorstel van oordeel zijn dat het bedrag van de consignatie verschilt naargelang het gerechtelijk arrondissement en dit discriminerend is voor de slachtoffers. Het beginsel van de verplichte consignatie is hun inziens betwistbaar om niet te zeggen onbillijk in een democratische samenleving. Zie *Parl. St.* Kamer 1999-2000, 0883/001, 3-4.

hoger beroep) zullen zich uitspreken over de hoogte van het bedrag indien de exceptie tijdens respectievelijk de regeling der rechtspleging en het onderzoek ter terechtzitting wordt opgeworpen.

F. Aanvullende consignatie

Indien tijdens het gerechtelijk onderzoek blijkt dat de initiële borgsom niet toereikend is om de kosten van de rechtspleging te dekken dient de onderzoeksrechter tijdig een aanvullende borgsom te eisen, alvorens hij zijn onderzoek zal verder zetten. De griffie heeft tot taak de onderzoeksrechter te verwittigen wanneer zij vaststelt (a.d.h.v. het register die zij bijhoudt) dat het bedrag van de borgsom ontoereikend is voor de betaling van de gerechtskosten. Indien de onderzoeksrechter nalaat een aanvullende consignatie te bevelen wordt deze onregelmatigheid niet met een nietigheid gesanctioneerd. Een dergelijke jurisdictionele beslissing stuit de verjaring. De burgerlijke partij kan hoger beroep aantekenen tegen de beslissing tot aanvullende consignatie²³⁹.

G. Verzet en hoger beroep

Tenslotte rijst de vraag of de burgerlijke partij zich kan verzetten tegen het bevel tot (aanvullende) consignatie van de onderzoeksrechter, en de onderzoeksgerechten? De burgerlijke partij kan verzet aantekenen tegen dergelijke beslissing. Zo kan de burgerlijke partij die van oordeel is dat haar vermogenstoestand niet toelaat het bedrag van de borgsom te betalen, verzet aantekenen wanneer de onderzoeksrechter haar verzoek tot vrijstelling niet inwilligt. Deze regeling geldt eveneens voor de vonnisrechter. De burgerlijk partij kan hoger beroep instellen tegen een beslissing betreffende de consignatie. De burgerlijke partij die het niet eens is met de begroting van de vermoedelijke kosten van het geding kan deze beslissing niet aanvechten voor het Hof van Cassatie, deze wordt immers vrij bepaald. De burgerlijke partij zou evenwel voor het Hof van Cassatie kunnen aanvechten dat een consignatieverplichting werd opgelegd niettegenstaande de wet haar een vrijstelling verleent²⁴⁰.

Samenvattend kan men zeggen dat de consignatie een waarborg is die wordt opgelegd aan de burgerlijke partij die de strafvordering op gang brengt. Deze heeft enerzijds tot doel in een later stadium de gerechtskosten te dekken en anderzijds te garanderen dat met mate gebruik wordt gemaakt van het recht een strafvordering op gang te brengen. Hoewel de verplichting in principe enkel geldt voor wanbedrijven en niet voor misdaden zal het in de praktijk enkel voor misdaden zijn, die voor het hof van assisen worden voorgelegd, dat een vrijstelling geldt. De burgerlijke partij die geniet van rechtsbijstand is van deze verplichting ontheven. Het bedrag wordt in de praktijk bepaald door de onderzoeksrechter, onderzoeksgerechten of de vonnisrechter aan de hand van uitgewerkte tarieven. Indien in de loop van de rechtspleging blijkt dat de borgsom ontoereikend is, wordt een aanvullende storting bevolen. In de praktijk wordt aangenomen dat het verzuim van de burgerlijke partij niet de nietigheid van de burgerlijke partijstelling tot gevolg heeft evenmin de onontvankelijkheid van de burgerlijke vordering en strafvordering, zij geeft de procespartijen en zelfs de rechter ambtshalve evenwel het recht om een exceptie van niet-betaling op te werpen, waardoor de rechtspleging wordt geschorst. De burgerlijke partij kan zich verzetten tegen de beslissing tot (aanvullende) consignatie. Tenslotte zal de burgerlijke partij worden teruggestort indien de beklagde wordt veroordeeld, wanneer de burgerlijke partij echter het onderspit delft wordt de consignatie aangewend worden om de gerechtskosten te betalen.

²³⁹ Antwerpen 25 mei 2005, *R.W.* 2005-06, 790-791, noot A. VANDEPLAS.

²⁴⁰ A. VANDEPLAS, "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 6.

Indien de wetgever in de toekomst een nieuwe regeling uitvaardigt die het K.B. Tarief in Strafzaken van 1950 zou vervangen, doet hij er m.i. goed aan een sanctie te bepalen in geval van verzuim van de burgerlijke partij zodat de rechtspraak en rechtsleer deze lacune niet meer dienen in te vullen en er duidelijkheid bestaat omtrent de procedurele gevolgen. In het vernietigde K.B. van 27 april 2007 die het K.B. van 28 december 1950 ophief werd echter geen sanctie bepaald.

8.3.3. De keuze van de woonplaats door de burgerlijke partij

Luidens artikel 68, eerste lid Sv., gewijzigd door artikel 19 van de wet van 12 maart 1998²⁴¹, is elke burgerlijke partij gehouden in België keuze van woonplaats te doen, indien zij er haar woonplaats niet heeft. Voor de wijziging van artikel 68 Sv. werd een engere bepaling gehanteerd, en diende de burgerlijke partij keuze van woonplaats te doen indien zij niet in het gerechtelijk arrondissement woonde waar het onderzoek werd gedaan.

De doelstelling van deze regeling dateert uit een periode waar slechts beperkte communicatiemiddelen voorhanden waren. De woonstkeuze werd ingevoerd vanuit de bekommernis die bij de wetgever heerste om tijd en kosten te besparen. Zo werd bepaald dat het verzet van de burgerlijke partij tegen een beschikking van de raadkamer, de verdachte in voorlopige hechtenis in onzekerheid laat in geval van een opschortende werking. De termijn van betekening werd derhalve verkort gezien door de woonstkeuze binnen het gerechtelijk arrondissement de afstand werd verkleind.²⁴² VANDEPLAS en VERSTRAETEN stellen dat deze verplichting voornamelijk werd opgelegd enerzijds in het belang van de verdachte, anderzijds om een vlot contact tussen partijen mogelijk te maken²⁴³.

De nood was hoog om de procedure op dit punt te vereenvoudigen. De verplichting werd als achterhaald ervaren²⁴⁴. VERSTRAETEN stelde naast de afschaffing voor om een veralgemeende regeling in te voeren om zo praktische problemen voortvloeiend uit een verschil tussen woon- en verblijfplaats te vermijden. Iedere burgerlijke partij zou dan een adres moeten meedelen, die in elk stadium gewijzigd zou kunnen worden²⁴⁵. Uiteindelijk werd ervoor geopteerd om de verplichting af te schaffen. Een uitzondering werd echter behouden voor buitenlandse slachtoffers die zich in België burgerlijke partij wensen te stellen. Vanuit het oogpunt de gerechtskosten te drukken en geen nodeloze vertragingen te creëren is deze uitzondering mijn inziens gerechtvaardigd.

In tegenstelling tot de consignatieverplichting, wordt hier geen onderscheid gemaakt naargelang de burgerlijke partij het gerechtelijk onderzoek opent, dan wel zich burgerlijke partij stelt bij wijze van voeging. De verplichting om een woonplaats te kiezen bestaat in beide gevallen.

²⁴¹ Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998.

²⁴² R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 112.

²⁴³ A. VANDEPLAS, "De keuze van woonplaats van de burgerlijke partij" (noot onder Antwerpen 3 april 1979), *R.W.* 1980-81, 1203. ; R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 112.

²⁴⁴ *Parl. St.* Kamer 1996-97, 857/9, 7-8.

²⁴⁵ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 119.

De woonstkeuze dient uitdrukkelijk en ondubbelzinnig te gebeuren, maar is niet aan een vormvereiste gebonden²⁴⁶. Zij kan o.a. blijken uit een exploit van een gerechtsdeurwaarder of uit het proces-verbaal van burgerlijke partijstelling. Zo impliceert de keuze van een raadsman, niet een keuze van de woonplaats op zijn kantoor²⁴⁷. De burgerlijke partij is vrij in zijn keuze, zij kan o.a. woonstkeuze doen bij een advocaat, een gerechtsdeurwaarder of om het even welke persoon met woonplaats in België. Eens een woonstkeuze werd opgegeven, kan er geen geldige betekening meer plaatsvinden aan het werkelijke adres van de burgerlijke partij²⁴⁸. De woonstkeuze heeft immers tot gevolg dat alle betekeningen, dagvaardingen en mededelingen voortaan aan dit adres dienen te gebeuren.

De wetgever heeft in het tweede lid van artikel 68 Sv. een sanctie voorzien. Het nalaten van de burgerlijke partij keuze van woonplaats te doen, heeft tot gevolg dat het verzuim van de betekening niet ingeroepen kan worden tegen de akten die haar luidens de wet moeten worden betekend. De burgerlijke partij kan dit verzuim rechtzetten door alsnog in de loop van de procedure een keuze van woonplaats te doen. Het gebrek aan woonstkeuze leidt echter niet tot nietigheid of onontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling²⁴⁹.

De wet van 12 maart 1998 bracht geen wijziging aan artikel 183 Sv, zij dateert bijgevolg nog steeds uit 17 november 1808. De burgerlijke partij die rechtstreeks dagvaardt voor de strafrechter dient nog steeds in de akte van dagvaarding een woonstkeuze doen in de stad waar de rechtbank zitting houdt.

²⁴⁶ B. DE SMET, "Keuze van woonplaats door de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 2011, afl. 68, 142.

²⁴⁷ Cass. fr. 6 febrari 1979, *Bull. Crim*, nr. 54.

²⁴⁸ R. VERSTRAETEN, *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 116.

²⁴⁹ Cass. 27 november 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 166.

9. Rechten die de burgerlijke partij kan doen gelden

9.1. Aanloop

Het Wetboek van Strafvordering dat dateert van 1808, vormt nog steeds de basis van onze strafprocedure, terecht werd dan ook gesteld dat deze na twee eeuwwisselingen niet meer aangepast is aan de noden en opvattingen van deze tijd. Sinds eind jaren tachtig begin jaren negentig wordt door de wetgever gereflecteerd over de noodzaak de strafprocedure aan te passen aan de maatschappelijke realiteit.

In 1988 werd een parlementaire commissie, de zogenaamde bende-commissie I geïnstalleerd²⁵⁰ onder het voorzitterschap van dhr. Bourgeois. Deze parlementaire commissie werd opgericht naar aanleiding van de moeilijkheden die rezen omtrent het onderzoek naar de aanslagen van de Bende van Nijvel. In het verslag dat deze parlementaire onderzoekscommissie eind april 1990 bekend maakte, stelde de bende-commissie dat het Wetboek van Strafvordering van 1808 verouderd was. Naar aanleiding van deze bevindingen werd daarom reeds in 1991²⁵¹ bij ministerieel besluit de commissie strafprocesrecht opgericht, ook wel genoemd naar de voorzitter professor Michel Franchimont²⁵². Deze commissie had tot taak een hervorming van het Wetboek van Strafvordering en in het bijzonder de bepalingen betreffende het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek voor te bereiden.

De werkzaamheden van deze commissie geraakte in een stroomversnelling naar aanleiding van de zaak Dutroux in 1996. De publieke belangstelling die er kwam voor de slachtoffers van criminaliteit was enorm groot. Het gebrek aan vertrouwen van de maatschappij in gerecht en justitie werd geïllustreerd door één van de grootste betogingen in de Belgische geschiedenis, de witte mars in Brussel²⁵³. Naar aanleiding van de Dutroux affaire, werd een parlementaire onderzoekscommissie opgericht die belast werd met het onderzoek naar de wijze waarop het politieel en justitieel onderzoek is gevoerd, de zogenaamde parlementaire onderzoekscommissie Dutroux-Nihoul en Consorten²⁵⁴.

De initieel vooropgestelde taken van de commissie strafprocesrecht, werden verruimd door de aanbevelingen die werden geformuleerd in het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie Dutroux-Nihoul en Consorten. Bijzondere aandacht ging uit naar de rechten van het slachtoffer in het kader van de rechtspleging. Zo werd door de commissie Dutroux-Nihoul en Consorten o.a. de aanbeveling gedaan te voorzien in een statuut "benadeelde persoon"²⁵⁵, werd opgeworpen dat de burgerlijke partij geen inzagerecht heeft tijdens het strafrechtelijk onderzoek en dat zij slechts op het

²⁵⁰ Voluit de parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd.

²⁵¹ Ministerieel besluit van 23 oktober 1991 houdende oprichting van een commissie strafprocesrecht, *B.S.* 11 november 1991.

²⁵² *Parl. St.* 1997-98, 1-159, 4253-4256.

²⁵³ L. VANDAM, "De strafrechtsbedeling: een historisch samenspel tussen dader, slachtoffer en maatschappij?", *Antenne*, 2008, 12.

²⁵⁴ Voorstel tot instelling van een parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak « Dutroux-Nihoul en consorten », zie *Parl. St.* Kamer 1996-97, 713/5.

²⁵⁵ *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 713/6, 163.

einde van het onderzoek voor het eerst inzage krijgen in het strafdossier, namelijk 48 uur voor de zitting van de raadkamer die een uitspraak doet over de regeling der rechtspleging²⁵⁶ en werd geopperd dat de strafrechtspleging het er altijd erg moeilijk mee heeft om slachtoffers en ouders van de slachtoffers op een correcte manier te behandelen. De werkzaamheden van de commissie strafprocesrecht resulteerde uiteindelijk in de Wet Franchimont, in werking getreden op 2 oktober 1998. Deze wet is een onmiskenbaar belangrijke vooruitgang voor de rechtspositie van het slachtoffer in de strafprocedure. De wetgever heeft een aantal wettelijke initiatieven genomen die een antwoord bieden op een aantal grieven die werden geformuleerd ten aanzien van de positie van het slachtoffer.

De wet Franchimont voorziet ten eerste dat slachtoffers van misdrijven en hun verwanten zorgvuldig en correct dienen te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het bewerkstelligen van contact met gespecialiseerde diensten en met name justitieassistenten²⁵⁷. Daarnaast creëert de wet een aantal nieuwe rechten voor de burgerlijke partij. Zo krijgt de burgerlijke partij het recht op inzage van het strafdossier²⁵⁸, krijgt zij de mogelijkheid om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen²⁵⁹ en kan zij de zaak die al meer dan één jaar aansleept bij de kamer van inbeschuldigingstelling aanhangig maken²⁶⁰. Hierna worden deze nieuwe rechten besproken. Voor wat betreft de plicht om het slachtoffer op een behoorlijke manier te bejegen verwijs ik naar de bespreking onder punt 3.2..

9.2. Het recht inzage te vragen in het strafdossier

Met de wet van 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek werd aan de burgerlijke partij een inzagerecht in het strafdossier verleent (artikel 61ter S.v.). Voor een beter begrip wordt kort de situatie geschetst voor de invoering van artikel 61ter S.v.

9.2.1. Situatie voor de wet Franchimont

Het vooronderzoek in strafzaken wordt in België gekenmerkt door een inquisitoir karakter, zij verloopt immers geheim, niet-tegensprekelijk en schriftelijk. In een inquisitoire rechtspleging is noch de verdachte, noch de burgerlijke partij drager van enige rechten. In dit stadium van het onderzoek worden de partijen in principe niet toegelaten. Vóór de wetwijziging had de burgerlijke partij geen recht op inzage in het strafdossier die haar rechtstreeks aanbelangt. Dit had tot gevolg dat haar het recht werd ontzegd kennis te nemen van het verloop van het strafonderzoek. De ouders van Julie en Mélissa, de vermoorde slachtoffers van Dutroux hadden meermaals inzage in het strafdossier gevraagd omdat zij wilden weten hoever het met het onderzoek stond, welke richting het uitging en wat men aan het doen was²⁶¹.

In 1989 werd België door het Europees Hof van de Rechten van de Mens te Straatsburg veroordeeld omdat de advocaat van de aangehouden verdachte onder de oude gelding van de Voorlopige Hechteniswet het strafdossier pas kon inkijken nadat de aangehouden verdachte reeds een eerste

²⁵⁶ *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 713/6, 116-117.

²⁵⁷ Artikel 46 van de wet Franchimont.

²⁵⁸ Artikel 13 van de wet Franchimont.

²⁵⁹ Artikel 15 van de wet Franchimont.

²⁶⁰ Artikel 31 van de wet Franchimont.

²⁶¹ *Parl. St.* Kamer 1996-1997, nr. 713/6, 116.

maal voor een onderzoeksgerecht was verschenen of met andere woorden slechts na één maand. Het Hof oordeelde dat deze werkwijze strijdig is met artikel 5.4. EVRM. Het recht op inzage werd kort nadien vastgelegd in artikel 21, § 3 en artikel 22, derde en vierde lid Voorlopige Hechteniswet²⁶². Voor de burgerlijke partij en de niet-aangehouden verdachte werd geen regeling opgenomen om gedurende het vooronderzoek kennis te nemen van het strafdossier, voor hen bleef het vooronderzoek m.a.w. geheim. De burgerlijke partij en de niet-aangehouden verdachte konden slechts voor de eerste maal inzage krijgen in het strafdossier op het einde van het gerechtelijk onderzoek. Zij kregen slechts 48 uur vóór de regeling der rechtspleging om het strafdossier te raadplegen. Op grond van artikel 125 Tarief in strafzaken kon de burgerlijke partij de procureur-generaal bij het hof van beroep een machtiging tot inzage in het strafdossier vragen. Dit is evenwel een gunst waartegen geen hoger beroep mogelijk was²⁶³. In een arrest van 18 juli 1997 oordeelde het Arbitragehof (nu Gronwettelijk Hof) dat het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel geschonden is door het verschil in behandeling tussen de burgerlijke partij en de aangehouden verdachte, voor zover geen enkel jurisdictioneel beroep wordt voorzien voor de burgerlijke partij tegen de weigeringsbeslissing van de procureur-generaal²⁶⁴.

9.2.2. De situatie na de wet Franchimont

De strenge principes van het geheim en niet-tegensprekelijk karakter die het vooronderzoek kenmerken worden door de wet Franchimont verzacht²⁶⁵. Het principe dat het gerechtelijk onderzoek een geheime en niet-tegensprekelijke procedure is blijft behouden, maar voor de burgerlijke partij wordt een mogelijkheid voorzien om, weliswaar onder voorwaarden, inzage te krijgen in het strafdossier²⁶⁶.

Het sinds lange tijd niet erkend elementair recht wordt nu verankerd in zeer omvangrijk artikel 61ter Sv. Het artikel bepaalt dat de niet aangehouden in verdenking gestelde en de burgerlijke partij de onderzoeksrechter kunnen verzoeken om inzage in het dossier. Uiteraard zal het slachtoffer van een misdrijf zich noodzakelijkerwijs eerst burgerlijke partij dienen te stellen alvorens zij een verzoek tot inzage kan indienen. Het inzagerecht wordt immers niet toegekend aan het slachtoffer in de algemene zin, noch het slachtoffer die zich heeft laten registreren op het secretariaat van het openbaar minister waardoor zij het statuut van benadeelde verkrijgt.

A. Verzoek tot inzage

De burgerlijke partij zendt of legt zijn niet-gemotiveerd verzoek tot inzage neer op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg. Dit verzoek kan zij ten vroegste één maand na de burgerlijke partijstelling. Deze wachttermijn laat de onderzoeksrechter bijvoorbeeld toe om het dossier eventueel verder te bestuderen of de reeds begonnen onderzoekshandeling binnen deze termijn

²⁶² EHRM 30 maart 1989, Lamy / België van, *Publ.Cour eur.D.H.* Serie A, nr. 151 ; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2003, 1028.

²⁶³ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 481.

²⁶⁴ Arbitragehof nr. 54/97, 18 juli 1997, *B.S.* 3 oktober 1997.

²⁶⁵ Professor Franchimont was reeds in 1985 van oordeel dat op het niveau van opsporing en van het gerechtelijk onderzoek een tegensprekelijke procedure niet wenselijk is, maar dat inzage in het strafdossier moet mogelijk zijn zie M. FRANCHIMONT, "Les droits de la défense et leur contexte procédural, les discours et la réalité" in X, *Les droits de la défense en matière pénale*, Actes du colloque des 30-31 mai-1er juin 1985, Luik, Ed. du Jeune Barreau de Liège, 1985, 54.

²⁶⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 576.

alsnog in volle onafhankelijkheid te vervolledigen zodat resultaten kunnen worden voorgelegd²⁶⁷. Het verzoek zal worden ingeschreven in een daartoe bestemd register. De griffier zendt vervolgens op haar beurt onverwijld een kopie over aan de procureur des Konings. Deze zal desgevallend de vorderingen doen die hij nuttig acht (artikel 61ter, §2 Sv.).

De burgerlijke partij kan slecht een nieuw verzoekschrift met hetzelfde voorwerp toezenden of neerleggen nadat een termijn van drie maanden is verstreken te rekenen vanaf de laatste beslissing die betrekking heeft op hetzelfde voorwerp (artikel 61ter, § 7 Sv.). Deze regel werd ingevoerd vanuit de bekommernis dat de onderzoeksrechter zich om de haverklap zou moeten uitspreken over verzoeken, waardoor hij zijn kerntaak niet meer naar behoren zou kunnen uitoefenen. Door een amendement werd deze regel beperkt tot 'hetzelfde voorwerp'²⁶⁸. Strikt genomen betekent dit dat de burgerlijke partij, telkens een nieuw deel aan het dossier wordt toegevoegd, zij inzage in het strafdossier kan vragen. Echter zou het doel van deze beperking op deze manier ondermijnd worden²⁶⁹.

B. Beslissing van de onderzoeksrechter en het eventueel daaropvolgend beroep

De onderzoeksrechter doet uitspraak uiterlijk één maand na de inschrijving van het verzoek in het register (artikel 61ter, §2, tweede lid Sv.). De beslissing van de onderzoeksrechter wordt door de griffier binnen de acht dagen medegedeeld aan de procureur des Konings en per faxpost of bij een ter post aangetekend brief ter kennis gebracht van de verzoeker en, in voorkomend geval, van zijn advocaat (artikel 61 ter, §2, derde lid Sv.).

De onderzoeksrechter heeft drie mogelijkheden, hij kan het verzoek afwijzen, hij kan het verzoek inwilligen, of hij kan het verzoek inwilligen maar de inzage beperken tot bepaalde stukken (artikel 61ter, §3 Sv.). Indien de onderzoeksrechter het verzoek inwilligt dan kan de burgerlijke partij het strafdossier ten vroegste na acht dagen inzien, gelet op de mogelijkheid van de procureur des Konings om hoger beroep aan te tekenen tegen de beschikking van de onderzoeksrechter binnen de termijn van acht dagen (artikelen 61ter, §4, eerste lid en 61ter, §5, eerste lid Sv.). De inzage moet uiterlijk geschieden binnen de twintig dagen na de beschikking van de onderzoeksrechter. Het dossier zal gedurende ten minste 48 uur voor inzage ter beschikking worden gesteld van de burgerlijke partij en haar advocaat. De griffie brengt de burgerlijke partij en diens advocaat op de hoogte van het tijdstip waarop het dossier kan worden ingezien.

Willigt de onderzoeksrechter het verzoek niet in dan dient hij zijn beslissing te motiveren. De wet voorziet vier limitatieve weigeringsgronden, waaronder twee expliciet betrekking hebben op de burgerlijke partij²⁷⁰. Ten eerste kan de onderzoeksrechter weigeren inzage van het dossier te verlenen indien de noodwendigheden van het onderzoek dit vereisen. Een bedenking kan reeds geformuleerd worden bij deze eerste weigeringsgrond. Deze weigeringsgrond is wel erg ruim geformuleerd waardoor eventueel kan gevreesd worden de onderzoeksrechter deze weigeringsgrond gebruikt als handige passe-partout²⁷¹. In het tweede voorontwerp van de commissie strafprocesrecht werd oorspronkelijk geen beroepsmogelijkheid voorzien tegen een weigering van de

²⁶⁷ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 486.

²⁶⁸ Zie amendement: *Parl. St.* 1997-98, 1-704/3, 7.

²⁶⁹ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 487.

²⁷⁰ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 481.

²⁷¹ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 388-389.

onderzoeksrechter.²⁷² Dit zou eventueel tot gevolg gehad hebben dat van het recht van inzage voor de burgerlijke partij wordt ondermijnd. De wetgever heeft de burgerlijke partij uiteindelijk een recht van hoger beroep toegekend (zie punt C.).

Ten tweede kan de onderzoeksrechter het verzoek afwijzen wanneer hij van oordeel is dat inzage een gevaar zou opleveren voor personen of een ernstige schending van hun privé-leven zou inhouden. Dergelijke weigeringsgrond is aannemelijk en zelfs noodzakelijk gezien het vermoeden van onschuld geldt zolang de vonnisrechter zich nog niet heeft uitgesproken over de schuld van de verdachte²⁷³. Om te vermijden dat burgerlijke partijen de informatie waarvan zij kennis krijgen misbruiken om de verdachte(n) op basis van vermoedens reeds aan de schandpaal te nagelen werd in het strafwetboek in een strafbaarstelling voorzien²⁷⁴. Het misbruik door de burgerlijke partij van de inzage in het strafdossier verkregen inlichtingen wordt bestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot één jaar of met een geldboete van zesentwintig euro tot vijfhonderd euro (artikel 460ter Sw.)²⁷⁵.

Verder voorziet artikel 61ter Sv. dat de onderzoeksrechter kan weigeren inzage te verlenen indien de burgerlijke partijstelling niet-ontvankelijk lijkt. Professor Franchimont verduidelijkt in dit verband dat de onderzoeksrechter zal moeten nagaan of de thans geldende ontvankelijkheidsvoorwaarden daartoe vervuld zijn²⁷⁶. Er dient echter te worden opgemerkt dat deze beoordeling geenszins slaat op het instellen van de burgerlijke partij, de beoordeling van de ontvankelijkheid gebeurt immers in het licht van het verzoek tot inzage in het strafdossier. Het is de onderzoeksrechter met andere woorden niet toegelaten de burgerlijke partijstelling te toetsen aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden indien zij geen verzoek tot inzage heeft ingediend. Het is de vonnisrechter die zich zal uitspreken over de vraag naar de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling.

Tenslotte kan de onderzoeksrechter in eer en geweten beslissen het verzoek af te wijzen indien de burgerlijke partij van geen rechtmatige beweegredenen tot het raadplegen van het dossier doet blijken. De vraag die hier rijst is hoe de onderzoeksrechter de rechtmatige beweegredenen van de burgerlijke partij kan onderzoeken indien het verzoekschrift niet gemotiveerd is (en ook niet dient zijn). In de voorbereidende werkzaamheden wordt door professor Franchimont gesteld dat er een voldoende band dient te zijn met het voorwerp van het verzoek, hij illustreert met het voorbeeld dat indien in de zaak-Dutroux een persoon schade aan zijn voertuig heeft geleden, die persoon daarom nog geen inzage in het hele dossier hoeft te krijgen, dat in hoofdzaak op andere feiten betrekking heeft²⁷⁷. Deze weigeringsgrond kan enkel aangewend worden t.a.v. de burgerlijke partij, hoewel het aannemelijk is dat ook de niet aangehouden verdachte een verzoekschrift tot inzage indient op basis van niet al te decente motieven. De vraag rijst dan ook of dit verschil te rechtvaardigen is?

Om diezelfde vier redenen, zoals hierboven opgesomd, kan de onderzoeksrechter beslissen de inzage van bepaalde stukken te verbieden. Deze beperkingsmogelijkheid heeft tot voordeel dat de

²⁷² Hervorming van het strafprocesrecht : voorontwerp van wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, bijgewerkt na raadplegingen (1995), Antwerpen, Maklu, 1995.

²⁷³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 716.

²⁷⁴ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 390.

²⁷⁵ Te vermeerderen met de opdecimen. Sinds 1 januari 2012 dient vermenigvuldigd te worden met 6 i.p.v. 5,5.

²⁷⁶ *Parl. St. Kamer 1996-97, 857/17, 126.*

²⁷⁷ *Ibid.*

onderzoeksrechter minder snel genoodzaakt zal zijn het verzoekschrift te weigeren²⁷⁸. Deze beperking is bovendien slechts tijdelijk gezien de burgerlijke partij bij het afsluiten van het onderzoek de mogelijkheid krijgt het volledige strafdossier in te zien (artikel 127 Sv.).

C. Beroepsmogelijkheid

De burgerlijke partij kan de zaak bij een met reden omkleed verzoekschrift aanbrengen bij de kamer van inbeschuldigingstelling wanneer de onderzoeksrechter het verzoek heeft afgewezen. Ook bij stilzitten van de onderzoeksrechter (d.w.z. na één maand en vijftien dagen) beschikt de burgerlijke partij over deze mogelijkheid, gezien het stilzwijgen van de onderzoeksrechter gelijkstaat met een negatieve beschikking (artikel 61ter, §6 Sv.). Zij dient dit verzoekschrift binnen een termijn van acht dagen neer te leggen bij de griffie van de rechtbank van eerste aanleg. Deze termijn gaat in de dag waarop de beschikking van de onderzoeksrechter ter kennis wordt gebracht van de burgerlijke partij (artikel 61ter, §5, eerste lid Sv.). De kamer van inbeschuldigingstelling zal een externe controle uitoefenen op de gemotiveerde weigeringsbeslissing²⁷⁹ van de onderzoeksrechter en doet uitspraak zonder debat binnen vijftien dagen na de neerlegging van het verzoekschrift (artikel 61ter, §5, tweede lid Sv.).

Tot slot dient nog te worden aangestipt dat de burgerlijke partij geen mogelijkheid wordt toegekend de zaak bij de kamer van inbeschuldigingstelling aan te brengen indien zij van oordeel is dat het dossier dat haar gedeeltelijk ter beschikking wordt gesteld niet het volledige deel is dat zij mag inzien. Dit is m.i. een betreurenswaardige leemte in de wet.

9.3. Het recht bijkomende onderzoekshandelingen te vragen

A. Verzoek tot verrichten van bijkomende onderzoekshandelingen

Een tweede zeer positieve innovatie die door de wet Franchimont werd ingevoerd in het Wetboek van Strafvordering is het recht waarover de burgerlijke partij beschikt om de onderzoeksrechter te verzoeken een bijkomende onderzoekshandeling te verrichten (artikel 61quinquies, §1 Sv.).

In tegenstelling tot het recht om inzage te vragen van het dossier, wordt hier geen wachttermijn opgelegd alvorens de vraag tot aanvullend onderzoek kan worden geformuleerd. De burgerlijke partij kan met andere woorden onmiddellijk na de klacht met burgerlijke partijstelling het verzoekschrift toezenden aan of neerleggen op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg (artikel 61quinquies, §2 Sv.)²⁸⁰. Het verzoekschrift dient nauwkeurig de gevraagde onderzoekshandeling te beschrijven op straffe van niet-ontvankelijkheid. Gezien het verzoekschrift gemotiveerd dient te zijn, en hoewel het recht een aanvullend onderzoek te vragen onmiddellijk kan worden uitgeoefend, zal de burgerlijke partij haar recht pas na inzage van het strafdossier kunnen uitoefenen. Een gefundeerde en gemotiveerd verzoek is m.i. pas mogelijk wanneer de burgerlijke partij inzage heeft gekregen in het strafdossier.

²⁷⁸ G. MAES, "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 487.

²⁷⁹ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 390.

²⁸⁰ F. HUTSEBAUT, "De Wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtspositie van slachtoffers van misdrijven", *Orde dag* 1999, afl. 5, 76.

Het verzoekschrift dat werd toegezonden of neergelegd op de griffie wordt ingeschreven in een daartoe bestemd register. De griffier zendt vervolgens onverwijld een kopie aan de procureur des Konings die de vordering doet die hij nuttig acht (artikel 61quinquies, §2, eerste lid Sv.).

Net als bij het recht op inzage, dient ook hier een wachtermijn van drie maanden te worden gerespecteerd alvorens een nieuw verzoekschrift met hetzelfde voorwerp kan worden toegezonden of neergelegd (artikel 61quinquies, §6 Sv.).

B. Beslissing van de onderzoeksrechter

De onderzoeksrechter doet uitspraak, op straffe van nietigheid van zijn beschikking, uiterlijk binnen een maand na inschrijving van het verzoekschrift in het register. Deze termijn wordt teruggebracht tot acht dagen indien één van de in verdenking gestelden zich in voorlopige hechtenis bevindt (artikel 61quinquies, §2, tweede lid Sv.).

De onderzoeksrechter kan het verzoek afwijzen indien hij de maatregel niet noodzakelijk acht om de waarheid aan de dag te brengen of indien hij deze maatregel op dat ogenblik nadelig acht voor het onderzoek (artikel 61quinquies, §3 Sv.). Deze weigeringsgrond geeft de onderzoeksrechter een zeer ruime appreciatiebevoegdheid.

De burgerlijke partij, en in voorkomend geval haar advocaat wordt door de griffier in kennis gesteld van de beschikking van de onderzoeksrechter (artikel 61quinquies, §2, derde lid Sv.).

C. Beroepsmogelijkheid

Uit de parlementaire voorbereidingen blijkt dat oorspronkelijk werd geopteerd om de verzoeker geen beroepsmogelijkheid toe te kennen indien de onderzoeksrechter het verzoek afwees. Enkel indien de onderzoeksrechter zou nagelaten hebben uitspraak te doen op het tot hem gerichte verzoek kon beroep worden ingesteld bij de kamer van inbeschuldigingstelling²⁸¹.

Artikel 61quinquies Sv. voorziet uiteindelijk toch in de mogelijkheid om tegen de beschikking van de onderzoeksrechter hoger beroep in te stellen. Het hoger beroep dient binnen een termijn van vijftien dagen te worden ingesteld. Deze termijn gaat t.a.v. de burgerlijke partij in, de dag waarop de beschikking haar ter kennis wordt gebracht. Zij dient zich hiervoor te wenden tot de griffie van de rechtbank van eerste aanleg, waar zij een verklaring van hoger beroep dient te doen die vervolgens zal ingeschreven worden in een daartoe bestemd register (artikel 61quater, §5, eerste en tweede lid Sv.).

Nadat de kamer van inbeschuldigingstelling de procureur-generaal, de verzoeker en diens advocaat heeft gehoord, doet zij uitspraak binnen vijftien dagen na de neerlegging van de verklaring. Op verzoek van de burgerlijke partij of van haar advocaat kan uitstel verleend worden waardoor deze termijn is geschorst (artikel 61quater, §5, vierde lid Sv.).

Wanneer de onderzoeksrechter nalaat te antwoorden binnen een termijn van één maand en vijftien dagen dan kan de burgerlijke partij zich tot de kamer van inbeschuldigingstelling wenden. Om dit recht te kunnen uitoefenen dient zij een met redenen omkleed verzoekschrift neer te leggen op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg binnen de acht dagen. Ook hier zal de kamer van

²⁸¹ *Parl. St. Kamer 1996-97, 857/17, 11.*

inbeschuldigingstelling de burgerlijke partij (de verzoeker) en de procureur-generaal horen alvorens zij uitspraak doet. Tenzij uitstel werd verleent, volgt de uitspraak binnen de vijftien dagen na de neerlegging van de verklaring (artikel 61quater, §6 Sv.).

D. Het recht tot bijkomende onderzoekshandeling te vragen bij de afsluiting van het onderzoek

De mogelijkheid om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen staat niet enkel open tijdens het gerechtelijk onderzoek maar ook bij de afsluiting van dit onderzoek. Wanneer de onderzoeksrechter oordeelt dat zijn onderzoek voltooid is, zendt hij het dossier over aan de procureur des Konings, die op zijn beurt een eindvordering zal opstellen indien hij geen andere onderzoekshandelingen vordert (artikel 127, §1 Sv.). Gedurende ten minste vijftien dagen, of drie dagen indien één van de inverdenkinggestelden zich in voorlopige hechtenis bevindt, kan de burgerlijke partij en haar advocaat inzage verkrijgen in het strafdossier. Indien de burgerlijke partij gedurende deze periode bijkomende onderzoekshandelingen wenst te laten verrichten, kan zij de onderzoeksrechter overeenkomstig artikel 61quinquies hieromtrent verzoeken. Gedurende deze periode wordt de regeling der rechtspleging geschorst (artikel 127, §3 Sv.)²⁸².

Tot slot dient te worden aangestipt dat het verzoek een bijkomende onderzoekshandeling te verrichten in het kader van artikel 127, §3 Sv. niet onontvankelijk kan worden verklaard omdat op het ogenblik van de indiening ervan geen drie maanden zijn verstreken sinds de laatste beschikking van de onderzoeksrechter op basis van artikel 61quinquies Sv.²⁸³.

9.4. Langdurige onderzoeken aanhangig maken bij de Kamer van inbeschuldigingstelling

Een laatste grote verdienste van de wet Franchimont voor de burgerlijke partij, is de mogelijkheid die zij krijgt om de zaak aanhangig te maken bij de kamer van inbeschuldigingstelling wanneer het gerechtelijk onderzoek reeds meer dan één jaar aansleept. Zij dient hiertoe een met redenen omkleed verzoekschrift te richten aan de griffie van het hof van beroep. Een nieuw verzoekschrift met hetzelfde voorwerp kan slechts na een termijn van zes maanden opnieuw worden ingediend, te rekenen van de laatste beslissing (artikel 136, tweede lid Sv.).

De kamer van inbeschuldigingstelling zal de procureur-generaal horen en kan eveneens, maar is daartoe geenszins verplicht, de burgerlijke partij, de verdachte en hun raadslieden horen. Deze laatste worden ten laatste achtenveertig uur voor de zitting door de griffier in kennis gesteld van de dag en het uur van de zitting. De kamer van inbeschuldigingstelling kan tevens de onderzoeksrechter horen in zijn verslag, buiten de aanwezigheid van de partijen indien zij dit nuttig acht (artikel 136bis, vierde en vijfde lid Sv.)²⁸⁴.

De kamer van inbeschuldigingstelling doet uitspraak over het verzoekschrift bij een met redenen omkleed arrest dat wordt medegedeeld aan de procureur-generaal, de verzoekende partij en de eventueel gehoorde partijen.

²⁸² S. VANDROMME, "Recente ontwikkelingen in het strafprocesrecht", in Orde van Advocaten te Kortrijk (ed.), *Recente ontwikkelingen in het strafrecht*, Gent, Larcier, 2008, 76.

²⁸³ K.I. Gent 28 juni 2005, *Nullum Crimen* 2006, 67.

²⁸⁴ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 300.

9.5. Samenvattend besluit

Gezien de nieuwe rechten die door de wet Franchimont zijn ingevoerd in het Wetboek van Strafvordering zullen de slachtoffers van misdrijven zich waarschijnlijk sneller burgerlijke partij stellen gedurende het vooronderzoek en niet meer wachten tot de het onderzoek ter terechtzitting of ervoor opteren een verklaring van benadeelde af te leggen bij het openbaar ministerie²⁸⁵. Gedurende het vooronderzoek genieten de burgerlijke partijen immers van afdwingbare proceswaarborgen zoals het recht op inzage in het dossier (artikel 61ter Sv.), het recht bijkomende onderzoeksdaten te vorderen (artikel 61quinquies Sv.) en de mogelijkheid langdurige onderzoeken aan de controle van de kamer van inbeschuldigingstelling te onderwerpen (artikel 136 Sv.).

Deze positieve innovaties zullen de kwaliteit van het gerechtelijk onderzoek verhogen. Zo kan de burgerlijke partij toelaten in het vooronderzoek tot een doorbraak in het onderzoek leiden, indien bijvoorbeeld wordt voorbijgegaan aan essentiële informatie²⁸⁶. Daar tegenover staat dat dit alles nogal wat tijd zal vragen van de onderzoeksrechter, vooral in dossiers met tientallen of zelfs honderden burgerlijke partijen. Het gevaar bestaat uiteraard dat personen onder het mom van burgerlijke partij dergelijke procedures misbruiken, om informatie te bekomen, om zand in de ogen van het gerecht te strooien of om de voortgang van het gerechtelijk onderzoek te belemmeren met het oog op het bereiken van de verjaring. Een tussenoplossing die door eerste substituut DELBROUCK wordt voorgesteld is de partijen die de onderzoeksrechter erom verzoeken, op regelmatige tijdstippen te informeren over het verloop van het onderzoek. Dit zou de burgerlijke partij het gevoel geven dat er met hun problemen rekening wordt gehouden²⁸⁷. Een andere mogelijkheid zou er m.i. in kunnen bestaan de kamer van beschuldigingstelling de bevoegdheid te geven dilatoire verzoeken te sanctioneren.

De wet Franchimont maakt tevens de onrechtmatige ongelijkheid die er bestond tussen de burgerlijke partij en de aangehouden verdachte ongedaan. Deze laatste heeft immers de mogelijkheid het strafdossier maandelijks in te kijken (artikel 21 Voorlopige Hechteniswet), terwijl de burgerlijke partij het strafdossier slechts op het einde van het gerechtelijk onderzoek kon inkijken²⁸⁸.

Tot slot nog een laatste bedenking. Hoewel de fundamentele hervorming van de rechten van de burgerlijke partij m.i. een stap in de goede richting is, rijst de vraag hoe dit in de praktijk praktisch wordt ingevuld? Bijvoorbeeld: een burgerlijke partij stelt hoger beroep in tegen de beslissing van de Brugse onderzoeksrechter die haar verzoek tot inzage verwerpt, het strafdossier dient te worden overgebracht naar de kamer van inbeschuldigingstelling in Gent die uitspraak zal doen binnen de vijftien dagen. Binnen diezelfde periode dient de aangehouden verdachte te verschijnen voor de raadkamer in Brugge die op basis van datzelfde dossier dient te oordelen over de handhaving van de voorlopige hechtenis. Het dossier kopiëren is een mogelijke oplossing, maar is moeilijker hanteerbaar bij zeer lijvige dossiers en bij meerdere partijen²⁸⁹.

²⁸⁵ T. DE SCHEPPER, "De nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: nieuw en dus beter?", *Orde dag* 1999, 10.

²⁸⁶ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 389.

²⁸⁷ Y. DELBROUCK, "De Wet Franchimont tussen hamer en aambeel, tussen oogmerk en realiteit", *De orde van de dag* 1999, 57.

²⁸⁸ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 389.

²⁸⁹ T. DE SCHEPPER, "De nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: nieuw en dus beter?", *Orde dag* 1999, 11.

10. De rechtsmiddelen

10.1. Verzet

De partij die tijdens de zitting ten gronde verstek heeft laten gaan, kan verzet aantekenen. Partijen zijn immers niet verplicht om aanwezig te zijn op de zitting. De rechter zal in dat geval de rechtspleging afhandelen in afwezigheid van de versteklatende partij, en zal zijn vonnis of arrest bij verstek uitspreken²⁹⁰. Eens de rechter zijn verstekvonnis heeft uitgesproken heeft de versteklatende partij de kans om de procedure te hernemen op tegenspraak, door verzet aan te tekenen.

Artikel 187 Sv. bepaalt dat hij die bij verstek is veroordeeld, tegen een vonnis in verzet kan komen binnen een termijn van vijftien dagen, na de dag waarop het is betekend. Ook een burgerlijke partij kan bijgevolg verzet aantekenen tegen een tegenover haar bij verstek gewezen vonnis. Er moet opgemerkt worden dat een burgerlijke partij die verzet aantekent tegen een tegenover haar bij verstek gewezen vonnis, deze enkel kan richten tegen de partijen tussen dewelke er voor de rechter die het vonnis bij verstek heeft uitgesproken, een geding aanhangig was²⁹¹.

Het verzet moet binnen een termijn van vijftien dagen, na de dag waarop deze werd betekend, ongeacht of deze betekening aan de persoon, aan de woonplaats of verblijfplaats of aan onbekende woonst werd betekend²⁹². Wat de burgerlijke veroordeling betreft, beschikt de beklaagde over een buitengewone termijn van verzet. Deze termijn is van toepassing indien de beslissing bij verstek niet aan de beklaagde werd betekend (artikel 187, tweede lid Sv.). Echter kan geen verzet meer worden aangetekend tegen de burgerlijke veroordeling na de termijn de geldt voor verzet tegen de strafrechtelijke veroordeling²⁹³. Deze buitengewone termijn geldt enkel t.a.v. de beklaagde, voor de burgerlijke partij staat slechts de gewone termijn van verzet open. De politierechtbank te Charleroi heeft een prejudiciële vraag gesteld aan het toenmalige Arbitragehof (nu: Grondwettelijk Hof) betreffende artikel 187 Sv. Op de vraag of artikel 187 Sv. de artikel 10 en 11 van de Grondwet schendt, in zoverre het enkel voorziet in een buitengewone termijn voor verzet voor de beklaagde en niet voor de burgerlijke partijen en of dit geen discriminatie in het leven roept, antwoordde het Grondwettelijk Hof ontkennend²⁹⁴.

Het is niet nodig dat het slachtoffer zich nogmaals burgerlijke partij stelt, wanneer de bij verstek veroordeelde beklaagde ook op burgerlijke gebied verzet aangetekend²⁹⁵. Eens men de hoedanigheid van burgerlijke partij heeft verworven dient men ze niet opnieuw te verwerven in een volgende fase van de strafprocedure²⁹⁶. Indien de beklaagde verzet heeft aangetekend tegen een verstekvonnis, zal het slachtoffer die zich in deze procedure voor het eerst wenst burgerlijke partij te stellen wel worden aangenomen. Twee voorwaarden dienen hiervoor in acht te worden genomen, ten eerste

²⁹⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 1249.

²⁹¹ Cass. 2 december 2008, P.08.1082.N

²⁹² R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 46.

²⁹³ P. TRAESE en J. MEESE, "Hoger beroep en verzet in strafzaken: een stand van zaken en toekomstperspectieven" in *Strafrecht en strafprocesrecht 2005-06*, Mechelen, Kluwer, 2006, 480.

²⁹⁴ Arbitragehof 1 maart 2006, B.S. 6 april 2006; Arbitragehof 1 maart 2006, RAGB 2006,945, noot D. VAN DER KELEN

²⁹⁵ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 46.

²⁹⁶ Cass. 29 oktober 1928, Pas. 1929, I, 7.

dient het in een procedure van verzet te zijn na een verstekvonnis en niet na een verstekarrest, of met andere woorden in eerste aanleg en ten tweede kan het slachtoffer zich slechts burgerlijke partij stellen indien de strafvordering nog ontvankelijk is²⁹⁷.

Indien de beklagde verzet aantekent op burgerlijk gebied, en dit verzet wordt ontvankelijk verklaard, dan kan de burgerlijke partij haar eis niet uitbreiden²⁹⁸. Dit zou neerkomen op een verzwaring van de toestand van de opposant²⁹⁹.

De rechter die oordeelt op verzet van de burgerlijke partij kan de veroordeling van de beklagde tot schadevergoeding niet intrekken of verminderen. Dit gegeven vindt zijn grondslag in het algemeen beginsel dat de rechter de toestand van de verzetdoende partij enkel in haar voordeel mag wijzigen³⁰⁰.

Indien de rechter op verstek van de burgerlijke partij oordeelde dat de beklagde moet worden vrijgesproken en dat de burgerlijke partij moet worden afgewezen, heeft dit niet automatisch tot gevolg dat de rechter op verzet dient te oordelen, dat de burgerlijke partij moet worden afgewezen louter op basis van de vrijspraak van de beklagde die definitief is geworden. De rechter op verzet mag weliswaar de vrijspraak niet ongedaan maken, maar dient te onderzoeken of de feiten bewezen zijn en of de burgerlijke vordering die hierop is gesteund, gegrond is. Hij kan de vordering tot schadevergoeding alsnog inwilligen³⁰¹. Anders gezegd kan de rechter op verzet zich enkel uitspreken over de vordering tot schadevergoeding, indien burgerlijk partij binnen de gestelde termijn verzet heeft aangetekend, maar zal de vrijspraak van de beklagde niet meer ter sprake komen³⁰².

10.2. Hoger beroep

Hoger beroep is een rechtsmiddel die aan partijen in eerste aanleg de mogelijkheid biedt om de zaak aan de beslissing van een ander en hoger geplaatste rechtsmacht te onderwerpen, of met andere woorden krijgen de partijen de mogelijkheid om door de rechter in hoger beroep de juistheid van de uitspraak van de rechter in eerste aanleg te laten toetsten³⁰³.

Krachtens artikel 202, 2° Sv. heeft de burgerlijke partij het recht om hoger beroep in te stellen tegen de vonnissen gewezen door de politierechtbanken en de correctionele rechtbanken. Ten gevolge van het algemeen beginsel dat wie een hoger beroep instelt daarvoor het vereiste belang moet hebben, kan de burgerlijke partij enkel hoger beroep instellen wat haar burgerlijke belangen betreft.

Dit beginsel dient strikt gerespecteerd te worden. Een onzorgvuldige advocaat die voor zijn cliënt (burgerlijke partij) hoger beroep aantekent, maar zijn beroep beperkt tot het strafrechtelijke luik, zal niet gehoord worden indien hij naderhand opwerpt dat elk beroep door de burgerlijke partij ingesteld moet beschouwd worden als zijnde ingesteld op burgerlijk vlak gelet op het feit dat een

²⁹⁷ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 46.

²⁹⁸ B. DE SMET, *Verzet en verstek in strafzaken*, Gent, Larcier, 2003, 64.

²⁹⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1266.

³⁰⁰ S. VANDROMME, "Recente ontwikkelingen in het strafprocesrecht", in Orde van Advocaten te Kortrijk (ed.), *Recente ontwikkelingen in het strafrecht*, Gent, Larcier, 2008, 95.

³⁰¹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 47.

³⁰² B. DE SMET, *Verzet en verstek in strafzaken*, Gent, Larcier, 2003, 43.

³⁰³ F. VERBRUGGEN EN R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 436.

burgerlijke partij enkel hoger beroep kan instellen wat haar burgerlijke belangen betreft³⁰⁴. In strafzaken wordt de zaak bij de appèlrechter aanhangig gemaakt door de verklaring van hoger beroep, in casu door de verklaring van de advocaat van de burgerlijke partij afgelegd ter griffie (artikel 203bis Sv.) en niet door de dagvaarding om voor de rechter te verschijnen. De saisine van de appèlrechter wordt bijgevolg in principe bepaald door de akte van hoger beroep³⁰⁵.

De burgerlijke partij dient haar hoger beroep in te stellen door een verklaring af te leggen, ter griffie van de rechtbank die het vonnis heeft gewezen, binnen de vijftien dagen na de dag van de uitspraak. Indien het vonnis bij verstek is gewezen, uiterlijk binnen vijftien dagen na de dag van de betekening ervan aan de veroordelende partij of aan haar woonplaats (artikel 203 Sv.). De burgerlijke partij kan hetzij zelf een verklaring afleggen op de griffie, hetzij haar advocaat gelasten deze proceshandeling te verrichten (artikel 203bis Sv.). Indien de termijn om hoger beroep in te stellen eindigt op een zaterdag, zondag of feestdag wordt deze verlengd tot de eerst volgende werkdag³⁰⁶. Ook indien de termijn om een hoger beroep in te stellen eindigt op een dag waarop de griffie is gesloten, wordt de handeling op geldige wijze verricht, de eerstvolgende dag dat de griffie is geopend (artikel 644 Sv.).

De termijn om hoger beroep in te stellen is een vervaltermijn, dit betekent dat het recht dat de burgerlijke partij heeft om hoger beroep in te stellen, vervalt na de gestelde termijn. Het laattijdig ingestelde hoger beroep zal bijgevolg onontvankelijk worden verklaard. Ook het instellen van hoger beroep ter griffie buiten de uren waarop de griffie toegankelijk moet zijn voor het publiek zal onontvankelijk zijn³⁰⁷.

Wanneer het hoger beroep van de beklagde tegen de burgerlijke partij is gericht, dan beschikt de burgerlijke partij over een bijkomende termijn van vijf dagen om hoger beroep in te stellen tegen de beklagde en de burgerrechtelijk aansprakelijke personen die zij in de zaak wil doen blijven, onverminderd haar recht incidenteel beroep in stellen overeenkomstig artikel 203, §4 Sv. (artikel 203, §2 Sv.). Dit betekent dat de burgerlijke partij in het totaal over een termijn van twintig dagen beschikt. Het belang van deze extra termijn van vijf dagen kan aan de hand van volgend voorbeeld worden geïllustreerd: Jan en Marcel staan terecht voor de correctionele rechtbank voor opzettelijke slagen en verwondingen ten aanzien van Jelle. Jelle heeft zich burgerlijke partij gesteld voor de strafrechter. De correctionele rechtbank spreekt haar vonnis uit op 11 mei, Jan wordt vrijgesproken door de strafrechter, maar Marcel wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 maanden. Marcel tekent hoger beroep aan tegen het vonnis van de correctionele rechtbank. Hij beschikt hiervoor over een termijn van vijftien dagen, te rekenen vanaf de dag *na* de uitspraak (in de veronderstelling dat het vonnis op tegenspraak werd gewezen). Net op de valreep legt de advocaat van Marcel een verklaring van hoger beroep af ter griffie (26 maart om 15.50u). Indien de burgerlijke partij niet over deze extra vijf dagen zou beschikken zou zich volgende situatie voordoen: het Hof van Beroep verklaard het hoger beroep ontvankelijk. Zij oordeelt dat niet Marcel maar Jan aansprakelijk is, waardoor zij Marcel vrijsprekt. Dit heeft tot gevolg dat de burgerlijke partij, Jelle tussen twee stoelen valt en zonder schadevergoeding blijft gezien zij geen hoger beroep heeft aangetekend tegen Jan. Om deze situatie te verhelpen werd de burgerlijke partij een extra termijn van vijf dagen gegeven, zodat zij indien slecht één beklagde (Marcel) hoger beroep aantekent, zij binnen die extra

³⁰⁴ X, "Hoger beroep burgerlijke partij op strafrechtelijk is onontvankelijk", *Juristenkrant*, 22 oktober 2003, afl. 76, 7.

³⁰⁵ Cass. 1 oktober 1997, *Arr. Cass* 1997, 380.

³⁰⁶ Cass. 23 oktober 1973, *Pas.* 1973, I, 202 ; *Arr. Cass.* 1974, 220.

³⁰⁷ Cass. 27 mei 1974, *Arr. Cass.* 1974, 1068-1069 ; *R.W.* 1974-75, 809, noot A. VANDEPLAS.

periode ook de tweede beklagde (Jan) in graad van hoger beroep in de zaak te roepen. Deze laatste heeft immers geen hoofdberoep ingesteld, waardoor de burgerlijke partij bijgevolg geen incidenteel hoger beroep zal kunnen doen gelden. Een vooruitziende burgerlijke partij, houdt daarom ook best rekening met de kans die bestaat dat het Hof van Beroep de enigste beklagde (Marcel) in hoger beroep vrijspreekt³⁰⁸.

In alle gevallen waarin de burgerlijke rechtsvordering gebracht wordt voor de rechter in hoger beroep, kan de gedaagde bij een op de terechtzitting genomen conclusie incidenteel beroep instellen zolang de debatten in hoger beroep niet gesloten zijn (artikel 203, § 4 Sv.). Incidenteel hoger beroep is een aanhangsel van het 'gewoon' hoger beroep ten gunste partij tegen wie hoger beroep werd ingesteld (de geïntimeerde)³⁰⁹.

De burgerlijke partij die een verklaring van hoger beroep aflegt op de griffie, bepaald zoals hierboven gezegd, de saisine van de appèlrechter. Zo dient de appèlrechter zijn uitspraak te beperken tot de schadepost(en) of de beklagde(n) waartegen de burgerlijke partij hoger beroep instelde. Zij kan haar hoger beroep immers beperken tot één of meerdere schadeposten en tot één of meerdere beklagden³¹⁰. In een arrest van 19 februari 2002 bepaalde het Hof van Cassatie dat de mogelijkheid van de geïntimeerde (beklaagde) tot het instellen van incidenteel beroep niet beperkt is tot de schadeposten waartegen een principaal hoger beroep is ingesteld door de appellant (burgerlijke partij). De geïntimeerde kan ook incidenteel beroep instellen tegen andere posten van de burgerlijke rechtsvordering. Het is de burgerlijke partij bovendien toegelaten een hoofdberoep in te stellen met het oog op de uitbreiding of de wijziging van de vordering die zij bij het strafgerecht aanhangig heeft gemaakt, niettegenstaande de eerste rechter het gevorderde heeft toegewezen. Dit voor zover de uitbreiding of de wijziging gegrond blijft op het aan de beklagde ten laste gelegde misdrijf³¹¹.

Het staat de burgerlijke partij vrij om afstand te doen van het door haar ingestelde hoger beroep. Deze kan geldig worden gesteld door een verklaring ter griffie, of door een ondubbelzinnige wilsverklaring voor de vonnisrechter. De burgerlijke partij kan de door haar gedane afstand steeds intrekken zolang de afstand niet door de vonnisrechter werd vastgesteld³¹².

Tot slot kan rijst de vraag wat de gevolgen kunnen zijn van een ontvankelijk hoger beroep? Het Hof van Beroep kan het vonnis hetzij bevestigen, hetzij hervormen. Indien de appèlrechter het vonnis hervormt, kan zij dit geheel of gedeeltelijk doen³¹³. Indien bijvoorbeeld zowel het openbaar ministerie op strafrechtelijk gebied als de burgerlijke partij op burgerrechtelijk gebied³¹⁴ hoger beroep aantekenen tegen de vrijspraak van de beklagde, kunnen de appelrechters van oordeel zijn

³⁰⁸ Cass. 23 oktober 1961, *Pas.* 1962, I, 213 ; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen- Apeldoorn, Maklu, 2009, 1262.

³⁰⁹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 50.

³¹⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 442.

³¹¹ Cass. 24 januari 2007, P.06.1343.F.

³¹² R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1244.

³¹³ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 445.

³¹⁴ Indien enkel de burgerlijke partij hoger beroep zou hebben ingesteld, dan kan dit hoger beroep echter niets meer veranderen aan de vrijspraak van de beklagde, bij gebrek aan hoger beroep van het openbaar ministerie heeft de beslissing van vrijspraak immers kracht van gewijsde. Het hof van beroep zal in dat geval onderzoeken of de feiten die de vrijgesproken beklagde ten laste worden gelegd en de grondslag vormen van de burgerlijke vordering, bewezen zijn en of deze de burgerlijke partij schade hebben berokkend (Cass. 11 december 2001, P.00.0666.N).

dat de feiten die ten laste worden gelegd van de beklaagde bewezen zijn, waardoor zij de vrijspraak hervormen in een veroordeling³¹⁵ en de beklaagde op burgerrechtelijk gebied veroordelen tot een schadevergoeding t.a.v. de burgerlijke partij.

10.3. Voorziening in cassatie

Cassatieberoep is een buitengewoon rechtsmiddel. Zij is niet te verwarren met het rechtsmiddel hoger beroep. De burgerlijke partij die het oneens is met de beslissing van de rechter in eerste aanleg kan hiertegen hoger beroep instellen. Tegen de uitspraak van het hof van beroep staat geen mogelijkheid meer open om hoger beroep (= gewoon rechtsmiddel) in te stellen, indien de burgerlijke partij zich nog steeds niet kan vinden in de uitspraak van de rechter in beroep. Cassatieberoep is immers geen derde aanleg. Het hof van cassatie oordeelt niet over de feiten, maar onderzoekt enkel de vraag of geen wet of algemeen rechtsbeginsel werd geschonden, en indien substantiële vormen of vormen voorgeschreven op straffe van nietigheid al dan niet werden gerespecteerd³¹⁶.

In afwijking van de regel dat geen cassatieberoep open staat tegen arresten van het vooronderzoek, kan evenwel cassatieberoep worden ingesteld tegen vonnissen of arresten waardoor nietigheden worden gezuiverd (artikel 135 en 235bis Sv.) evenals vonnissen of arresten inzake de burgerlijke rechtsvordering die doen over het beginsel van aansprakelijk (artikel 416, tweede lid Sv.).

De burgerlijke partij kan cassatieberoep instellen tegen een definitief geworden eindbeslissing, binnen een termijn van vijftien vrije dagen na de dag waarop het arrest in haar aanwezigheid is uitgesproken. De burgerlijke partij kan haar eis tot cassatie slechts instellen ten opzichte van de beschikkingen betreffende haar burgerlijke belangen (artikel 359, derde lid Sv.).

De verklaring van beroep in cassatie wordt door de burgerlijke partij gedaan op de griffie, deze wordt door haar en door de griffier getekend. Deze verklaring kan in dezelfde vorm (ook ondertekend) ook gedaan worden door de advocaat van de burgerlijke partij. De verklaring zal vervolgens in een daartoe bestemd en openbaar register worden ingeschreven (artikel 417 Sv.). Wanneer het beroep in cassatie ingesteld wordt door de burgerlijke partij (of het openbaar ministerie), wordt dit beroep niet alleen ingeschreven in een daartoe bestemd register, maar dient dit beroep tevens worden betekend aan de partij tegen wie het gericht is, binnen een termijn van drie dagen (artikel 418, eerste lid Sv.). Wanneer deze partij zich in hechtenis bevindt, wordt de akte voorgelezen door de griffier, wanneer deze partij in vrijheid is betekent de burgerlijke partij (of het openbaar ministerie) door middel van een gerechtsdeurwaardersexploot (artikel 418, tweede en derde lid Sv.).

Het Hof van Cassatie die dient te oordelen over het beroep van de burgerlijke partij heeft twee mogelijkheden. Zij kan het bestreden vonnis verwerpen of vernietigen. In het eerste geval kan zij dit geheel of gedeeltelijk doen, in het tweede geval kan zij vernietigen met verwijzing of zonder verwijzing, dit laatste zal bijvoorbeeld het geval zijn indien het feit ondertussen is verjaard³¹⁷.

³¹⁵ In dit geval is een eenparigheid vereist (artikel 211bis Sv.).

³¹⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 1265.

³¹⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 1268.

11. Ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen

Het systeem van het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen vinden we terug in artikel 4, tweede lid V.T.Sv. Overeenkomstig dit artikel houdt de rechter bij wie de strafvordering aanhangig is gemaakt, ambtshalve de burgerlijke belangen aan, zelfs bij ontstentenis van burgerlijke-partijstelling, wanneer de zaak wat die belangen betreft niet in staat van wijzen is.

Dit systeem werd door de wet van 11 juli 1994³¹⁸ ingevoerd in de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering. De ratio legis van dit systeem vindt haar oorsprong in de vrees die er bij de wetgever is ontstaan dat, naar aanleiding van de invoering van het zogenaamde 'snelrecht', de zaak voor de strafrechter wordt gebracht, alvorens zich een burgerlijke partij heeft kunnen manifesteren. Het risico dat een strafrechter uitspraak doet alvorens zich een burgerlijke partij kan manifesteren bestaat uiteraard ook in geval van 'gewone procedures', maar zal zich vooral voordoen bij de zogenaamde snelrechtprocedures.

Door de wet van 11 juli 1994 werd de politierechtbank hervormd, en werden bovendien een aantal maatregelen genomen om de strafrechtspleging te versnellen en te moderniseren. Deze versnelling werd gerealiseerd in het zogenaamde 'snelrecht', deze geeft het openbaar ministerie de mogelijkheid om de op heterdaad betrapte verdachte bij eenvoudig proces-verbaal op te roepen om op een welbepaalde rechtsdag te verschijnen voor de rechter (artikel 216quater Sv.). In dergelijk geval is het niet onrealistisch dat het slachtoffer het risico loopt, niet op de hoogte te zijn van de rechtsdag of zich onvoldoende heeft kunnen voorbereiden. Het slachtoffer zou zich in zo'n gevallen nagenoeg steeds tot de burgerlijke rechter moeten wenden omdat een burgerlijke partijstelling voor de strafrechter niet meer mogelijk is of althans sterkt belemmerd wordt. Deze situatie heeft de wetgever trachten op te vangen door de rechter de bevoegdheid te geven om ambtshalve de burgerlijke belangen aan te houden, indien hij vaststelt dat door de aangevoerde feiten schade werd veroorzaakt, maar de zaak wat de burgerlijke belangen betreft nog niet in staat van wijzen is³¹⁹.

In 2005³²⁰ werd deze mogelijkheid uitgebreid tot alle zaken die door de politierechter en de correctionele rechter worden behandeld, het systeem werd met andere woorden veralgemeend³²¹.

Alvorens verder in te gaan op de draagwijdte van artikel 4, tweede lid V.T.Sv. dient even te worden stilgestaan bij de betekenis van de zinsnede 'nog niet in staat van wijzen'. Met deze ingewikkelde woorden wordt bedoeld dat de zaak nog niet klaar is om beoordeeld te worden. Dit zal onder andere het geval zijn indien bijkomende onderzoeksverrichtingen moeten worden uitgevoerd, wanneer nog geen conclusies zijn gewisseld, geen conclusietermijn werd opgesteld, enz.

Voor een beter begrip van het systeem kan een onderscheid gemaakt worden tussen de burgerlijke partij die zich reeds manifesteerde voor het sluiten van de debatten, en de potentiële derde-

³¹⁸ Wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *B.S.* 21 juli 1994.

³¹⁹ I. AERTSEN, S. CHRISTIAENSEN, L. HOUGARDY en D. MARTIN, *Vademecum politieke slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, 94-95.

³²⁰ Wet van 13 april 2005 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, *B.S.* 3 mei 2005.

³²¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 857.

benadeelden. Er dient opgemerkt te worden dat de procedurele afhandeling in beide gevallen hetzelfde is (artikel 4, zesde lid e.v. V.T.Sv.)

11.1. De burgerlijke partijstelling vóór het sluiten van de debatten

In het eerste geval doet zich de situatie voor dat de burgerlijke belangen reeds aanhangig waren bij de strafrechter alvorens hij zijn rechtsmacht op strafgebied heeft uitgeput. Anders gezegd heeft de burgerlijke partij zich gemanifesteerd voor de sluiting van de debatten. Op basis van artikel 4, tweede lid V.T.Sv. heeft de burgerlijke partij de mogelijkheid om, eenmaal het strafgerecht zich heeft uitgesproken over de strafvordering, via een verzoekschrift, de procedure omtrent de verdere afhandeling van haar burgerlijke belangen door de strafrechter te laten behandelen. Een voorbeeld om deze situatie te verduidelijken: Anne is het slachtoffer geworden van opzettelijke slagen en verwondingen gepleegd door Rita en stelt zich hiervoor burgerlijke partij voor de correctionele rechter, zij werpt bovendien op dat zij hierdoor niet meer kan gaan werken. De beklagde, Rita wordt door de correctionele rechter veroordeeld. Hij acht bovendien de schade veroorzaakt door het misdrijf bewezen. Samen met de uitspraak over de strafvordering kent de correctionele rechter een provisionele vergoeding toe aan de burgerlijke partij, Anne. Hij stelt bovendien een geneesheer-deskundige aan om de blijvende graad van arbeidsongeschiktheid te bepalen. Voor de beoordeling van het surplus van de vergoeding houdt hij daarom de burgerlijke belangen aan. Nadien kan de burgerlijke partij een verzoekschrift indienen ter griffie, zodat zij kosteloos kan verkrijgen dat het gerecht dat uitspraak heeft gedaan over de strafvordering de burgerlijke belangen afhandelt. De correctionele rechtbank dient echter de burgerlijke belangen niet aan te houden, indien zij volledig en definitief over de burgerlijke vordering heeft geoordeeld³²².

Echter volledig nieuw is deze mogelijkheid niet, vóór de wet van 11 juli 1994 werd reeds dikwijls door de strafrechter een provisionele schadevergoeding toegekend aan de burgerlijke partij, om vervolgens een deskundige aan te stellen. In zijn eindbeslissing op strafrechtelijk gebied, bepaalde de rechter dat de beslissing op burgerlijk gebied zou worden uitgesteld totdat de deskundige zijn verslag klaar heeft. Reeds vóór 1994 werden dus door de rechter de burgerlijke belangen 'aangehouden' voor de verdere beoordeling, of met andere woorden zorgde de beslissing tot uitstel ervoor dat de zaak op burgerlijk gebied aanhangig bleef voor de strafrechter³²³.

11.2. De potentiële derde-benadeelden

In afwijking van artikel 67 Sv. dat bepaalt dat de klager zich burgerlijke partij dient te stellen "voor de sluiting van de debatten", wordt er een mogelijkheid gecreëerd voor het slachtoffer die zich gedurende de strafprocedure niet heeft aangemeld, om zich alsnog burgerlijke partij te stellen. Deze mogelijkheid komt haar toe indien de strafrechter de burgerlijke belangen heeft aangehouden.

Indien zich gedurende de strafprocedure geen burgerlijke partijen hebben aangemeld, dan zal de strafrechter aan de hand van het dossier nagaan of het plausibel is dat het bewezen verklaarde

³²² R. VERSTRAETEN, "Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf", in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 363.

³²³ S. VAN OVERBEKE, "Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen: een eigen-aardige beslissing van de strafrechter" (noot onder Pol. Gent 20 januari 2006), *R.W.* 2008-09, 423.

misdrijf schade heeft veroorzaakt aan een derde³²⁴. Indien deze mogelijkheid bestaat dan dient de strafrechter de burgerlijke belangen aan te houden. De V.T.Sv. spreekt immers over “*zelfs* bij ontstentenis van burgerlijke partijstelling”.

Bovendien bepaalt de wet dat ‘de zaak niet in staat van wijzen is’, echter het feit dat het slachtoffer zich (nog) geen burgerlijke partij heeft gesteld impliceert dat de zaak niet in staat van wijzen is.

Het systeem van ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen voor de strafrechter, heeft derhalve tot gevolg dat de strafrechter de bevoegdheid behoudt om kennis te nemen van de burgerlijke partij die zich na de afhandeling van de strafzaak bekend maakt.

Om te verkrijgen dat de strafrechter die uitspraak heeft gedaan over de strafvordering uitspraak doet over de burgerlijke vordering, dient de benadeelde een verzoekschrift ter griffie in te dienen, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn (artikel 4, derde lid V.T.Sv.). Dat verzoekschrift geldt meteen ook als burgerlijke-partijstelling (artikel 4, vierde lid V.T.Sv.).

Tot slot dient hier nog benadrukt te worden dat, de rechter die de burgerlijke belangen van de potentiële derde-benadeelden aanhoudt, hierdoor niet te kennen geeft dat de benadeelden effectief schade hebben geleden door het bewezen verklaarde misdrijf. Het aanhouden van de burgerlijke belangen betekent niet ipso facto dat de schade bewezen is, indien de benadeelde die nog geen partij was in het proces zich nadien aanmeldt, dient de rechter alsnog na te gaan of de schade door het misdrijf veroorzaakt bewezen is³²⁵.

11.3. De strafrechter laat na de burgerlijke belangen aan te houden

De burgerlijke belangen worden niet van rechtswege aangehouden, de strafrechter dient geval per geval na te gaan of er sprake kan zijn van burgerlijke belangen³²⁶. Het woord ambtshalve betekent niet per se dat de strafrechter steeds van deze bevoegdheid gebruik maakt, het aanhouden van de burgerlijke belangen moet immers uitdrukkelijk blijken uit het vonnis³²⁷, maar dient niet gemotiveerd te worden noch de benadeelden nominatief te vermelden³²⁸.

Wat indien de strafrechter heeft nagelaten om de burgerlijke belangen aan te houden? Staat het slachtoffer van een misdrijf dan in de kou? Het ten onrechte niet aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter, of de strafrechter die de burgerlijke belangen niet heeft aangehouden omdat hij rechtmatig heeft kunnen afleiden dat het niet aannemelijk is dat het misdrijf schade heeft veroorzaakt aan derde en hierdoor de burgerlijke belangen niet aanhoudt, maakt het voor het

³²⁴ VAN OVERBEKE raadt de strafrechter, onder het motto baat het niet, schaadt het niet, aan de burgerlijke belangen aan te houden bij de minste twijfel ; S. VAN OVERBEKE, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen: een eigen-aardige beslissing van de strafrechter” (noot onder Pol. Gent 20 januari 2006), *R.W.* 2008-09, 424-425.

³²⁵ S. VAN OVERBEKE, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen: een eigen-aardige beslissing van de strafrechter” (noot onder Pol. Gent 20 januari 2006), *R.W.* 2008-09, 426.

³²⁶ A. SMETRYNS, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter en de procedure tot het regelen van conclusietermijnen en het bepalen van de rechtsdag”, *Nullum Crimen* 2006, 297.

³²⁷ In een arrest van 17 april 2007 oordeelde het Hof van Cassatie dat het vonnis dat toepassing maakt van art. 4 V.T.Sv., hierdoor te kennen geeft dat zij dit niet enkel doet ten aanzien van de reeds ingestelde burgerlijke vordering, maar ook ten aanzien van andere potentiële schadelijders. Gaat Cassatie hier even uit de bocht of zal zij deze soepele rechtspraak ook in de toekomst handhaven, dat zal de tijd uitwijzen. zie S. VAN OVERBEKE, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen” (noot onder cass. 17 april 2007), *R.W.* 2008-09, 405-406.

³²⁸ E. BREWAEYS, “De wet van 13 april 2005: Belangrijke wijziging inzake de burgerlijke vordering ex delicto”, *V.A.V.* 2006/4, 542.

slachtoffer die zich alsnog burgerlijke partij wenst te stellen na de eindbeslissing, onmogelijk om op basis van artikel 4, derde lid e.v. V.T.Sv. een ontvankelijk verzoekschrift neer te leggen ter griffie³²⁹. De burgerlijke partij die haar vordering niet meer kan aanbrengen bij de strafrechter, kan zich alsnog wenden tot de burgerlijke rechtbank (artikel 4, derde lid V.T.Sv.)³³⁰.

Het aanhouden van de burgerlijke belang is met andere woorden een essentieel aanknopingspunt voor het slachtoffer die zich nadien alsnog burgerlijke partij wenst te stellen voor dezelfde rechter die uitspraak heeft gedaan over de strafvordering.

11.4. Het verzoek

Onverminderd de mogelijkheid om de zaak aanhangig te maken bij de burgerlijke rechter, kan eenieder die door het strafbaar feit schade heeft geleden, nadien door middel van een ter griffie ingediend verzoekschrift, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn, kosteloos verkrijgen dat het gerecht dat uitspraak heeft gedaan over de strafvordering uitspraak doet over de burgerlijke belangen (artikel 4, derde lid V.T.Sv.).

Het verzoekschrift zal vervolgens door de griffie ter kennis worden gebracht, aan de partijen, en in voorkomend geval, van de advocaten met de vermelding van de plaats, dag en uur van de zitting waarop de zaak wordt behandeld. In principe volstaat het indien de kennisgeving (best bij gerechtsbrief) gericht wordt aan de partij die een nieuwe burgerlijke vordering wenst aan te brengen, en aan de procespartij van wie de burgerlijke partij vergoeding wenst te bekomen³³¹.

Indien de beklaagde inmiddels hoger beroep heeft aangetekend tegen het vonnis op strafrechtelijk gebied van de rechter in eerste aanleg, dan nog dient de benadeelde haar verzoek in te dienen voor de rechter in eerste aanleg. De rechter die uitspraak heeft gedaan over de strafvordering, en bij wie het verzoek werd ingediend, dient in voorkomend geval de procedure te schorsen tot de correctionele rechter of het Hof van Beroep definitief uitspraak hebben heeft over de strafvordering³³². De rechter in hoger beroep heeft twee mogelijkheden:

Hij kan het vonnis bevestigen, in dat geval dient de benadeelde zijn verzoekschrift neer te leggen op de griffie van de rechtbank dat uitspraak heeft gedaan over de strafvordering (in eerste aanleg). Hervormt het hoger geplaatste rechtscollege het vonnis in eerste aanleg die de beklaagde vrijspreekt, dan kan zij indien zij de feiten bewezen acht, de burgerlijke belangen aanhouden. In dat geval zal de benadeelde haar verzoekschrift richten tot deze beroepsinstantie. Weliswaar zal de benadeelde het recht van dubbele aanleg verliezen, gezien de rechter in eerste aanleg de burgerlijke belangen niet heeft aangehouden ten gevolge van de vrijpraak³³³.

³²⁹ S. VAN OVERBEKE, "Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen: een eigen-aardige beslissing van de strafrechter" (noot onder Pol. Gent 20 januari 2006), *R.W.* 2008-09, 424.

³³⁰ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 35.

³³¹ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 36.

³³² R. VERSTRAETEN, "Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf", in P. TRAEST en A. DE NAUW (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 364.

³³³ R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 37.

12. Verval van de burgerlijke vordering

Zoals hierboven reeds aangegeven kunnen er zich omstandigheden voordoen, die tot gevolg hebben dat de strafvordering vervalt. Het verval van de strafvordering kan tot gevolg hebben dat de strafrechter geen kennis meer kan nemen van de burgerlijke vordering. Om te vermijden dat de strafrechter niet meer bevoegd is om uitspraak te doen over de burgerlijke vordering, dient de burgerlijke vordering vóór het intreden van de grond van verval aanhangig zijn gemaakt bij de strafrechter. Indien de burgerlijke vordering samen met de strafvordering of nadat de strafvordering werd ingesteld, aanhangig wordt gemaakt bij de strafrechter en er vervolgens tijdens de procedure een grond tot verval intreedt, behoudt de strafrechter zijn bevoegdheid om te oordelen over de burgerlijke vordering (zie 8.2.3.).

Het omgekeerde is echter niet waar. De omstandigheid dat de burgerlijke vordering vervalt, brengt niet met zich mee dat de strafvordering, die de openbare orde raakt, vervalt. Indien dit wel het geval zou zijn dan zou men bijvoorbeeld met de dading zich terug in eenzelfde situatie bevinden als in de middeleeuwen, waar de mogelijkheid bestond de strafvordering (toen de uitoefening van wraak) af te kopen.

Hieronder worden de afstand van de rechtsvordering, de dading en de verjaring besproken als gronden van verval van de burgerlijke vordering.

12.1. De afstand van de rechtsvordering en dading

De benadeelde kan *afstand* doen van de rechtsvordering tegen de dader van het misdrijf, hierdoor zal de burgerlijk vordering vervallen (artikel 821 Ger. W.)³³⁴. Afstand van de rechtsvordering is niet hetzelfde als afstand van het geding. In het eerste geval ziet de benadeelde af van de rechtspleging en geeft bovendien het recht zelf prijs. In het tweede geval wordt het recht zelf niet prijsgegeven, maar doet de benadeelde enkel afstand van de reeds ingestelde vordering (artikel 820 Ger. W.)³³⁵.

Stilzwijgende afstand door de burgerlijke partij mag alleen worden afgeleid uit handelingen of uit bepaalde en met elkaar overeenstemmende feiten waaruit met zekerheid blijkt dat de partij afstand wil doen van het geding of van de rechtsvordering³³⁶. De afstand wordt met ander woorden niet vermoed³³⁷, maar moet duidelijk blijken uit feiten die voor geen andere interpretatie vatbaar zijn. Zo kan uit het verstek van de burgerlijke partij niet afgeleid worden dat zij afstand doet van haar burgerlijke vordering³³⁸.

³³⁴ Zie betreffende de toepasselijkheid van het gerechtelijk wetboek in strafzaken, artikel 2 Ger. W. juncto artikel 820-827 Ger. W.

³³⁵ K. BROECKX, *het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen-Appeldoorn, Maklu, 1995, 329.

³³⁶ Cass. 31 mei 1995, *Arr. Cass.* 1995, 271 ; R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 207.

³³⁷ Cass. 14 juni 1995, *Arr. Cass.* 1995, 298.

³³⁸ Cass. 13 maart 2007, P.06.1687.N ; R. DECLERCQ, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1154-1155.

Afstand van de burgerlijke rechtsvordering zal de uitoefening van de strafvordering niet beletten (artikel 5 V.T.Sv.), zelfs indien de strafvordering door toedoen van de benadeelde op gang werd gebracht³³⁹.

De benadeelde en de beklagde kunnen bovendien een *dading* sluiten. Door deze dading wordt het aanhangig geding in der minne geregeld. Één van de voorwaarden om zich burgerlijke partij te stellen is dat de benadeelde reële schade heeft geleden. Indien de benadeelde volledig werd vergoed door de beklagde, heeft de benadeelde geen reële schade meer en zal de burgerlijke partijstelling voor dit misdrijf onontvankelijk zijn³⁴⁰.

12.2. Verjaring van de burgerlijke vordering

Naast praktische overwegingen vereisen de rechtszekerheid en de sociale rust dat bepaalde vorderingen volgend uit een misdrijf na verloop van tijd niet meer kunnen worden berecht. Overeenkomstig artikel 26 V.T.Sv. verjaart de burgerlijk rechtsvordering volgend uit een misdrijf volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek of van de bijzondere wetten die van toepassing zijn op de rechtsvordering tot vergoeding van schade.

Indien we vervolgens het Burgerlijke Wetboek raadplegen lezen we in artikel 2262bis, §1, tweede lid dat alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid verjaren door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van (1) de schade of van de verzwaring ervan en (2) van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon. Deze vorderingen verjaren in ieder geval door verloop van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan (artikel 2262, §1, derde lid B.W.).

In het in 1998 opgeheven artikel 27 voorzag de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering dat de verjaring niet meer loopt tegen de eiser, indien de burgerlijke vordering op tijd wordt ingesteld. Gezien de regels van het burgerlijk recht van toepassing zijn op de verjaring, geldt dit niet enkel wat betreft de termijnen, maar ook voor de regels betreffende de stuiting (artikel 2242 – 2250 B.W.) en de schorsing (artikel 2251-2259 B.W.)³⁴¹. Zo wordt de verjaring gestuit door een dagvaarding, maar ook door de burgerlijke partijstelling voor de strafrechter (artikel 2244 B.W.)

Indien de burgerlijke vordering samen met of na de strafvordering aanhangig is gemaakt bij de strafrechter, en de strafvordering verjaart alvorens een eindbeslissing werd genomen, heeft dit geen invloed op de burgerlijke vordering. De strafrechter moet uitspraak doen over de civielrechtelijke vordering, hij zal dan enkel op burgerlijk gebied nagaan of de tenlastelegging bewezen is en het slachtoffer hierdoor schade heeft ondergaan. De strafrechter zal zich onbevoegd moeten verklaren om te oordelen over de burgerlijke vordering indien blijkt dat de strafvordering verjaard is op het ogenblik van het instellen van de burgerlijke vordering³⁴².

In artikel 26 V.T.Sv. wordt eveneens bepaald dat de burgerlijke vordering niet kan verjaren vóór de strafvordering. Indien een wanbedrijf, dat in principe na vijf jaar verjaart door stuiting of schorsing

³³⁹ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 209.

³⁴⁰ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 190.

³⁴¹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 861.

³⁴² R. SIERENS, *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 56-57.

pas verjaart na bijvoorbeeld acht jaar, dan zal de verjaring van de strafvordering later intreden dan het tijdstip waarop de burgerlijke vordering zou verjaren (in de veronderstelling dat de benadeelde kennis heeft gekregen van schade en de identiteit van de dader). In dat geval verjaart de burgerlijke vordering samen met de strafvordering³⁴³.

12.3. Het rechterlijk gewijsde

Het gezag van gewijsde is een processuele techniek die zal verhinderen dat een eerder gevelde beslissing in een navolgend geding wordt veranderd³⁴⁴. Dit zal echter slechts het geval zijn indien de eisende partij een burgerlijke vordering instelt met dezelfde ooraak, hetzelfde voorwerp en ten aanzien van dezelfde partij. Concreet zal een benadeelde die zich burgerlijke partij stelt voor de strafrechter en hiervoor een schadevergoeding krijgt, zich niet nogmaals kunnen wenden tot de burgerlijke rechter om met betrekking tot dezelfde feiten opnieuw een vergoeding te vragen van dezelfde persoon. Ook omgekeerd zal de benadeelde die zich eerder tot de burgerlijke rechter heeft gewend en een veroordeling tot schadevergoeding in hoofde van de beklaagde heeft bekomen, zich geen burgerlijke partij meer kunnen stellen voor de strafrechter. Dit principe wordt ook wel verwoord met het adagium 'non bis in idem'.

In tegenstelling tot wat geldt op strafrechtelijk gebied raakt het adagium non bis in idem niet de openbare orde. Dit heeft tot gevolg dat het gezag van gewijsde op burgerlijk gebied een relatieve werking heeft, waardoor de rechter deze exceptie niet ambtshalve mag inroepen³⁴⁵. Het zal dus de verwerende partij zijn die deze exceptie zal moeten opwerpen, wil hij voorkomen dat hij tweemaal een vergoeding moet betalen aan het slachtoffer. Bijgevolg gaat het in principe eerder over een verweermiddel dan een grond van verval van de burgerlijke vordering³⁴⁶.

³⁴³ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 212-213.

³⁴⁴ P. Taelman, *Het gezag van rechterlijk gewijsde. Een begrippenstudie*, Diegem, Kluwer, 2001, 83.

³⁴⁵ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 208.

³⁴⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 862.

13. Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling

13.1. De consignatie

De benadeelde die de strafvordering op gang brengt zal in de meeste gevallen verplicht zijn een borgsom te betalen. Voor meer uitleg omtrent het doel, de hoogte van de borgsom, wanneer de benadeelde deze borgsom dient te betalen, de gevolgen en de eventuele rechtsmiddelen kan verwezen worden naar de bespreking hierboven (zie 8.3.2.).

13.2. Veroordeling tot de gerechtskosten

Naast de drempel van de borgsom zijn er andere financiële risico's verbonden aan de klacht met burgerlijke partijstelling. Artikel 162, tweede lid Sv., gewijzigd in 1950, bepaalt dat de burgerlijke partij die in het ongelijk wordt gesteld, kan worden veroordeeld in de kosten jegens de Staat en jegens de beklagde of in een gedeelte ervan. Zij wordt evenwel veroordeeld in alle kosten door de Staat en door de beklagde gemaakt, wanneer zij het initiatief tot de rechtstreekse dagvaarding heeft genomen of wanneer een onderzoek is geopend ten gevolge van haar optreden als burgerlijke partij. De kosten worden door het vonnis bepaald.

Tot vóór de wetwijziging in 1950 bepaalde artikel 162 Sv. dat de strafrechter, zonder over enige discretionaire ruimte te beschikken, de burgerlijke partij diende te veroordelen tot alle kosten, wanneer deze aan het kortste eind trok³⁴⁷.

Vanuit de bekommernis dat de benadeelde zou afzien zich burgerlijke partij te stellen omwille van de mogelijke veroordeling tot de hoge gerechtskosten, werd deze rechtsregel in 1950 gemilderd. Het huidige artikel 162 Sv. maakt een onderscheid tussen twee gevallen. De veroordeling tot de gerechtskosten hangt thans af van wie het initiatief heeft genomen om de strafvordering in te stellen. In een eerste geval wordt de strafvordering op gang gebracht door de benadeelde, via hetzij rechtstreekse dagvaarding, hetzij door zich burgerlijke partij te stellen voor de onderzoeksrechter. In dat geval bepaalt artikel 162, tweede lid Sv. dat de burgerlijke partij, die in het ongelijk wordt gesteld (welke ook de reden mag zijn³⁴⁸), wordt veroordeeld in alle kosten door de Staat en door de beklagde gemaakt. In tegenstelling tot de volgende situatie waar de wetgever het woord 'kan' gebruikt, 'wordt' de burgerlijke partij in dit geval veroordeeld in de kosten. De rechter is er met andere woorden ambtshalve toe verplicht, zelfs zonder dat enige partij daartoe moet hebben geconcludeerd³⁴⁹.

In het tweede geval wordt de strafvordering op gang gebracht door het openbaar ministerie en stelt de benadeelde zich burgerlijke partij bij wijze van voeging. In dat geval *kan* de in het ongelijk gestelde burgerlijke partij worden veroordeeld in de kosten. In tegenstelling tot vroeger beschikt de strafrechter nu dus wel over enige beoordelingsruimte³⁵⁰. De strafrechter die beslist de kosten te

³⁴⁷ X., "Over de veroordeling van burgerlijke partijen in kosten van strafvordering. Wie toogbel luidt, moet rondje betalen", *Juristenkrant*, afl. 105, 9 maart 2005, 5.

³⁴⁸ R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 171.

³⁴⁹ Cass. 30 januari 2007, *Pas.* 2007, 206.

³⁵⁰ X., "Over de veroordeling van burgerlijke partijen in kosten van strafvordering. Wie toogbel luidt, moet rondje betalen", *Juristenkrant*, afl. 105, 9 maart 2005, 5.

verhalen op de burgerlijke partij heeft bovendien de mogelijkheid om deze slechts gedeeltelijk op haar te verhalen, hij is dus niet per se verplicht de burgerlijke partij in alle kosten te veroordelen.

Aan het Arbitragehof (nu Grondwettelijk Hof) werd in 2004 de vraag voorgelegd of dit onderscheid de in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet vervatte beginsel van niet-discriminatie schendt, gezien zij in het eerste geval, wanneer zij het initiatief tot strafvervolging heeft genomen, niet de mogelijkheid argumenten aan te voeren om de feitenrechter ervan te overtuigen haar van alle of een deel van de kosten ten ontheffen. Het Arbitragehof oordeelde echter dat het criterium van onderscheid pertinent is ten aanzien van de door de wetgever nagestreefde doelstelling. Namelijk enerzijds, vermijden dat het slachtoffer ervan zou kunnen afzien zich burgerlijke partij te stellen uit vrees om tot aanzienlijke kosten te worden veroordeeld wanneer de beklaagde is vrijgesproken, en er anderzijds voor te zorgen dat de burgerlijke partij die de openbare vordering zelf in gang heeft gebracht en in het ongelijk is gesteld, tot de kosten zou worden veroordeeld ten gevolge van het initiatief dat zij heeft genomen en waarvoor zij de verantwoordelijkheid op zich neemt. Zij oordeelde bovendien dat maatregel evenmin onevenredig is, gezien de situatie op strafgebied niet wezenlijk verschilt van de situatie op burgerlijk gebied. In dit laatste geval, bepaalt artikel 1017, eerste lid, Ger. W. immers dat, tenzij bijzondere wetten of een overeenkomst tussen partijen anders bepalen, ieder eindvonnis, zelfs ambtshalve, de in het ongelijk gestelde partij in de kosten verwijst. Het Arbitragehof besliste met andere woorden dat artikel 162, tweede lid Sv. de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet schendt³⁵¹.

De verplichting om de burgerlijke partij te veroordelen tot de kosten van het geding indien zij de strafvordering op gang heeft gebracht, en zij vervolgens in het ongelijk wordt gesteld, werd door de kamer van inbeschuldigingstelling in 2005, ondanks het arrest van het Grondwettelijk Hof eind 2004, getemperd. Zo besliste de kamer van inbeschuldigingstelling dat rekening houdende met de afstand van de burgerlijke rechtsvordering, de kosten die daarna door het openbaar ministerie werden gemaakt niet dienen gedragen te worden door de burgerlijke partij, wanneer de verdachte uiteindelijk buitenvervolging wordt gesteld. Artikel 5 V.T.Sv. bepaalt dat de afstand van de burgerlijke vordering de verdere uitoefening van de strafvordering niet belet. Mits de strafvordering werd aanhangig gemaakt op initiatief van de benadeelde, dient de burgerlijke partij in principe niet enkel de kosten vóór de afstand, maar ook deze na de afstand gemaakt door het openbaar ministerie of de onderzoeksrechter te dragen, indien de verdachte buiten vervolging wordt gesteld (of vrijgesproken voor de vonnisrechter). De kosten waren opgelopen tot 25 504,27 euro hoewel volgens de kamer van inbeschuldigingstelling, op het ogenblik van de afstand reeds kon uitgemaakt worden dat er onvoldoende bezwaren waren, waardoor zij besliste de burgerlijke partij slechts tot één zevende van de kosten te veroordelen³⁵².

De strikte toepassing van het door de wetgever gemaakte onderscheid, kan zoals in bovenvermelde situatie onbillijke gevolgen tot zich meebrengen. Uiteraard moet in acht worden gehouden dat de wetgever deze regeling heeft ingevoerd om te vermijden dat de deur wordt opengezet voor lichtsinnige en roekeloze burgerlijke partijstellingen. De rechter eveneens een beoordelingsvrijheid

³⁵¹ Arbitragehof nr. 209/2004, 24 december 2004, B.S. 4 maart 2005.

³⁵² X., "Over de veroordeling van burgerlijke partijen in kosten van strafvordering. Wie toegbel luidt, moet rondje betalen", *Juristenkrant*, afl. 105, 9 maart 2005, 5

geven in geval de strafvordering op gang wordt gebracht door de benadeelde zou de functie van drempel misschien te niet doen³⁵³.

³⁵³ X., "Over de veroordeling van burgerlijke partijen in kosten van strafvordering. Wie toogbel luidt, moet rondje betalen", *Juristenkrant*, afl. 105, 9 maart 2005, 5

14. Het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht

Het is goed even kort stil te staan bij de positie van het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht. Net als het huidige Belgische strafprocesrecht namen de Nederlanders bij de onafhankelijkheid de Napoleontische strafcodes, die tijdens de Franse bezetting in het Koninkrijk Holland in 1811 werden ingevoerd, over. Het duurde echter niet lang alvorens zij de Franse Code d'Instruction Criminelle afschafte. In 1838 werd de Code d'Instruction Criminelle vervangen door een Nederlands Wetboek van Strafvordering, maar doordat deze al snel als achterhaald werd ervaren, werd een nieuw Wetboek van Strafvordering ingevoerd in 1921, die slechts in werking trad op 1 januari 1926. Hoewel het Franse recht voor zowel België als Nederland het 'moederrecht' is, werden door beide landen andere beleidskeuzes gemaakt omtrent de positie van het slachtoffer in de strafprocedure, waardoor beiden op dit vlak in een andere richting evolueerden³⁵⁴.

Hét grootste verschil tussen de huidige Nederlandse en Belgische regeling, is dat het slachtoffer in Nederland niet over de mogelijkheid beschikt de strafvordering in gang te stellen. Tot 1838, onder gelding van de Franse Code d'Instruction Criminelle, kon het slachtoffer in Nederland de strafvordering in gang zetten³⁵⁵. Thans is deze bevoegdheid exclusief weggelegd voor het openbaar ministerie.

Het afschaffen van de Franse wetgeving werd door de Nederlandse wetgever gesteund op de overweging dat de strafvervolging een daad van publiek belang is, waarover moet beslist worden naar eisen van algemeen belang. Zij waren bovendien van oordeel dat de benadeelde de strafvordering aanhangig zou maken eerder vanuit wraakgevoelens, dan ingegeven door motieven van algemeen belang³⁵⁶. Ook het feit dat de strafrechter niet de natuurlijke rechter is om uitspraak te doen over de burgerlijke vordering, waardoor de strafrechter van zijn hoofdtaak wordt afgeleid heeft de Nederlandse wetgever ertoe aangezet het roer om te gooien.

De artikelen 6:162 en 184 BW bepalen dat wie door een strafbaar feit rechtstreeks schade heeft geleden, de dader civielrechtelijk tot vergoeding kan aanspreken, uit hoofde van een onrechtmatige daad. De onrechtmatige daad kan naast het ontstaan van een strafrechtelijke procedure ook aanleiding geven tot een civielrechtelijke procedure. De strafrechtelijke procedure kan enkel door het openbaar ministerie worden opgestart, de Nederlandse wetgever heeft er dus resoluut voor gekozen om het openbaar ministerie een monopolie van strafvervolging te geven³⁵⁷.

Het slachtoffer kan in het strafproces verschillende hoedanigheden aannemen. Hieronder wordt dieper ingegaan op deze van aangever, klager, klager ex artikel 12 Sv. en die van benadeelde partij. De hoedanigheid die hem niet toekomt is deze van vervolger.

Het slachtoffer zal een belangrijke rol spelen in de eerste schakel van de strafprocedure, nl. als *aangever* van een misdrijf. Buiten de betrapping op heterdaad, worden de misdrijven echter meestal

³⁵⁴ D. VAN DALE, *Het openbaar ministerie en de afhandeling van strafzaken in Nederland*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2003, 28.

³⁵⁵ R. VERSTRAETEN, "Enige bedenkingen omtrent de burgerlijke partij en de hervorming van het strafprocesrecht", *Panopticon*, 1996, 270.

³⁵⁶ G. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 76.

³⁵⁷ A. MINKENHOF, *De Nederlandse strafvordering*, Deventer, Kluwer, 2009, 81.

niet gepleegd onder de ogen van de politie. Deze aangifte komt niet alleen het slachtoffer van het misdrijf toe, maar ook een derde. Artikel 161 Sv³⁵⁸. bepaalt dat iedereen die kennis draagt van een begaan strafbaar feit bevoegd is daarvan aangifte (of klacht) te doen. Ten aanzien van bepaalde misdrijven bestaat er een verplichting om aangifte te doen, zoals in geval van levensdelicten (vb. moord) (artikel 160, eerste lid Sv.). De aangifte van een misdrijf leidt niet automatisch tot een opsporingsonderzoek, zij houdt wel de verplichting in hoofde van opsporingsambtenaren om de aangifte in ontvangst te nemen (artikel 163, vijfde lid Sv.).

Een speciale vorm van aangifte is de klacht. Dit is een aangifte met het verzoek tot vervolging (artikel 164, eerste lid Sv.). Het slachtoffer neemt hier de hoedanigheid van *klachtgerechtigde* aan. In sommige gevallen kan de officier van Justitie pas optreden, nadat een dergelijke klacht werd neergelegd, men spreekt over klachtdelicten (In België spreekt men over de zogenaamde klachtmisdrijven). De aangifte van deze klachtdelicten moeten binnen een wettelijk bepaalde periode ten overstaan van een (hulp) officier van Justitie gebeuren. Ook hier behoudt het openbaar ministerie zijn vervolgingsmonopolie, wat impliceert dat de klacht van een delict wel een voorwaarde is voor vervolging, maar ging plicht tot vervolging in hoofde van het openbaar ministerie uitmaakt³⁵⁹.

Het openbaar ministerie zal bij een klacht of een aangifte de zaak onderzoeken en vervolgens beslissen over de opportuniteit van de vervolging. Anders dan in België kan het beleid van het openbaar ministerie niet gedwarsboemd worden door het slachtoffer. Indien het openbaar ministerie besluit tot opportuniteitssepot, kan het slachtoffer niet alsnog een gerechtelijk onderzoek openen door zich burgerlijke partij te stellen voor de onderzoeksrechter. Het Nederlandse strafproces kent immers het instituut van de klacht met burgerlijke partijstelling niet. Echter een 'belangrijk' wapen dat het slachtoffer in de Nederlandse strafprocedure in zo'n geval kan aanwenden is deze van beklag over het niet (verder) vervolgen ex. 12 e.v. Sv. Dit correctief werd door de wetgever ingevoerd om te vermijden dat de belangen van het slachtoffer ernstig worden ondermijnd, ten gevolge van de combinatie tussen enerzijds de onmogelijkheid de strafvervolging zelf op gang te brengen en anderzijds het opportuniteitsbeginsel in volle omgang³⁶⁰. Sinds 1 januari 2011 is het openbaar ministerie bovendien verplicht het slachtoffer te informeren over de sepotbeslissing en haar uitdrukkelijk te wijzen op de mogelijkheid om een klacht ex. artikel 12 Sv. bij het gerechtshof in te dienen³⁶¹.

Het slachtoffer dat geen gehoor krijgt bij de officier van Justitie, kan zich daarover beklagen bij het gerechtshof. Het slachtoffer neemt hier de hoedanigheid van *klager ex artikel 12 Sv.* aan. Artikel 12 Sv. bepaalt dat indien een strafbaar feit niet wordt vervolgd, de vervolging niet wordt voortgezet, of de vervolging plaatsvindt door het uitvaardigen van een strafbeschikking, de rechtstreeks benadeelde daarover schriftelijk beklag kan doen bij het gerechtshof, binnen het rechtsgebied waarvan de beslissing tot niet vervolging of niet verdere vervolging is genomen, dan wel de strafbeschikking is uitgevaardigd³⁶². De Hoge Raad beschrijft de rechtstreekse benadeelde als 'iemand die door het achterwege blijven van een strafvervolging is getroffen in een belang dat hem

³⁵⁸ De afkorting Sv. wordt net als in België gebruikt om het Nederlandse Wetboek van Strafvordering van 1926 af te korten.

³⁵⁹ N. JÖRG en C. KELK, *Strafrecht met mate*, Deventer, Kluwer, 2001, 201.

³⁶⁰ D. VAN DALE, *Het openbaar ministerie en de afhandeling van strafzaken in Nederland*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2003, 64.

³⁶¹ <http://www.om.nl/>

³⁶² J. SCHUSSLER, *Politie Zakboek. Wettelijke Hulpofficier*, Deventer, Kluwer, 2008 117.

bepaaldelijk aangaat³⁶³. Onder de rechtstreekse benadeelde wordt mede verstaan een rechtspersoon die krachtens zijn doelstelling en blijkens zijn feitelijke werkzaamheden een belang behartigt dat door de beslissing tot niet vervolging of niet verdere vervolging rechtstreeks wordt getroffen (artikel 12, 2. Sv.).

Alvorens het hof zich zal uitspreken zal ze eerst onderzoeken of de klager ex. artikel 12 e.v. Sv. een rechtstreeks benadeelde is. Twee eisen worden hiervoor gesteld, ten eerste moet het gaan om een eigen belang en ten tweede moet het belang redelijk zijn. Een redelijk belang kan zowel een materieel als een immaterieel belang zijn³⁶⁴. Vervolgens zal zij moeten nagaan of er inderdaad niet vervolgd is of niet verder vervolgd is en tot slot moet de benadeelde binnen de drie maanden na de datum waarop zij kennis kreeg van de transactie haar recht op beklag hebben uitgeoefend (artikel 12k, lid 1).

De beklagprocedure is erop gericht het gerechtshof te laten onderzoeken op welke wijze de officier van Justitie haar discretionaire bevoegdheid omtrent het al dan niet vervolgen heeft toegepast.

Wat kan het hof beslissen na een onderzoek van de haalbaarheid en de opportuniteit van de verdere vervolging? Indien het gerechtshof van mening is dat het misdrijf toch (verder) moet worden vervolgd, dan zal zij het openbaar ministerie tot verdere vervolging bevelen (artikel 12i Sv.). In alle andere gevallen moet het gerechtshof het beklag afwijzen (artikel 12i, vierde lid Sv.). Het hof moet bovendien haar beslissing motiveren. Tot slot kan in dit verband nog opgemerkt worden dat de onontvankelijkheid van het beklag of de afwijzing van het beklag, de officier van Justitie niet belemmert alsnog (verder) te vervolgen³⁶⁵.

Indien het openbaar ministerie overgaat tot vervolging, dan kan de benadeelde haar vordering tot vergoeding van de schade voegen bij de strafprocedure. De vordering van de benadeelde heeft een accessoir karakter ten aanzien van de strafzaak (artikel 51a, eerste lid Sv.). Deze mogelijkheid werd door de wetgever behouden.

Oorspronkelijk voorzag het Wetboek van Strafvordering dat voeging van de civielrechtelijke vordering alleen mogelijk is indien de civielrechtelijke vordering eenvoudig van aard is. De vonnisrechter die oordeelde dat de eis te complex is, moest de civielrechtelijke vordering geheel of gedeeltelijk onontvankelijk verklaren (artikel 361, derde lid Sv.)³⁶⁶. Echter door inwerkingtreding van de wet tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces op 1 januari 2011, werd het voegingscriterium van 'de eenvoudige aard' verruimd. De onontvankelijkheid van de civielrechtelijke vordering wordt nu getoetst aan het criterium dat de vordering geen onevenredige belasting van het strafrechtsgeding met zich mee mag brengen³⁶⁷.

³⁶³ A. MINKENHOF, *De Nederlandse strafvordering*, Deventer, Kluwer, 2009, 81.

³⁶⁴ A. MINKENHOF, *De Nederlandse strafvordering*, Deventer, Kluwer, 2009, 82.

³⁶⁵ G. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 553.

³⁶⁶ G. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 84.

³⁶⁷ X, "Positie van het slachtoffer in het strafprocesrecht", *Nederlands Juristenblad*, afl.44/45, 17 december 2010, 2851-2852.

Een volgende hoedanigheid die het slachtoffer volgens het Nederlandse Wetboek van Strafvordering kan aannemen, is de hoedanigheid van *benadeelde partij*. Zij is echter niet te verwarren met de hoedanigheid van benadeelde partij in de zin van het Belgische Wetboek van Strafvordering. Het Nederlandse Wetboek van Strafvordering kent het slachtoffer de mogelijkheid toe om zich reeds voor de aanvang van de zitting (dus gedurende de onderzoeksfase) bij de officier van Justitie als benadeelde partij te voegen. Dit heeft onder meer tot voordeel dat indien de zaak aanhangig wordt gemaakt bij de strafrechter de officier van Justitie de benadeelde partij schriftelijk moet verwittigen van de rechtsdag van de zitting, de feitenrechter zich zal moeten uitspreken over de civielrechtelijke vordering, zonder dat het nog verplicht is ter terechtzitting te verschijnen, en indien de officier van Justitie van oordeel is dat vervolging niet opportuun is, hij dit de benadeelde partij schriftelijk en gemotiveerd ter kennis moet brengen³⁶⁸. Ten gevolge van de wet van 2011 tot versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces komen o.a. het eerste en laatste voordeel ook toe aan het slachtoffer die zich geen benadeelde partij heeft gesteld.

Kan de benadeelde partij hoger beroep aantekenen tegen het vonnis in eerste aanleg? Ten eerste moet opgemerkt worden dat de benadeelde partij die zich overeenkomstig artikel 51, eerste en tweede lid Sv. niet bij de strafprocedure in eerste aanleg heeft gevoegd, zich niet meer kan voegen in graad van hoger beroep (artikel 421, eerste lid Sv.).

De benadeelde partij kan geen hoger beroep instellen tegen het vonnis op strafrechtelijk gebied. Op burgerrechtelijk gebied is de benadeelde partij, voor zover de door haar gevorderde schadevergoeding werd afgewezen, afhankelijk van het optreden van het openbaar ministerie of de verdachte. Ten eerste kan zich de hypothese voordoen dat noch het openbaar ministerie, noch de verdachte hoger beroep instellen. Indien de vordering van de benadeelde werd afgewezen, dan heeft de benadeelde partij enkel de mogelijkheid haar civielrechtelijke vordering bij de civiele rechter te vervolgen³⁶⁹. Een tweede situatie doet zich voor wanneer de gevorderde schadevergoeding in eerste aanleg niet werd toegewezen, maar er wel hoger beroep wordt ingesteld, in dat geval kan de benadeelde partij zich opnieuw voegen. Een laatste hypothese is het geval waar de gevorderde schadevergoeding wel werd toegewezen, dan duurt zij van rechtswege voort in hoger beroep (artikel 421 Sv.).

³⁶⁸ G. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 85.

³⁶⁹ A. MINKENHOF, *De Nederlandse strafvordering*, Deventer, Kluwer, 2009, 85.

15. Het instituut van de burgerlijke partijstelling afschaffen, behouden of beperken?

Het slachtoffer van een misdrijf kan in België twee wegen bewandelen om haar vordering tot herstel van de schade te bewerkstelligen. Zij kan enerzijds haar vordering aanhangig maken bij de burgerlijke rechter, en anderzijds haar burgerlijke vordering samen met de strafvordering voorleggen aan de strafrechter (artikel 4 V.T.Sv.). Kenmerkend aan het Belgische strafprocesrecht is de invloed die het slachtoffer van een misdrijf heeft op het strafproces³⁷⁰.

Het slachtoffer heeft twee mogelijkheden om de strafvordering op gang te brengen, zij kan enerzijds de verdachte rechtstreeks dagvaarden voor de vonnisrechter (artikel 182 Sv), en anderzijds kan zij zich burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter (artikel 63 Sv.). In dit laatste geval mag de onderzoeksrechter niet weigeren te onderzoeken, is dit wel het geval dan maakt hij zich schuldig aan rechtsweigerings³⁷¹. De klacht met burgerlijke partijstelling heeft meteen ook tot gevolg dat een sepot door het parket niet meer mogelijk is. Denken wij deze twee mogelijkheden weg dan zou dit tot gevolg hebben dat de toegang tot de strafrechter wordt afgesloten, indien het openbaar ministerie beslist tot niet vervolging (in de veronderstelling dat de mogelijkheid tot voeging wel blijft behouden). In dat geval zou de benadeelde zich noodzakelijkerwijs tot de burgerlijke rechter moeten wenden. Zoals uit de hierboven opgesomde voor- en nadelen van een geding aanspannen bij de strafrechter dan wel bij de burgerlijke rechter blijkt (zie 4.1.), zou de onmogelijkheid een strafvordering zelf op gang te brengen met zich meebrengen dat de benadeelde zelf het bewijs dient te leveren van de feiten die zij aanvoert. De complexiteit van de zaak, het gebrek aan tijd en vaak het gebrek aan dwangmiddelen maken het vaak moeilijk, zelfs onmogelijk om zelf de nodige bewijzen te verzamelen³⁷². Onder andere om deze redenen dient m.i. de mogelijkheid tot klacht met burgerlijke partijstelling niet worden afgeschaft.

Anderzijds brengt de huidige regeling met zich mee dat de klacht met burgerlijke partijstelling een coherent vervolgingsbeleid gevoerd door het openbaar ministerie dwarsboomt. Eens het gerechtelijk onderzoek werd geopend, vervalt immers de opportuniteitsbeoordeling van het openbaar ministerie. Slachtoffers die het niet eens zijn met de beslissing van het openbaar ministerie om niet te vervolgen, stellen zich vaak burgerlijke partij bij de onderzoeksrechter. Het wapen die het slachtoffer hier in handen heeft, is m.i. niet gerechtvaardigd wanneer het duidelijk gaat om banale zaken. Ook bij de onderzoeksrechters klinkt de roep om een mogelijkheid te voorzien dergelijke manifest onverantwoorde burgerlijke partijstellingen een halt toe te roepen. Anderzijds vormt de mogelijkheid de strafvordering zelf op gang te brengen, een belangrijk wapen om bij het stilzitten van het openbaar ministerie op te treden, en om eventueel doofpotoperaties te vermijden.

De klacht met burgerlijke partijstelling kan in sommige gevallen een ongelijkheid in de hand werken in hoofde van de daders. Stel, het openbaar ministerie ziet omwille van gemaakte beleidskeuzes af het strafbaar feit X te vervolgen. Het slachtoffer dat zich neerlegt bij de sepotbeslissing van het

³⁷⁰ B. DE SMET, *De hervorming van het strafrechterlijk vooronderzoek in België : moet het gerechtelijk onderzoek in zijn huidige vorm behouden blijven ?*, Antwerpen, Intersentia, 1996, 346.

³⁷¹ R. DECLERCO, *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 239-240.

³⁷² B. DE SMET, *De hervorming van het strafrechterlijk vooronderzoek in België : moet het gerechtelijk onderzoek in zijn huidige vorm behouden blijven ?*, Antwerpen, Intersentia, 1996, 346.

openbaar ministerie, en zich vervolgens wendt tot de burgerlijke rechter, heeft tot gevolg dat de dader geen straf riskeert. In tegenstelling tot het slachtoffer die het oneens is en zich vervolgens burgerlijke partij stelt voor de onderzoeksrechter, waardoor de dader zich moet verdedigen voor de strafrechter en bijgevolg een straf en een strafblad riskeert (of een bijkomende vermelding op het strafblad)³⁷³.

De burgerlijke partij afschaffen dan wel behouden? Voor beide stellingen zijn er wel goede redenen te vinden om de stelling te verdedigen, het komt er dus op aan de voor- en nadelen af te wegen. Deze conclusie brengt mij ertoe te kiezen voor een voor mij een gulden middenweg, nl. noch de klacht met burgerlijke partijstelling af te schaffen, noch ze in zijn huidige vorm te behouden, maar ze te beperken.

Het twee eeuwen oude Wetboek van Strafvordering werd naar aanleiding van de wet Franchimont in 1998 grondig gewijzigd (ook wel de 'kleine Franchimont' genoemd), waardoor de principes van het geheim en niet-tegensprekelijk karakter van het vooronderzoek werden verzacht, en waardoor zowel de rechtspositie van het slachtoffer als die van de verdachte werd verstevigd.

De in 1991 bij ministerieel besluit opgerichte commissie strafprocesrecht, o.l.v. de Luikse hoogleraar Franchimont, vatte de volgende fase van haar opdracht aan. Dit resulteerde in de zgn. 'grote Franchimont'. De 'grote Franchimont' is het ontwerp voor een nieuw Wetboek van Strafrecht die gebaseerd is op een viervoudige doelstelling. Zij ambieert samenhang, leesbaarheid, doorzichtigheid en een evenwicht tussen continuïteit en vernieuwing³⁷⁴. Het voorontwerp uitgeschreven door de commissie strafprocesrecht werd in september 1999 ingediend bij de minister van Justitie. Na het herlezen, herwerken, en vertalen van het voorontwerp door onderzoekers aan de universiteiten Gent en Luik werd het voorontwerp op 17 september 2002 ingediend bij de toenmalige minister van Justitie³⁷⁵. Sinds januari 2004 behandelt het parlement het voorontwerp. De verdere verloop van het voorontwerp is thans onzeker.

De commissie strafprocesrecht heeft een aantal keuzes moeten maken, zo werd een vrij ingrijpende wijziging voorgesteld met betrekking tot het instituut van de klacht met burgerlijke partijstelling, het is daarom goed na te gaan welke hervormingen zij in dit verband voorstelt.

Het huidige Wetboek van Strafvordering houdt vast aan de mogelijkheid voor de benadeelde om de strafvordering op gang te brengen, en de onmogelijkheid voor de onderzoeksrechter om het verzoek af te wijzen. De opstellers van het voorontwerp hebben ervoor geopteerd het instituut niet af te schaffen, maar wel te beperken. Zij zijn immers van mening dat het instituut de rechtsonderhorige een garantie biedt tegen het stilzitten of tegen een lakse houding van het openbaar ministerie³⁷⁶.

³⁷³ B. DE SMET, *De hervorming van het strafrechtelijk vooronderzoek in België : moet het gerechtelijk onderzoek in zijn huidige vorm behouden blijven ?*, Antwerpen, Intersentia, 1996, 346.

³⁷⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Kennismaking met het strafprocesrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2010, 18.

³⁷⁵ P. TRAEST en I. DE TANDT, "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon*, 2004, 13.

³⁷⁶ *Parl. St. Kamer* 2001-02, nr. 50-2043/001, 87.

Drie hypothesen kunnen onderscheiden worden:

Een eerste hypothese omvat het geval waar de benadeelde zich burgerlijke partij stelt bij wijze van voeging voor de onderzoeksrechter. Indien de burgerlijke partijstelling vanaf de aanvang onontvankelijk is, krijgt de procureur des Konings de bevoegdheid om de zaak onmiddellijk bij de raadkamer aanhangig te maken. De raadkamer kan zo onmiddellijk oordelen over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling³⁷⁷. Het grote voordeel van dergelijke mogelijkheid is dat de onderzoeksrechter ontlast kan worden, en de procureur des Konings vervolgens opnieuw de leiding van de procedure krijgt, indien de raadkamer het verzoek van de procureur inwilligt³⁷⁸.

In een tweede hypothese brengt de burgerlijke partijstelling wel de strafvordering op gang. In dat geval zal de procureur des Konings op zijn beurt een vordering tot onderzoek instellen. Ook hier heeft de procureur des Konings de bevoegdheid om de zaak onmiddellijk bij de raadkamer aanhangig te maken, niet enkel omdat de burgerlijke partijstelling van meet af aan onontvankelijk is, maar ook omwille van de omstandigheid dat de aangevoerde feiten geen wanbedrijf of misdaad uitmaken, omwille van het feit dat de strafvordering vervallen of onontvankelijk is, of nog omwille van het feit dat de onderzoeksrechter onbevoegd is³⁷⁹.

Deze mogelijkheid is niet vernieuwend, de onderzoeksrechter die vandaag vaststelt dat een burgerlijke partijstelling manifest onontvankelijk is, kan de procureur des Konings hierover berichten. De procureur zal op zijn beurt de raadkamer adiëren om zich uit te spreken over de ontvankelijkheid van de stelling³⁸⁰.

De derde hypothese is daarentegen wel vernieuwend, zij geeft de procureur des Konings de bevoegdheid de raadkamer in te schakelen om een uitspraak te doen over de noodzaak een gerechtelijk onderzoek te openen. De procureur kan met andere woorden de raadkamer vragen de opening van het gerechtelijk onderzoek te weigeren. In het licht van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit zal de raadkamer vervolgens beslissen of een gerechtelijk onderzoek m.b.t. de aangevoerde feiten op zijn plaats is³⁸¹.

Het voorontwerp verandert het geweer dus niet van schouder, en behoudt het instituut van de klacht met burgerlijke partijstelling, maar heeft ervoor geopteerd een strengere controle op de ontvankelijkheid van klacht met burgerlijke partijstelling in te voeren.

³⁷⁷ *Parl. St. Kamer 2001-02, nr. 50-2043/001, 86.*

³⁷⁸ P. TRAEST EN I. DE TANDT, "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon*, 2004, 15.

³⁷⁹ *Parl. St. Kamer 2001-02, nr. 50-2043/001, 87.*

³⁸⁰ P. TRAEST EN I. DE TANDT, "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon*, 2004, 14.

³⁸¹ *Parl. St. Kamer 2001-02, nr. 50-2043/001, 87-88.*

16. Besluit

In België beschikt het slachtoffer van een misdrijf over een comfortabele positie. Zij kan zich zowel richten tot de burgerlijke rechter, als de strafrechter om een materiële genoegdoening te krijgen van de door haar geleden schade. Het slachtoffer dat ervoor opteert haar burgerlijke vordering samen met de strafvordering voor te leggen aan de strafrechter, is niet afhankelijk van het optreden van het openbaar ministerie. In België heeft het parket immers geen monopoliepositie omtrent het initiatief tot strafvervolging. De benadeelde van een misdrijf kan naast het zich burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter (art. 63 Sv.) ook optreden bij wijze van rechtstreekse dagvaarding (art. 145 Sv. en art. 182 Sv.). Indien de strafvordering reeds werd ingesteld, dan kan de benadeelde haar burgerlijke vordering voegen bij de reeds bestaande strafvordering. De voeging van de burgerlijke partij kan gebeuren hetzij voor de onderzoeksrechter indien het gerechtelijke onderzoek nog niet werd afgerond, hetzij voor de onderzoeksgerechten tijdens de regeling van de rechtspleging, hetzij voor het vonnisgerecht.

Bekijken we de rechtspositie van het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht, dan zien we dat zij geen mogelijkheid heeft om zelf het initiatief te nemen om de strafvordering op gang te brengen. Zij kan haar burgerlijke vordering wel voor de strafrechter voorleggen, maar enkel bij wijze van voeging. Anders gezegd kan het slachtoffer van een misdrijf enkel haar burgerlijke vordering voor de strafrechter brengen, indien het openbaar ministerie heeft beslist de vermeende dader te vervolgen voor de strafrechter. De Nederlandse wetgever heeft er dus resoluut voor gekozen om het openbaar ministerie een monopolie van strafvervolging te geven. Om te vermijden dat de belangen van het slachtoffer ernstig worden ondermijnd, ten gevolge van de combinatie tussen enerzijds de onmogelijkheid de strafvervolging zelf op gang te brengen en anderzijds het opportuniteitsbeginsel, kan het slachtoffer in Nederland dat geen gehoor krijgt bij de officier van Justitie, zich daarover beklagen bij het gerechtshof. Het gerechtshof dat oordeelt dat (verdere) vervolging wel op zijn plaats is, zal de officier van Justitie bevelen om (verder) te vervolgen. De beklagprocedure is voor het slachtoffer dus een laatste strohalm om haar vordering alsnog voor de strafrechter te kunnen brengen.

Vervolgens werd ook stilgestaan bij de rol van het slachtoffer tijdens de strafprocedure. Er werd vastgesteld dat wanneer we deze evolutie vanuit historisch oogpunt bekijken, geconcludeerd kan worden dat er een afnemend belang is. Van de feodale klachtenprocedure, waar het slachtoffer de strafvordering niet enkel in gang kon brengen maar ook zelf als aanklager optrad, blijft niet veel meer over. Binnen de strafprocedure vervulde het slachtoffer een passieve rol.

Echter, de zogenaamde Wet Franchimont, dat in werking trad op 2 oktober 1998³⁸², is een onmiskenbaar belangrijke vooruitgang voor de rechtspositie van het slachtoffer in de strafprocedure. Zo is tegemoet gekomen aan het feit dat het Wetboek van Strafvordering geen specifieke rechten toekende aan slachtoffers die zich (nog) geen burgerlijke partij hebben gesteld. De wet heeft bovendien een aantal wettelijke initiatieven genomen die een antwoord bieden op een aantal grieven die werden geformuleerd ten aanzien van de positie van het slachtoffer. Zo krijgt de burgerlijke partij onder andere het recht op inzage in het strafdossier tijdens het vooronderzoek (art.

³⁸² Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998.

61ter Sv.), het recht bijkomende onderzoeksdaden te vorderen (art. 61 quinquies Sv.) en de mogelijkheid om gerechtelijke onderzoeken die te lang blijven aanslepen aan de controle van de kamer van inbeschuldigingstelling te onderwerpen (art. 61 quinquies). Het slachtoffer in de strafprocedure evolueerde bijgevolg van een buitenstaander tot een volwaardige procespartij.

Gezien de nieuwe rechten die door de wet Franchimont zijn ingevoerd in het Wetboek van Strafvordering zullen de slachtoffers van misdrijven zich waarschijnlijk sneller burgerlijke partij stellen gedurende het vooronderzoek en niet meer wachten tot de het onderzoek ter terechtzitting of ervoor opteren een verklaring van benadeelde af te leggen bij het openbaar ministerie³⁸³.

Dit brengt ons meteen bij het heikele punt dat deze nieuwe rechten niet enkel een positieve innovatie zijn voor slachtoffers van misdrijven, zij zouden ook wel eens misbruikt kunnen worden door derden die het instituut van de burgerlijke partijstelling gebruiken om andere redenen dan deze door de wetgever voorzien.

De vraag die in de rechtsleer werd opgeworpen, is of het slachtoffer ten gevolge van de nieuwe rechten gecreëerd door de wet Franchimont, geen te grote greep krijgt op het stafproces³⁸⁴? Dienen de rechten van de burgerlijke partij (zoals het recht op inzage, het recht bijkomende onderzoeksdaden te vorderen, enz.) te worden beperkt? Men kan ook verder gaan en het instituut zelf in vraag stellen, dient het instituut van de klacht met burgerlijke partijstelling te worden afgeschaft, behouden of eventueel beperkt?

De commissie strafprocesrecht die tot taak had een nieuw Wetboek van Strafrecht voor te bereiden heeft ook met betrekking tot deze discussie keuzes moeten maken. De werkzaamheden van de commissie strafprocesrecht namen een einde in 2002, door de overhandiging van het voorontwerp aan de toenmalige minister van Justitie. Uit het voorontwerp blijkt dat de opstellers wensen vast te houden aan het instituut van de klacht met burgerlijke partijstelling, maar zij hebben ervoor geopteerd een strengere controle op de ontvankelijkheid van klacht met burgerlijke partijstelling in te voeren. Welke keuzes het parlement hieromtrent zal maken, zal de toekomst uitwijzen.

³⁸³ T. DE SCHEPPER, "De nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: nieuw en dus beter?", *Orde dag* 1999, 10.

³⁸⁴ B. DE SMET, "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 392.

Bibliografie

Wetgeving

Wijziging aan de grondwet (art. 59) 28 februari 1997, *B.S.* 1 maart 1997

Het Wetboek strafvordering van 17 november 1808

Het Strafwetboek van 8 juni 1867, *B.S.* 9 juni 1867

Gerechtelijke wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967

Wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden, *BS* 5 oktober 1867

Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *B.S.* 25 april 1878

Wet van 31 maart 1889, *BS* 8 april 1889

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *B.S.* 15 april 1965

Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, *BS* 24 april 1971

Wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978

Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *B.S.* 8 augustus 1981

Wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, *B.S.* 20 augustus 1992

Wet 5 augustus 1992 op het politieambt, *B.S.* 22 december 1992

Wet van 16 juni 1993 betreffende de bestraffing van ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht, *B.S.* 5 augustus 1993

wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *BS* 21 juli 1994

Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van mensenhandel en van kinderpornografie, *B.S.* 25 april 1995

Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *B.S.* 2 april 1998

Wet van 13 februari 2003 tot wijziging van sommige bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de bescherming van de goederen van de minderjarigen, *BS* 25 maart 2003

Wet van 10 april 2003 tot regeling van de rechtspleging voor de militaire rechtscolleges en tot aanpassing van verscheidene wettelijke bepalingen naar aanleiding van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd, *B.S.* 7 mei 2003

Wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscolleges in vreedstijd alsmede van het behoud ervan in oorlogstijd, *B.S.* 7 mei 2003

Wet van 5 augustus 2003 betreffende ernstige schendingen van het Internationaal humanitair recht, *B.S.* 7 augustus 2003

Wet van 13 april 2005 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, *B.S.* 3 mei 2005

K.B. van 28 december 1950 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken, *B.S.* 30 december 1950

K.B. van 3 juni 1970 op de beroepsziekten, *B.S.* 27 augustus 1970

K.B. 27 april 2007 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken, *B.S.* 25 mei 2007

Samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, *B.S.* 13 juli 1999

Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 5bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, betreffende de verklaring van de benadeelde persoon

Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 378 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot de handelingen verricht in het kader van het ouderlijk gezag waarvoor de machtiging van de vrederechter vereist is

Parl. St. Kamer 1995-96, 492/1

Parl. St. 1996-97, nr. 1-363/11

Parl. St. Kamer 1996-97, 857/17

Parl. St. 1996-97, nr 1-363/5

Parl. St. Kamer 1996-97, 713/5

Parl. St. Kamer 1996-1997, nr. 713/6

Parl. St. Kamer 1996-97, 857/17

Parl. St. 1997-98, 1-159

Parl. St. 1997-98, 1-704/3

Parl. St. Kamer 1999-2000, 0883/001

Parl. St. 2001-02, nr 2-1058/1

Parl. St. Kamer 2001-02, nr. 50-2043/001

Parl. St. kamer 2007-08, nr. 4-567/4

Parl. St. 2007-08, nr. 1410/001

Rechtspraak

EHRM 30 maart 1989, Lamy / België van, *Publ.Cour eur.D.H. Serie A*, nr. 151

EHRM 28 oktober 1998, Aït-Mouhoub/Frankrijk, *Receuil* 1998-VIII, 3212

EHRM 16 oktober 2006, Tsalkitzis/Griekenland, *www.echr.coe.int*

Arbitragehof nr. 54/97, 18 juli 1997, *B.S.* 3 oktober 1997

Arbitragehof 4 november 1998, *B.S.* 27 januari 1999

Arbitragehof nr. 209/2004, 24 december 2004, *B.S.* 4 maart 2005

Arbitragehof 1 maart 2006, *RAGB* 2006,945, noot D. VAN DER KELEN

Cass. 29 oktober 1928, *Pas.* 1929, I, 7

Cass. 21 oktober 1929, *Pas.* 1929, I, 333

Cass. 27 mei 1943, *Pas.* 1943, I, 207

Cass. 17 oktober 1949, *Arr. Cass.* 1950, 76

Cass. 3 maart 1952, *Pas.* 1952, I, 397

Cass. 23 oktober 1961, *Pas.* 1962, I, 213

Cass. 19 februari 1962, *Pas.* 1962, I, 697

Cass. 1 juni 1966, *Pas.* 1966, I, 1243, concl. Adv. Gen. MAHAUX

Cass. 18 juni 1973, *Arr. Cass.* 1973, 1020

Cass. 23 oktober 1973, *Pas.* 1973, I, 202; *Arr. Cass.* 1974, 220

Cass. 27 mei 1974, *Arr. Cass.* 1974, 1068-1069; *R.W.* 1974-75, 809, noot A. VANDEPLAS

Cass. 16 maart 1976, *Arr. Cass.* 1976, 825
Cass. 19 december 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 466
Cass. 5 februari 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 746-749
Cass. 17 juni 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, nr. 650
Cass. 25 mei 1988, AR 6564, *Arr. Cass.* 1987-88, nr. 588
Cass. 1 maart 1989, AR 7098, *Arr. Cass.* 1988-1989, nr. 370
Cass. 9 januari 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, nr. 281
Cass. 9 oktober 1990, AR 2562
Cass. 13 november 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 145
Cass. 27 november 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, 166
Cass. 30 april 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, nr. 453
Cass. 16 oktober 1991, *Arr. Cass.* 1991-92, nr. 93
Cass. 2 november 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1272
Cass. 6 mei 1993, AR 6416
Cass. 18 mei 1993, *Arr. Cass.* 1993, nr. 241
Cass. 7 december 1994, *Arr. Cass.* 1994, nr. 540
Cass. 25 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 42
Cass. 31 mei 1995, *Arr. Cass.* 1995, 271
Cass. 14 juni 1995, *Arr. Cass.* 1995, 298
Cass. 27 juni 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 333
Cass. 9 april 1996, *Arr. Cass.* 1996, 112
Cass. 7 mei 1996, *Arr. Cass.* 1996-97, nr. 152, 407
Cass. 19 september 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr. 319
Cass. 6 november 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr. 421
Cass. 1 oktober 1997, *Arr. Cass.* 1997, 380
Cass. 30 mei 1997, AR P950896N, *Arr. Cass.* 1997, nr. 255
Cass. 2 april 1998, *Arr. Cass.* 1997-98, nr. 188, concl. M. DE SWAEF
Cass. 17 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, nr. 321
Cass. 30 oktober 1998, *T. Strafr* 2001, 143-147
Cass. 1 maart 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 148
Cass. 9 januari 2001, *Arr. Cass.* 2001, 12
Cass. 19 maart 2001, AR S.00.0129.N/1
Cass. 22 mei 2001, *Pas.* 2001, I, 954
Cass. 5 juni 2001, *Arr. Cass.* 2001, nr. 333
Cass. 11 december 2001, *R.W.* 2003-04, 343
Cass. 7 mei 2002, *Arr. Cass.* 2002, 12
Cass. 8 oktober 2002, *R.W.* 2003-04, 297-298
Cass. 11 december 2002, AR P.02.1587.F
Cass. 11 februari 2003, AR P.02.0608.N
Cass. 7 oktober 2003, AR P030422N
Cass. 10 oktober 2003, AR C020186F

Cass. 14 oktober 2003, *R.W.* 2003-04, 814
 Cass. 16 mei 2003, AR C.01.0473.N/1
 Cass. 20 januari 2004, AR P031189N
 Cass. 18 mei 2004, *Arr. Cass.* 2004, 266
 Cass. 8 september 2004, AR P.04.0916
 Cass. 23 november 2005, *Arr. Cass.* 2005
 Cass. 2 maart 2006, *Arr. Cass.* 2006, nr. 120
 Cass. 28 juni 2006, P.06.0427.F
 Cass. 24 januari 2007, P.06.1343.F
 Cass. 30 januari 2007, *Pas.* 2007, 206
 Cass. 13 maart 2007, P.06.1687.N
 Cass. 3 april 2007, AR P.07.0041.N
 Cass. 4 februari 2008, AR C.05.0309.F
 Cass. 6 februari 2008, *Nullum Crimen* 2009, 258
 Cass. 2 december 2008, P.08.1082.N
 Cass. 20 februari 2009, AR C.07.0127.N
 Cass. 12 januari 2010, AR P.09.1066.N
 Cass. 24 maart 2010, *Nullum Crimen* 2010, 234
 Cass. 13 april 2010, AR P.09.1778.N
 Cass. 26 oktober 2011, AR P.11.1199.F
 Cass. fr. 6 feburari 1979, *Bull. Crim*, nr. 54
 Antwerpen 13 september 1990, *R.W.* 1990-91, 645
 Gent 30 oktober 1998, *T.Strafr* 2001, 143-147
 Antwerpen 25 mei 2005, *R.W.* 2005-06, 790-791, noot A. VANDEPLAS
 Corr. Dendermonde 14 november 2005, *T.M.R.* 2006, afl. 2, 221
 K.I. Gent 28 juni 2005, *Nullum Crimen* 2006, 67

Rechtsleer

Boeken

AERTSEN, I., CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L. en MARTIN, D., *Vademecum politieële slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, 417 p.

BROECKX, K., *het recht op hoger beroep en het beginsel van de dubbele aanleg in het civiele geding*, Antwerpen-Appeldoorn, Maklu, 1995, 545 p.

CAPPELLE, L., *Bijvoorbeeld : modellen voor het bedrijfsleven*, Mechelen, kluwer, 2003, VI.130.-7 – VI.130.-9.

CARIO, R. en SALAS, D., *Oeuvre de justice et victimes*, volume 1, Parijs, L'Harmattan, 2001, 256 p.

CASTERMANS, M., *Gerechtigd privaatrecht. algemene beginselen , bevoegdheid en burgerlijke rechtspleging*, Gent, Academia Press, 2004, 528 p.

CORSTENS, G., *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 964 p.

- DE MONTÉ VER LOREN, J. en SPRUIT, J., *Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling*, Hilversum, Kluwer, 2000, 331 p.
- DE NAUW, A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 381 p.
- DE SMET, B., *De hervorming van het strafrechterlijk vooronderzoek in België : moet het gerechtelijk onderzoek in zijn huidige vorm behouden blijven ?*, Antwerpen, Intersentia, 1996, 450 p.
- DE SMET, B., *Deskundigenonderzoek in strafzaken*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 377 p.
- DE SMET, B., *Verzet en verstek in strafzaken*, Gent, Larcier, 2003, 92 p.
- DE SMET, B., *Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter*, Brussel, Larcier, 2004, 71 p.
- DE SMET, B., *Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 435 p.
- DECLERQ, R., *Onderzoeksgerechten in APR*, Gent, Story-Scientia, 1993, 437 p.
- DECLERQ, R., *Beginselen van Strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1722 p.
- DERUYCK, F., *De burgerlijke vordering voor de strafrechter*, onuitg. Studieavonden 2010 – 2011 i.s.m. CBR UGent, 2010-11, 32 p.
- DILLEMANS, R., *Beginselen van het Belgisch privaatrecht. Buitencontractuele aansprakelijkheid, Volume 11*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1999, 435 p.
- FRANCHIMONT, M., “Les droits de la défense et leur contexte procédural, les discours et la réalité” in X, *Les droits de la défense en matière pénale*, Actes du colloque des 30-31 mai-1er juin 1985, Luik, Ed. du Jeune Barreau de Liège, 1985, 382 p.
- JÖRG, N. en KELK, C., *Strafrecht met mate*, Deventer, Kluwer, 2001, 448 p.
- MATTHIJS, J., *Openbaar ministerie*, Deurne, Kluwer, 1992, 395 p.
- MINKENHOF, A., *De Nederlandse strafvordering*, Deventer, Kluwer, 2009, 668 p.
- SCHUSSLER, J., *Politie Zakboek. Wettelijke Hulpofficier*, Deventer, Kluwer, 2008, 501 p.
- SIERENS, R., *Burgerlijke partijstelling voor de politierechtbank*, Gent, Larcier, 2009, 57 p.
- TAELMAN, P., *Het gezag van rechterlijk gewijsde. Een begrippenstudie*, Diegem, Kluwer, 2001, 467 p.
- TRAEST, P. en MEESE, J., “Hoger beroep en verzet in strafzaken: een stand van zaken en toekomstperspectieven” in *Strafrecht en strafprocesrecht 2005-06*, Mechelen, Kluwer, 2006, 659 p.
- VAN DALE, D., *Het openbaar ministerie en de afhandeling van strafzaken in Nederland*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2003, 549 p.
- VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2009, 1286 p.
- VAN DEN WYNGAERT, C., *Kennismaking met het strafprocesrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2010, 123 p.
- VAN EECKHOUTTE, W., *Handboek Belgisch Sociaizekerheidsrecht*, Mechelen, kluwer, 2009, 461 p.
- VANDERMEERSCH, D., “Le mandat d’arrêt”, in Dejemeppe, B., *La détention préventive*, Brussel, Larcier, 1992, 413 p.
- VANDROMME, S., “Recente ontwikkelingen in het strafprocesrecht”, in Orde van Advocaten te Kortrijk (ed.), *Recente ontwikkelingen in het strafrecht*, Gent, Larcier, 2008, 381 p.
- VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors deel 1*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2009, 309 p.
- VERMEULEN, G., *Strafrechtelijke bescherming van minderjaring*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2001, 701 p.
- VERSTRAETEN, R., *De burgerlijke partij en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1990, 535 p.
- VERSTRAETEN, R., “Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf”, in TRAEST, P. en DE NAUW, A. (red.), *Wie is er bang van het strafrecht?*, Postuniversitaire Cyclus Willy Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 336-381.
- VERSTRAETEN, R., *Handboek strafvordering*, Antwerpen – Apeldoorn, Maklu, 2007, 1193 p.
- X, *Gandius actueel VII*, Mechelen, Kluwer, 2002, 315 p.

Tijdschriften

- BREWAEYS, E., "De wet van 13 april 2005: Belangrijke wijziging inzake de burgerlijke vordering ex delicto", *V.A.V.* 2006/4, 540-546.
- DE SCHEPPER, T., "De nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: nieuw en dus beter?", *Orde dag* 1999, 9-15.
- DE SMET, B., "De tendens tot overaccentuering van het slachtoffer in het strafproces", *Panopticon*, 1998, 387-396.
- DE SMET, B., "Kosten verbonden aan de burgerlijke partijstelling", *R.W.* 2007-08, nr. 15, 624-626.
- DE SMET, B., "Keuze van woonplaats door de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 2011, afl. 68, 141-143.
- DELBROUCK, Y., "De Wet Franchimont tussen hamer en aambeeld, tussen oogmerk en realiteit", *De orde van de dag* 1999, 55-62.
- HUTSEBAUT, F., "De Wet Franchimont: een belangrijke stap inzake de rechtpositie van slachtoffers van misdrijven", *Orde dag* 1999, afl. 5, 69-78.
- LAMBERT, P., "diplomatieke en parlementaire onschendbaarheid", *Postal Memorialis* 2002, D 85/18-D 85/19.
- LEFRANC, P., "Is het collectief belang een persoonlijk of eigen belang in het strafprocesrecht" (noot onder Cass. 14 september 2004), *T.M.R.* 2005, 105-107.
- MAES, G., "De inzage in het strafdossier", *R.W.* 1998-99, 481-490.
- MASSCHELEIN, M.A., "Geen machtiging meer vereist voor de burgerlijke partijstelling door een voogd", *N.N.K.* 2011, nr. 1, 11-12.
- SMETRYNS, A., "Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter en de procedure tot het regelen van conclusietermijnen en het bepalen van de rechtsdag", *Nullum Crimen* 2006, 295-301.
- SWENNEN, F., "Burgerlijke partijstelling door een lasthebber" (noot onder Cass. 26 maart 2002), *R.W.* 2002-2003, nr.10, 379-383.
- TRAEST, P. en DE TANDT, I., "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon*, 2004, 6-20.
- VAN DIJCK, S., "Over de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door een beroepsfederatie: de vereiste van eigen schade", *T. Strafr.* 2001, 94-97.
- VAN IMPE, K., "De burgerlijke rechtsvordering door het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding in naam van het slachtoffer van mensenhandel: van parlementaire wens tot gerechtelijke werkelijkheid", *T. Strafr.* 2000, 128-134.
- VAN OVERBEKE, S., "Strafprocesrechtelijke gevolgen van een onontvankelijke burgerlijke-partijstelling bij de onderzoeksrechter. Bedenkingen n.a.v. een bijzonder cassatiearrest.", *R.W.* 2008-09, 1458-1465.
- VAN OVERBEKE, S., "Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen: een eigen-aardige beslissing van de strafrechter" (noot onder Pol. Gent 20 januari 2006), *R.W.* 2008-09, 421-426 p.
- VANDAM, L., "De strafrechtsbedeling: een historisch samenspel tussen dader, slachtoffer en maatschappij?", *Antenne*, 2008, 8- 13.
- VANDEPLAS, A., "De burgerlijke partijstelling tegen minderjarigen" (noot onder Jeugdrechtbank Dendermonde 2 juni 1981), *R.W.* 1981-82, 1278-1279.
- VANDEPLAS, A., "Consignatie van de burgerlijke partij", *Strafrecht en Strafvordering: commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer* 1992, afl. 14, 1-7.
- VANDEPLAS, A., "De keuze van woonplaats van de burgerlijke partij" (noot onder Antwerpen 3 april 1979), *R.W.* 1980-81, 1203.
- VANDROMME, S., "Slachtoffer kan tegelijk bij strafrechter en burgerlijke rechter aankloppen", *Juristenkrant*, afl. 79, 3 december 2003, 3.

VERSCHUEREN, C., "Benadeling als voorwaarde voor de ontvankelijkheid van de burgerlijke-partijstelling", (noot onder Cass. 2 mei 1995), *R.W.* 1996-97, 121-124.

VERSTRAETEN, R., "De ontvankelijkheid van de burgerlijke-partijstelling en de beoordeling ervan in de onderzoeksfase", (noot onder Cass. 21 december 1993), *R.W.* 1994-95, 777-781.

VERSTRAETEN, R., "Enige bedenkingen omtrent de burgerlijke partij en de hervorming van het strafprocesrecht", *Panopticon*, 1996, 269-283.

VERSTRAETEN, R., " Een beweerd rechtmatig belang als ontvankelijkheidsvoorwaarde van de burgerlijke partijstelling", *T. Strafr.* 2005, 435-437.

X, "Hoger beroep burgerlijke partij op strafrechtelijk is onontvankelijk", *Juristenkrant*, 22 oktober 2003, afl. 76, 7.

X, "Over de veroordeling van burgerlijke partijen in kosten van strafvordering. Wie toogbel luidt, moet rondje betalen", *Juristenkrant*, afl. 105, 9 maart 2005, 5.

X, "Positie van het slachtoffer in het strafprocesrecht", *Nederlands Juristenblad*, afl.44/45, 17 december 2010, 2851-2852.

Bijlagen

Model 1 : Verklaring van benadeelde³⁸⁵

Voor ons,, secretaris bij het parket van de Procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg te, is heden(datum) verschenen:

Mr.(naam advocaat), als raadsman van (naam benadeelde), geboren te, op

(of)

In persoon (naam benadeelde), geboren te, op, identiteitskaart nummer

Die een verklaring tot het verkrijgen van hoedanigheid van benadeelde persoon aflegt, tot bevestiging waarvan deze akte wordt opgesteld.

De secretaris

Verklarende partij

³⁸⁵ L. CAPPELLE, *Bijvoorbeeld : modellen voor het bedrijfsleven*, Mechelen, kluwer, 2003, VI.130.-7.

Model 2 : Klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter³⁸⁶

..... (plaats)

..... (datum)

Mijnheer/mevrouw de onderzoeksrechter,

De ondergetekende, wonende te
..... (volledig adres) ,
(eventueel: als bestuurder/zaakvoerder van de
(rechtsvorm en naam van de vennootschap), met zetel te
..... (volledig adres)) , dient
hierbij klacht met burgerlijke partijstelling in tegen wonende te
..... (volledig adres) (of) dient hierbij
klacht met burgerlijke partijstelling in tegen onbekenden.

De feiten zijn de volgende:
.....
.....
..... (omstandig en duidelijk
feitenrelaas met vermelding van plaats en tijdstip).

(eventueel): Van deze feiten werd er aangifte gedaan bij
(politiedienst waarbij aangifte werd gedaan) die een proces-verbaal opstelde getekend onder
nummer (nummer proces-verbaal).

Ik wens uitdrukkelijk schadeloos gesteld te worden voor de schade voortvloeiend uit voornoemde
feiten en vraag akte van mijn burgerlijke partijstelling.

(eventueel): Voor alle betekeningen wordt woonplaats gekozen bij
(identiteit), wonende te/met kantoor te
..... (volledig adres).

Mag ik u verzoeken aan deze klacht het nodige gevolg te verlenen en mij op de hoogte te houden van
het gevolg eraan verleend.

Met de meeste hoogachting,

..... (identiteit + handtekening)

³⁸⁶ L. CAPPELLE, *Bijvoorbeeld : modellen voor het bedrijfsleven*, Mechelen, kluwer, 2003, VI.130.-9.